

norden

Nordisk Råd

Nordbok

NORDISK RÅD & NORDBOK

Litteratur i nord 2006

Claus Beck-Nielsen

Thomas Boberg

Fredrik Lång

Asko Sahlberg

Auður Jónsdóttir

Kristín Marja Baldursdóttir

Julie Edel Hardenberg

Jovanna-Ánde Vest

Göran Sonnevi

Øivind Hånes

Lotta Lotass

Edvard Hoem

REDAKTØR

Jenny Fossum Grønn

Litteratur i nord 2006

ANP 2006:706

© Nordisk Råd, København 2006
(presentasjoner). Litterære bidrag
copyright respektive forlag

ISBN 92-893-1333-1

Trykk: Scanprint as, Århus 2006

Design: Kjell Olsson

Bokfotografier: Johannes Jansson

Opplag: 5 000 eks

Innhold trykket på 115 g Munken Pure,
omslag 240 g Munken Lynx, miljøvennlig
papir som oppfyller kravene i den nordiske
miljøsvanemerkeordningen.

Printed in Denmark

Flere publikasjoner fra Nordisk Råd og
Nordisk Ministerråd på www.norden.org/
publikationer

DET NORDISKE SAMARBEIDET

Det nordiske samarbeidet er et av de eldste og mest omfattende regionale samarbeider i verden. Det omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige samt Færøyene, Grønland og Åland. Samarbeidet styrker samhörigheten mellom de nordiske land med respekt for nasjonale forskjeller og likheter. Det øker mulighetene for å hevde Nordens interesser i omverdenen og fremme det gode naboskap.

Samarbeidet ble formalisert i 1952 med *Nordisk Råds* opprettelse som forum for parlamentarikerne og regjeringene i de nordiske land. I 1962 underskrev de nordiske land Helsingforsavtalen, som siden har vært den grunnleggende rammen for det nordiske samarbeidet. I 1971 ble *Nordisk Ministerråd* opprettet som det formelle forum til å ivareta samarbeidet mellom de nordiske regjeringer og den politiske ledelsen i de selvstyrende områder, Færøyene, Grønland og Åland.

NORDISK MINISTERRÅD

Store Strandstræde 18
DK-1255 København K
Telefon (+45) 3396 0200
Telefax (+45) 3396 0202

NORDISK RÅD

Store Strandstræde 18
DK-1255 København K
Telefon (+45) 3396 0400
Telefax (+45) 3311 1870

www.norden.org

Innhold

INTRODUKSJON Jenny Fossum Grønn	7
FORORD <i>Et mangfold av uttrykk</i> Mari Finess	9
<i>Oceanen</i> Göran Sonnevi · Sverige	13
<i>Mors og fars historie</i> Edvard Hoem · Norge	25
<i>Selvordsaksjonen</i> Claus Beck-Nielsen · Danmark	35
<i>Fólkið i kjallaranum</i> Auður Jónsdóttir · Island	45
<i>Tammilehto</i> Asko Sahlberg · Finland	63
<i>Árbbolaččat III</i> Jovvna-Ánde Vest · Sápmi	75
<i>Den stille mangfoldighed</i> Julie Edel Hardenberg · Grønland	89
<i>Mitt liv som Pythagoras</i> Fredrik Lång · Finland	101
<i>Karitas án titils</i> Kristín Marja Baldursdóttir · Island	109
<i>Livsstil</i> Thomas Boberg · Danmark	121
<i>Pirolene i Benidorm</i> Øivind Hånes · Norge	131
<i>skymning:gryning</i> Lotta Lotass · Sverige	139
LITTERATURLISTER	149

Introduksjon

Nordisk Råd og Nordbok utgir for andre år på rad en antologi med utdrag fra de nominerte bøkene til Nordisk Råds litteraturpris. *Litteratur i nord 2006* presenterer de tolv bøkene som konkurrerte om årets pris, og inviterer leseren til å se bredden i aktuell, nordisk skjønnlitteratur. I 2006 er prisen tildelt den svenske forfatteren Göran Sonnevi for diktsamlingen *Oceanen*.

Antologien åpner med hans dikt "Hannahuset, Kalvön: år 2000", og deretter presenteres tekster fra de øvrige elleve nominerte bøkene. I alt tolv skjønnlitterære tekster på syv ulike språk. Dikt, prosa og billedpoesi. Forfatterne har selv valgt ut tekstene, og alle utdragene gjengis på originalspråket. I tillegg foreligger den finskspråklige, samiske, grønlandske og de to islandske tekstene i oversettelse til henholdsvis svensk og dansk. Antologien tilbyr med andre ord et bredt utvalg av litterære og språklige opplevelser.

En stor takk til alle involverte forfattere, forlag og oversettere for deres entusiasme overfor antologien, og til medlemmene i litteraturpriskomiteén for presentasjonene av de nominerte forfatterne og bøkene. Videre en stor takk til publikasjonsavdelingen i Nordisk Ministerråd/Nordisk Råd for det fine samarbeidet om antologien.

Litteratur i nord er en hyggelig oppgave å arbeide med, og vi ønsker også leseren en god nordisk litteraturopplevelse!

Jenny Fossum Grønn
Redaktør

Et mangfold av uttrykk

Sjelden har de nominerte bøkene til Nordisk Råds Litteraturpris vist så stor bredde og vidt spenn både i form og innhold som i 2006. I motsetning til året før var både Grønland og det samiske språkområdet representert blant de nominerte bøkene i år, derimot hadde Færøyene ingen kandidat denne gang. En lesning av denne boken du nå holder i hendene, vil bringe deg fra prisvinneren Göran Sonnevis storslåtte poetiske univers til Claus Beck-Nielsens selviscenesettelser i Irak, til Julie Edel Hardenbergs stille fotografiske spørsmål rundt identitet og opphav i den grønlandske befolkning. Og mellom disse nevnte titlene ligger alle de andre bøkene, her i korte, men velvalgte utdrag, som gir deg en smakebit på hvor mange forskjellige måter erfaringer og opplevelser kan overføres fra forfatterens univers til leserens.

Romanene er i overvekt blant de nominerte, hele ni av titlene er skrevet i prosaform. Likevel var det en klok diktsamling som trakk det lengste strået. Poesien har tradisjonelt stått sterkt i Norden, ikke minst gjennom en felles *sangarv* som foreldre og lærere la stor vekt på å overføre fra en generasjon til neste, fra land til land. Slik er det kanskje ikke lenger, undersøkelser viser at Nordens ungdommer ikke lenger forstår hverandre så godt. Med denne antologien ønsker Nordbok å fremme større forståelse og interesse for vårt nordiske språkfelleskap og legge grunnen for et fremtidig lesende publikum av de beste diktsamlinger og prosafortellinger som vil utgis i våre land i årene som kommer.

Nordisk Råds Litteraturpris skal bestå, det har ministrene og parlamentarikerne bestemt. Nordbok legges imidlertid ned fra årsskiftet 2006/2007 sammen med de andre kunstkomiteene. Et stort utredningsarbeid om hvilke satsninger som i stedet skal komme, nærmer seg slutten idet dette skrives, men er ennå ikke kjent. Nordbok har avlevert sitt testament og lagt stor vekt på at en form for oversettelsesstøtte må fortsette. Selv om mange nordboere behersker et skandinavisk språk som andrespråk, kan vi ikke lese original-

tekster på de øvrige nordiske språkene. Vi trenger derfor alle hjelp til å komme inn under huden på vår nabolandslitteratur. Likeledes har de av oss som er særlig opptatt av språk og litteratur, behov for allmenn kjennskap til tendenser og utvikling, tradisjoner og brudd innenfor de ulike språkområdene i Norden. Til nå har vi funnet slike oversiktsartikler i årboka *Nordisk litteratur/Nordic Literature*, sammen med artikler om de nominerte priskandidatene. Nordbok håper at en eller annen fortsettelse av dette arbeidet vil overleve omorganiseringen, ikke minst med tanke på et litterært interessert publikum utenfor Norden; studenter, forskere, forleggere osv.

Dagen før vinneren av Nordisk Råds Litteraturpris 2006 ble offentliggjort i Oslo i februar, ble det for første gang avholdt et seminar om nordisk litteratur knyttet direkte til litteraturprisen. Arrangører var Nordisk Råd og Nordbok. Seminaret var godt besøkt og de enkelte jurymedlemmene gav en interessant innføring i samtidsprosaen og -poesien i sine respektive land og språk-områder. Nordbok ønsker også at en slik presentasjon blir et fast innslag i forbindelse med de årlige offentliggjøringene.

Foran deg har du nå en litterær konfekteske. Plukk opp bitene og nyt dem!

Mari Finess
Leder av Nordbok 2006

Göran Sonnevi

Oceanen

Dikter

Albert Bonniers Förlag

Göran Sonnevi Oceanen

AB

Göran Sonnevi Oceanen

Det enklaste – och mest adekvata – sättet att beskriva Göran Sonnevis senaste diktsamling *Oceanen* är att likna den vid just en ocean. Kortare dikter varvas – likt vågrörelser – med längre sviter. Ett ordhav att sänka sig ned i, omslutas av.

Jag ligger sjuk i influensa när jag skriver detta. Jag nämner det för att jag är säker på att det påverkar utformningen av denna text. När man är sjuk blir man lite självupptagen och det känns som om man aldrig ska bli frisk. Men nu har jag varit tvungen att tänka på *Oceanen* i lika hög grad som på mig själv. Jag hyser goda förhoppningar om att tillfriskna från min influensa, men jag tror att jag har blivit smittad av Sonnevis text på kuppen och är fast i ett sonneviskt oceantillstånd för gott.

Stressad över tidspressen att bli klar före julafton tvingar jag mig att försöka formulera mina tankar i korta intervaller mellan febertopparna. Märkliga formuleringar som inte är värda att nämnas kommer till mig i feberdvalan. En som är föga anmärkningsvärd men ständigt återkommande lyder dock: "En uppgörelse med den egna politiska övertygelsen."

Jag tror inte att formuleringen ursprungligen är min egen, förmodligen har jag läst den i någon recension, för det har nämnts i snart sagt varenda recension av denna diktsamling. Det har mindre betydelse, ärligt talat. Det väsentliga är att det är just detta som återkommer, den formuleringen, den beskrivningen av denna fascinerande diktsamling.

För fascinerande är den. Kanske den mest fascinerande diktsamling jag någonsin läst – och jag har faktiskt läst en hel del. *Oceanen* är en i alla bemärkelser ovanligt omfångsrik diktsamling. Det är Sonnevis största diktsamling hittills, inte bara sett till sidantal. Allt rymmer den, allt är den. Allt omsluter den. Allt.

Framför allt är den livet och döden. Eller den absoluta cesuren, avbrottet.

Men ja, döden är viktig. Ständigt närvarande. Pågående samtal med de döda – diktarens föräldrar, vänner, författarkollegor – präglar diktsamlingen, i synnerhet dess första del. Han talar också med döda poeter: Dante, Hölderlin,

Blake, för att nämna några. Dikterna är daterade, äldre och nyare dikter varvas – minnesbilder och detaljrika beskrivningar – i detta slags pågående samtalsflöde. Sonnevi är en detaljernas mästare. Han har blick för platser och naturen, inte minst, för fåglar, blommor, fjärilar...

Oceanen är också tro, religiositet, mystik. Övertygelse. Kärlek. Intim och erotisk. Kärleken har alltid sin självklara plats i Sonnevis diktning. Men också politiken. Med samma självklarhet.

Det sonneviska vackra ordflödet känns igen sedan tidigare. Flödet *är* viktigt i Sonnevis diktning. Upprepningar, omtagningar. Variationer på samma tema. Klangerna. Matematik och musik är två andra återkommande och betydelsebärande beståndsdelar i Sonnevis diktvärld – att det finns en exakthet, systematik. Ingenting skrivs av en slump. Allt hänger samman. Allt är del i det stora livets – och dödens – oceaniska komposition. Stort som smått. Alltid personligt. Uppriktigt.

Varför har jag fastnat för just detta med det politiska?

Jag tror att det handlar om något mycket enkelt: den säger nämligen något om vår tid, *Oceanen*. Man behöver inte vara Sonnevis politiska frände för att sympatisera med hans personliga uppgörelse med vänstern. Jag blir tagen av den, genuint berörd. För ung för att ha varit en del av vänsterrörelsen, tillräckligt gammal för att ha sett dess doktriner krackelera.

Det talas ibland om hur man ska läsa dikt. Av just *Oceanen* har föreslagits läsning på alla möjliga sätt, allt från långsam läsning under en längre period till kortare passager i taget. För egen del läser jag *Oceanen* så som jag läser en roman, som en berättelse, i detta fall om ett liv, om händelser och skeenden som präglat detta liv. Jag pendlar mellan att vilja ta paus för att själv hinna tänka, smälta vad jag just läst, och samtidigt vilja fortsätta, sträckläsa. För till min egen förvåning läser jag också *Oceanen* med stigande spänning.

Oceanen är en sorts självbiografi i diktformat. För den spänner över ett liv, *Oceanen*, med många tillbakablickar. (Det finns en följdriktighet i att den består av både äldre och nyare dikter.) En självbiografi som inte sett sitt slut, som på något sätt är skriven i stunden, i nuet, därav de pågående samtalen och resonemangen, den pågående uppgörelsen, därav flödet, upprepningarna. Därav omfånget.

Men vad säger då Sonnevi om vår tid? Hur ser hans politiska analys ut år 2005? I sin tidiga diktning spelade USA:s – "imperiet" – krig mot Vietnam en betydande roll. Trettio år senare är det återigen USA:s krig som står i fokus, kriget mot Irak, kriget mot terrorismen. Krig som kanske också medför något gott... En samhällsutveckling som även ställer det personliga ställningsstagandet på sin spets. Ska Sonnevi gå med i demonstrationen mot Irak-kriget? Kan han göra det utan att också ge sitt stöd åt Irakregimen?

Man kan tycka det förmätet att ta till orda om världspolitik, om krig och folkmord, diktaturer, *att ta plats*, på 419 sidor, 'kräva' läsare/lyssnare. Man skulle kunna utbrista: Ge mig ett enda skäl till att jag ska läsa/lyssna på denna poet!

Och kanske är det förmätet av mig, men jag vill påstå att Göran Sonnevi skrivit en diktsamling som *engagerar* mig, angår oss alla – om jag nu vågar använda detta i litteratursammanhang så slitna uttryck. Det handlar inte i första hand om realpolitik utan om existentiella frågor. Han säger mig något om det samhälle i vilket jag själv levtt och lever i. Jag följer det vindlande resonemanget, dras in i det, med både igenkänning och nyfikenhet. Ja, jag vill veta hur det går! Vad kommer han fram till? Vilket ställningsstagande blir det slutgiltiga? Finns det ens något sådant?

"Du är alltid så garderad!" menar en vän om Sonnevi i slutet av diktsamlingen. Garderad – osäker, på grund av erfarenheter från tidigare övertygelser. Ja. Men ändå uppriktigt och uppriktigt sökande. Ibland rådvill. Tvivlande. Rädd för att välja. Men inte skygga för sitt eget tvivel.

Så blir också *Oceanen* en bild för det utopiska. För demokrati. Och att vilja göra rätt, välja rätt.

Göran Sonnevi är född 1939. Han debuterade 1961 med diktsamlingen *Utfört*. Sedan dess har han givit ut ett femtontal diktsamlingar och tillhör de viktigaste svenska samtidspoeterna. Sonnevi har tidigare varit nominerad till Nordiska rådets litteraturpris, av det enkla skälet att en ny diktsamling av denne poet är svår att förbise – en sådan har alltid något av en litterär händelse över sig. Ävenså denna gång – och kanske än mer denna gång.

I dagarna är det ett år sedan tsunamin svepte över den Indiska Oceanen, en naturkatastrof som fått stora efterverkningar inte minst i Sverige. Även om händelsen i sig ligger utanför Sonnevis diktsamling får katastrofkommissionens nyligen framlagda rapport – och fortsatta krav på olika ministrars

avgång från politiker och röster ur allmänheten – diktsamlingen att kännas än mer angelägen. Faktiskt. För att den säger något om vår osäkerhet och rädsla. Om makt och påverkan. Att vilja göra rätt. Välja rätt. Och att i rädslan för att välja fel inte välja något alls och därmed göra allt fel.

Jag har dragit täcket över huvudet och huttrar av feber. Min andedräkt är het. Jag längtar efter frisk luft. Samtidigt fryser jag och vägrar dra undan täcket från ansiktet.

Emellanåt drabbas jag av ångest över de vackra havsvyerna som visas på svensk tv i samband med kommande minnesceremonier från Thailand. Havet är så vackert. Men så oväntat och plötsligt, förrädiskt, förvandlades det till en våg av död och förödelse.

Kanske är det min höga feber som gör det, men det känns som om jag kvävs när jag ligger under täcket, som om jag befann mig i *Oceanen*. Jag kommer upp till ytan, andas en stund, för att sedan tvingas ner i djupet igen, av feber och värk.

Kanske är det alltför lätt att förföras av det vackra och tilltalande i *Oceanen* som metafor. Det är min enda invändning när tsunamikatastrofens påträngande och drabbande bilder och berättelser återaktualiseras dessa dagar.

Fastän döden är så påtagligt närvarande i hela diktsamlingen finns det en tendens att omge den med ett skimmer, inte nödvändigtvis rosa, men dock ett skimmer – något som döljer dess verkliga, brutala och fula ansikte. Kanske vill jag bara påminna om att den verkliga *Oceanens* kraft är inte en metafor, den *är liv, är död*.

Astrid Trotzig

Texten är skriven dagarna före jul 2005. Den blev färdig i tid. Influensan visade sig vara halsfluss. Men jag tillfrisknade. Och *Oceanen* har tilldelats Nordiska rådets litteraturpris 2006.

Hannahuset, Kalvön; år 2000

Havet är enormt Arkipelagens öar
förlorar sig ut i det lysande Urskiljer
konturerna Ser Ursholmens fyrar Ramsös urtidsrygg,
ett djurs taggar, bakom dem Koster, som en större massa
Detta är Kalvön Vi kom hit i en liten plasteka med motor
Stänket från vågorna sköljde över mig, kröp ner med benen i
en plastsäck, fick låna en oljerock, gul På berget
här är Trojeborgen, labyrinten En hjärna, sade Lena Jag räknade
lagren av ringar, fick det till åtta Den innersta loben
en phallosform, riktad norrut En annan dag
ska jag gå i labyrinten, ensam Hör nu Kerstin och Lena
i köket Göran är inte här, död Det är nu midsommarhelg
hans första år i döden Kampen är densamma, oförändrad
i sin förändring –

Lövsångaren sjunger Regnet driver kring huset
Ljusnar det inte där, där borta? Ser ut över slätten med gräs
En röd lada, några vita hus Pappret jag skriver på rullar sig,
fuktigt

På natten gick vi i det vita ljuset Åter på berget
Vi kom över vattnet från huset på udden, sjöboden där Inger och
Anders bor Snart ska vi dit, möta människorna
Brännvinet, vinet Samtalet ska komma, med vännerna, om
livet och om döden –

Tänkte inatt, att labyrintens gångar i Trojeborgen på berget
 är ett kosmiskt tecken Att labyrinten är planetbanorna,
 i sin svårgenomträngliga matematik, utan Keplers och Newtons
 förenklingar Undrar då över hjärnan, om den också kan
 ses i en annan kosmologisk modell; som om universums växande komplexitet
 skulle kunna leda till en ny form av förståelse ...

I den ljusa grå natten tog jag upp lysmasken i handen Dess lilla lykta
 belyste handens hud När vi tog in den i elljuset skimrade dess leder
 i grönt Jag gick ut igen, satte försiktigt tillbaka den där jag fann den
 När vi for över den lilla havsviken i natten kom rök från båtens motor
 Sedan den stannat tog Lena årorna Jag såg oss brinnande i ett hav av
 bensin ...

Det var när jag oroade mig för hur vi skulle ta oss härifrån i natten
 tankarna om planetbanorna kom Säkert har någon tänkt detta förut

Tänker mig människorna som byggde labyrinten Att de såg samma öar,
 samma hav

Och samma ljus, samma nattljus den ljusa natten Planeterna syns då inte,
 möjligen Venus Vi följer hennes ljus Såg ner på den ljusa havsbotten,
 sjöstjärnorna, krabbornas rörelser Den vajande blåstången Musslorna
 Tänkte på havsdöden; profetiorna om den, felaktiga Ändå dör havet
 Successivt försvinner arter En havsförvandling, till vad? I en diabaskleva
 i berget låg en minskärva från Andra världskriget Lasse examinerade
 hålet för hornet, letade efter rester av dess bly Först senare
 blev jag påmind om att hans far dog i en minsprängning till havs
 för 60 år sedan Lasse slåss nu mot cancer, han är mager, mycket gul,
 han rör sig viggt över klipporna

Han talar om platsen, att den vill han bara visa nära vänner, det är
 en stenmal framför berget Däremellan finns det som var korparnas klyfta
 Boet ligger nu öde, någon sköt fåglarna Senare ser jag ett korppar flyga

Det var ingenting dramatiskt med båtens motor I fyllan
 på midsommarafton glömdes choken, så att motorn dog
 Vi rör oss genom öns landskap, en gles procession, oregelbunden
 Vi ser på de sällsynta blommorna, strandvallmo, ostronört
 På midsommaraftonen såg jag själv ostronört, smakade på dess blad
 smaken av hav, musslans smak Som i ett slags mimicry av smaker
 Idag regnar det Vi väntar på en båt från Koster, med Linus

och hans vänner, och den åldrade Harkisan Surjeet Singh, som jag inte träffat sedan 1985, då jag körde honom och Göran och Lena till Furusund Vi talade hela kvällen Om Afghanistan Om Sovjetunionen och dess förhållande till tredje världen Jag har en lösning, sade han Jag trodde honom inte I kampen mot engelsmännen hade han suttit i fångelse För honom, och för många med honom, var de marxist-leninistiska rörelserna det enda som stod till bud Det kan ingenting ta ifrån honom Kanske kommer de inte Kanske regnar det denna dag för mycket

Jag vet inte om detta är en ingång Till vad? Till ett nytt universum? Som om det fanns en födelseerad Som strängen av ägg, allt mindre, i hönans inälvor Min far öppnade henne, och tog ur Sedan snart 50 år är min far bland de döda Han har nu sällskap Snart ska jag också vara där; jag vet inte om hur länge Ska innan dess ny form, nya tankar bli möjliga? Skapelsepotentialen är enorm I alla det levandes varelser Kanske också

i de icke-levande organisationerna I *autopoiesis* Detta säger några av teorierna Teorins form är i sitt avtryck i labyrinten

på berget...

Några mil härifrån fanns Pentti, på en annan ö, vid ett annat berg, en annan labyrint

Sedan länge är han bland de döda Jag försvarar honom, beskriver hans sjukdom, exakt, så som jag minns den

Blev han nästan exakt lika gammal som min far? Jag har inte här, på ön, möjlighet att kolla det Men det var i samma ålder Vad kan de tala om?

Underligt nog tror jag att de skulle komma överens Pentti iakttog när jag högg av det kokta äggets topp med kniven Det var för honom tecknet på att jag inte tillhörde överklassen

Vi drömde drömmen om det klasslösa samhället Skulle vi klara det bättre?

Jag har frågat det förut Jag skriver detta i rummet till en av mina andra döda

Den senaste i raden Han utmanade mig, att jag inte skulle våga komma hit Nu är jag här Lena ville att vi skulle samla stenar Det här är min

Havets levande system av relationer Från minsta plankton raden av organismer, till de största djuren Strömmarna av salter, slam, sten från jorden och bergen Från de djupa havsvulkanerna, deras särskilda organismer, bortanför syrecykeln

Sjöstjärnorna ligger orörliga på den ljusa sandbotten En stor krabba
 gräver ner sig, vilar där orörlig, i väntan Dess ögon ser
 De bruna algerna rör sig, i de små virvelrörelserna, ekon av de
 större vågorna, utanför viken, utanför arkipelagen Inatt oro
 över den andra färden på havet, att vi inte skulle klara den
 Vi hör berättelserna om olyckor, om havets nyckfullhet Hur på ett
 ögonblick stormen kommer Om en kropp hackad till köttfärs
 mot klippornas havstulpaner Den mörka klippan, vid korpkllyftan
 Vulkanerna är långt borta De närmaste är sedan länge döda, utplånade
 Minns kristallerna jag som barn plockade vid foten av Kinnekulle,
 mörka, stavformade Som i en inre, tät pelarsal Där ljuset upphörde
 På vägen mot toppen plockade vi vildkörsbär, ljusa och mörka
 Det var när min far ännu levde; han kallade dem moreller Idag
 är min mors tredje dödsdag Början på hennes fjärde år i döden –
 Du, älskade vän, är mycket mjuk Känner din näsa vid min näsa, dina
 läppars särskilda mjukhet

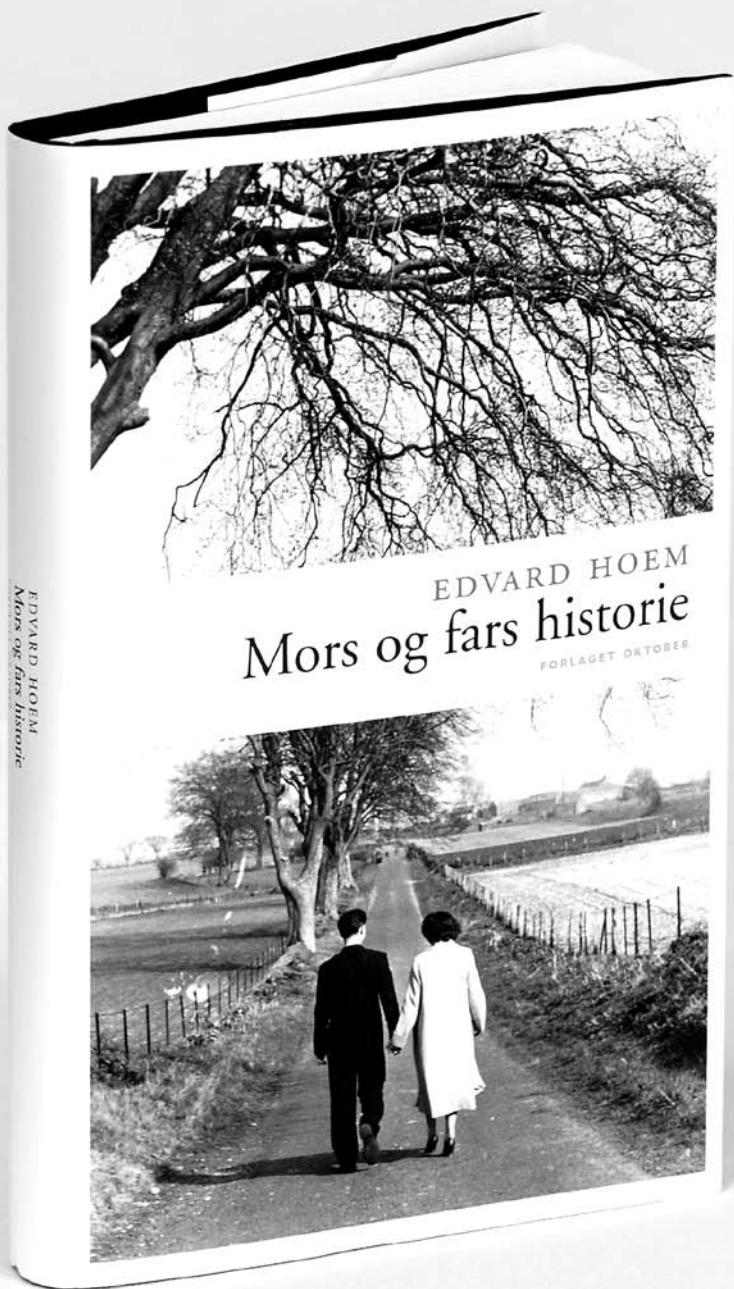
Jag läser i de första sidorna av Odysseen Om Pallas Athenas
 vackra sandaler; *ambrósia chrýseia*, och som bar henne över vattnen
 och den gränslösa jorden Odödliga Gyllene Som stormvindar
 Så börjar gudinnan sitt ingripande i Odysseus' öde, efter rådslaget
 med de andra gudarna, i Poseidons frånvaro Vilken gud är här frånvarande
 Vilket monster är i centrum av labyrinten på berget Något alls?
 Eller den stjärntydande människan Mot polstjärnan, kring vilken
 allt vrider sig?

Detta var Kalvön Vi rör oss över berget mot udden i nordväst
 i den hårda vinden, söker oss i lä Passerar tackorna med sina lamm;
 i fjärran syns den långhorniga höglandsboskapen De små, svarta
 lammen ser på oss, bråker lite En strandskata flyger
 Ute på udden två havstrutar, på ett litet skär, lyfter med
 väldiga, svarta vingslag Här går djuprännan En förgrening av
 Kosterfjorden, tror jag En väldig, röd brännmanet rör sig
 i det mörkgröna, pulserar med flikiga rörelser Vinden mojar något
 Vi går tillbaka mot berget över heden Jag har sökt efter bergkristaller,
 till dig, men inte funnit några Jag går åter till labyrinten Du
 följer mig Vi går sedan i dess kosmiska ringar; olika vägar
 Jag har kontrollerat väderstrecken; så gott det går Det phalliska centrum

som också kan vara en slidform, *är* i polstjärnans riktning Osynlig i
sommarnattens ljus I dess riktning är också en klyfta i berget
Jag ser att flikar av havet syns i väster och i öster I detta tecken
tar jag åter bäring Som om vilsegången i labyrinten var den enda möjliga
utgångspunkten Att jag ska veta det Och konfrontera monstret I mig
Eller utanför mig Eller jag själv Rymden av relationer spänns upp
Som om entiteterna, föremålen, varelserna skapades oavbrutet Som om de
steg ur det omöjliga motstycket, det omöjligas Ocean Skälvande
i sin oändlighet...

På kvällen, under blågrå moln, går vi till öns östra sida Där är
bottnarna nästan döda Algerna täckta av slam Övergödning, säger jag,
som om jag visste Vi går upp på det lilla berget som stupar brant
Där växer vit sedum och gul sedum, nere vid bryggorna backlök Ser regnet
komma, uppifrån Koster, går snabbt upp till huset, litet, vitt, under
berget Fönstren har utvändigt målade bårder ovanför, blå slingor

EDVARD HOEM
Mors og fars historie

EDVARD HOEM
Mors og fars historie
FORLAGET OKTOBER

Edvard Hoem Mors og fars historie

Edvard Hoem, f. 1949, debuterte med diktsamlinga *Som grønne musikantar* i 1969. Sjølv om han seinare har publisert salmetekstar og markert seg sterkt som gjendiktar og dramatikar, er det romanen som har blitt hans store genre som forfattar. Han har gitt ut ei rekkje romanar, dels historiske, som romanen hans i fjor, *Kom fram, fyrste*, som handlar om den siste norske erkebiskopen Olav Engelbrektsson, dels er det romanar med sjølvbiografisk tilsnitt, som *Heimlandet Barndom* (1985). Bøkene kan ha eit tydeleg samfunnskritisk sikte, som *Kjærleikens ferjereiser* (1974), eller vere prega av ei eksistensiell orientering, som i *Prøvetid* (1984). Edvard Hoem stod i 70-åra den radikale såkalla ml-rørsla nær, og han er framleis å finne på venstresida i det norske politiske landskapet. Hoem har tidlegare tre gonger blitt nominert til Nordisk Råds litteraturpris, utan å få den. Men han har motteke fleire norske litteraturprisar for bøkene sine.

Boka hans dette året, *Mors og fars historie*, er både ein biografisk og sjølvbiografisk roman. Han skriv sine eigne foreldres livshistorie, samtidig trer han fram som "Edvard Hoem" i ei eg-forteljing. *Mors og fars historie* liknar i så måte på romanen *Heimlandet Barndom* som handlar om Hoems barndom og dei viktige personane i miljøet rundt han. Også i *Heimlandet Barndom* kan ein møte konfliktar og spenningar. Men i *Mors og fars historie* tek han eit steg vidare, tilbake i tid, men også inn i det vanskelege, ja, det betente. I boka får vi nemleg fortalt historia om eit kjærleiksforhold mellom ein lågkyrkjeleg, pietistisk lekpredikant og ei ung jente som har fått barn med ein tysk okkupasjons soldat. Berre den som har opplevd denne tida i norsk historie kan forstå det konfliktfylte og pinlege, ja, tabubelagte i ein slik allianse. Ikkje desto mindre blir dette også ei vakker forteljing.

Er ikkje dette meir ein biografi enn ein roman? kan mange spørje. Ser ein nærare etter, må konklusjonen likevel bli at det så absolutt først og fremst er

ein roman. For Hoem har si eiga klåre episke organisering av stoffet. Det er Hoems forteljing, og hans litterære grep som pregar framstillinga. Han gjengir heller ikkje berre det han veit eller får vite. På mange punkt i forteljinga opnar han for diktning og meddiktning, gir rom for fantasien, forteljarens fantasi, og lesarens. Dessutan er språket i *Mors og fars historie* ikkje ein biograf, men ein diktars språk.

Bøker om okkupasjonstida på 40-talet er i Norge nesten som ein eigen genre å rekne, mange vil seie ein genre som no heilt har uttømt sitt innhald. Edvard Hoem gjer med boka si noko som både er dristig og varsamt på same tid, slik at ein får auge på noko nytt og livfullt også i denne forterpa tradisjonen. *Mors og fars historie* er dessutan ikkje berre ei vakker kjærleikshistorie som handlar om private skjebnar. Det er også ei bok som viser oss viktige delar av ein heil epoke. Det er altså ikkje berre mors og fars historie, men også heile deira generasjons historie. Slåande er Hoems framstilling av korleis alle vegar var stengde for ungdom i den tida, sjølv om dei hadde gode evner og ville satse på framtida. Likeeins lyfter også boka fram ei lenge gløymd og fortrengt side av norsk okkupasjonshistorie: dei såkalla "tysker-tøsene" som ikkje berre var ein kategori, men fleire, også den kategorien kvinner som oppriktig elska den framande soldaten. Boka gir i tillegg ei innsiktsfull framstilling av den låg-kyrkjelege bedehuskulturen i Norge, som også er ein noko bortgøymd del av norsk kulturhistorie.

Alt i alt er *Mors og fars historie* ei viktig bok og eit verk som sikkert vil bli ståande som eitt av høgdepunkta i Edvard Hoems forfattarskap.

Oskar Stein Bjørlykke

Fars lange reise

I | – *Mamma, elsker du han pappa?* spurde eg mor ein gong i min fjerne barndom. Vi var i kjøkkenet heime på garden i ei lita bygd på vestkysten av Norge, det var vinterkveld. Veggene på kjøkkenet var blå, taklampa lyste, det var mørkt utanfor vindauget. Mor skramla med koppar og kar, ho rydda bort etter kveldsmåltidet. I alle år var det på same måten: Ved nitida om kvelden var fjøsstellet unnagjort, kyrne var mjølka og hesten hadde fått stell. Mor var komen inn for å avslutte dagen.

Bestefar og bestemor var i ferd med å gå til ro i kårenden av huset. Mumlinga deira kunne høyrast gjennom veggen. Vi barna, på dette tidspunktet var det fem av oss, hadde fått mjølk og heimebakte brødsiver med brun ost. Storesystema mi var ute ein stad, småsystema var sende til sengs. Eg sat hos mor, aleine.

Tinga rundt oss, i den augneblinken da eg stilte spørsmålet, stig fram: Den svarte vedommenen ved brannmuren, vassausa som hang på ein knagg ved springen, det billige skildriet på veggen: Jesus som stod for døra og banka. Eg ser radioen, koppene og tallerkane på kjøkkenbenken, kasse-rollane på komfyren. Taklampa lyste, det hugsar eg særleg godt. Dette må derfor ha skjedd etter at vi hadde fått elektrisk lys og kasta parafinlampene. Da var det før vi slutta med sauer, og før eg begynte på skulen, men etter at vi hadde fått ein radio som gjekk på elektrisitet og ikkje på batteri som den gamle radioen.

Kanskje var eg seks år gammal. I så fall var årstalet 1955.

Eg hadde oppdaga at det var noko som heitte å elske, og eg tenkte på kva det kunne vera. Når eg endeleg våga å fritte ut mor, var eg spent, for eg visste ikkje om ho ville bli sint. Men eg ville vita kva som låg i eit så rart ord, og eg ville sjå på ansiktet hennar når eg spurde.

Eg stilte spørsmålet om kjærleiken til mor med eit flautt smil, og eg var budd på at svaret ville bli knapt. Når kveldsstellet var over, tenkte ho berre på å stupe i seng, for ho stod opp grytidleg kvar morgon. Eg var ikkje ute etter å få eit endeleg svar, eg ville sjå korleis mor tok det. Om spørsmålet ikkje passa, kom ho til å svara at eg fekk høyre med far når han kom heim.

Far var reisande predikant i Indremisjonen og borte frå oss sju månader i året.

Men denne gongen svarte ikkje mor lett og fråverande slik ho nesten alltid gjorde. Ho stansa opp og vart ståande og sjå på meg med eit uttrykk eg aldri hadde sett før. Ho opna munnen og lét han att, to gonger.

Så sa ho med ei røyst som var ukjenneleg, det som skulle ligge på meg i femti år :

– Eg *var* ikkje så glad i far din da eg kom saman med han, men eg *vart* glad i han, for han var trufast, og truskap er like viktig som kjærleik.

Det var ei dør til det ukjende som opna seg den kvelden. Det var noko i mors og fars liv som det ikkje skulle snakkast om, men no hadde ho innvigd meg i at det fanst.

II | DEI FLESTE DAGANE i barndommen var eg opptatt av mine eigne gjeremål. Foreldra mine var foreldre, dei skulle ta seg av meg og syskena mine, sørge for at vi fekk mat, klede og omtanke.

Men innimellom undra eg meg over det som vart sagt og det som ikkje vart sagt, heime hos oss. Far og mor gav kvarandre aldri kjærteikn medan vi barna såg på. I dette miljøet var det ikkje vanleg at foreldre klemte og kyste i dagslys. Det var heller ikkje ofte ein lét vondord falle i barns nærvær. Eit par gonger i barndommen var eg vitne til at temperaturen mellom far og mor var høg. Begge gonger var det ho som snakka med sint stemme, medan han var saktmodig og forsonleg. Mang ein gong tenkte eg at mor var urimeleg stri, men det gjekk over fordi far var overberande. Når ho var ferdig med å kjefte, kunne han spøke med henne og få henne til å le.

Men sjølv om han var den tålmodige, var det henne eg var mest på parti med. Han var upraktisk og klønet. Mange gonger var eg opprørt fordi han ikkje kunne halde seg heime som andre bønder, men stadig måtte reise frå oss for å halde møte. Eg forstod ikkje at det var inntektene frå reisinga hans som heldt liv i oss. Han vart spak og ettergivande når eg gjekk laus på han med alle mine spørsmål.

III | NO ER DET gått lang tid, og eg kan sjå det : Far var ein mann med eit underleg sinn. Han kunne forsvinne innimellom, frå det daglege og inn i eit anna rom. Han kunne falle i stavar over eit bibelord. Da reagerte han ikkje når vi snakka til han, eller han svarte i hytt og vêr. Han brukte Bibelen

som ei forundringsbok, og kvart ord som der stod, kunne ein grunne på i lange tider.

Andre gonger var han heilt oppslukt av det som hende der og da. Innimellom fortalte han historier om folk han hadde møtt. Han kunne le høgt ved tanken på noko han hadde opplevd på ei eller anna reise.

Brev fra far til mor, som kom med posten i mørkninga og kunne hentast saman med lokalavisa Romsdals Budstikke, vart liggande på ein kommode når mor hadde lese dei, tilgjengelege for alle nyfikne auge. Det var for det meste meldingar om kvar han oppheldt seg og kven han budde hos, i alle avkrokar i Norge, på den evigvarande turneen for å bygge Guds rike.

Da far døde i 1990, etterlét han seg ikkje stort meir enn ei neglesaks, barbersaker og ei svart veske, i tillegg til eit hundretals små notisbøker, der han hadde skrive ned tankane sine om nåden og tilgivinga, frelsa og forsoninga. Han var ein luthersk lekmann i den haugianske norske tradisjonen og overttydd om at han hadde fått eit guddommeleg kall til å forkynne evangeliet om Jesus Kristus. Til dette kallet vigde han livet sitt, på ei reise som varte i førtitre år. I like mange år sat far som gjest hos framande menneske i framande hus med Bibelen framfor seg og skreiv ned dei tankane han gjorde seg om ulike bibelvers i notatbøkene, før han preika på kristelege møte om kveldane.

Far var ikkje den store folketalaren framfor dei sydande forsamlingane, sjølv om han under krigen preika for mange menneske. Far var *husmøtets* mann. Han samla bygdefolk til *oppbyggelse* i heimane og i forsamlingshus, etter at arbeidet deira var unnagjort for dagen. På husmøta var ei handfull tilhøyrarar ei velsigning, og kom det meir enn eit dusin, kunne det tyde på *vekking*. Da måtte ein halde møte også dagen etterpå, og vone at Gud ville frelse sjeler. Han reiste frå hus til hus og frå grend til grend. Han *verka i krinsen*, som det heitte i Indremisjonens språk. Det innebar at møteplanen ikkje var fastlagt lang tid på førehand, men for ein stor del avgjort av korleis folk tok imot han. Han starta ein stad, og så heldt han fram med møte der dei ville ha han.

Somme gonger hende det at menneske på husmøta gjekk ned på kne og *gav seg over til Gud*. Nesten alltid skjedde det utan store fakter. På desse møta dreiv ein ikkje med handspålegging eller tungetale. Det var ei sakleg og sindig omvending det var tale om. Når ein først *stod fram*, skulle ein stå inne for det, resten av livet.

Fars reise starta under den andre verdskrigen, heldt fram under den kalde krigen og slutta da dei nye vindane bles over Aust-Europa førti år seinare. Han var kjend for å vera god til å lytte når folk kom til han i naud. Det var som om han hadde prøvd eitt og anna sjølv, og i alle fall fanst det ikkje den

synd som forundra han. Han sa ofte at vi ikkje skulle dømme, for vi skal sjølv bli dømde ein gong.

Far var ein mann med merkelege innfall. Når han preika, framførte han tankane sine med underlege pausar, som om orda han valde, kom til han der og da, enda så grundig som han hadde førebudd seg.

Mellom dei hundrevis av notatbøker og lappar, med ørlita, nesten kalligrafisk skrift, fann eg blant papira han etterlét seg to bøker av same format som notatbøkene, men med stiv perm.

I desse to bøkene hadde han kvar dag ført inn *kvar* han preika, *kva* han preika over, og *kven* han budde hos. Han hadde ført loggbok over livet sitt med sirleg skrift, utan ein einaste personleg kommentar. Mange predikantar førte slike bøker, men eg trur ingen gjorde det så grundig som far. Eg forstår ikkje korleis han greidde å gjennomføre det, skrifta endrar seg nesten ikkje i dei åra bøkene spenner over. Alt er skrive med penn og blekk, eller fyllpenn. Det finst knapt ei overstryking, eller ei feilskrivning. Kven var det han skreiv det for, når han ikkje eingong la det frå seg ein stad der vi kunne finne det, men i ein urimeleg haug med gamle avisutklipp, brev der frimerka var klipt ut, og rekningar frå forretningar og frå meieriet?

Frå mors ungdomstid finst det få skriftlege kjelder. Men far kan eg følge frå dag til dag, på sykkel, med tog og rutebil, frå den eine månaden til den neste, frå det eine året til det neste. I krigens år i Norge, frå 1941–45, heldt far meir enn sju hundre møte i heimar og bedehus, i det han kalla *Dalenes dal*, Gudbrandsdalen. Han preika seks og sju dagar i veka, frå oktober til byrjinga av mai, og dette heldt han fram med i førti år, over heile landet.

Fanst det eit menneske som hadde sykla fleire landevegs-kilometer enn far? Var det nokon som visste meir om motbakkar og teleløysing? Slitet og trøytteleiken hans er det lett å minne om. Men han levde også eit liv i årstidene. Han såg lauvet som spratt og lauvet som fall. Han såg snøen på Dovre og soloppgangar på Helgelandskysten.

IV | OM SOMMAREN VAR far heime på garden i Romsdal. Bestefar tok til å bli gammal, og far måtte overta meir og meir av onnearbeidet. Far kom heim frå reisene sine til 1. mai kvar vår. Han var sliten, men prøvde å finne rytmen i arbeidet på garden. Han og bestefar gjekk i gang med å køyre ut møkk til gjødsel på åkrar og marker. Mor og vi barna var med og fekk potetene i jorda og kyrne på beite. Så lenge bestefar var arbeidsfør, vart det også sådd korn. Det vart skore torv på myrane til vinterbrensel. Ein granne som hadde traktor slo engene. Duren frå traktoren om sommarmorgonane var

ein herleg lyd å vakne til. Men langs alle elvefar og vegkantar og i annan ruskemark slo bestefar og far med ljå.

Så kom hausten, og da var det potetene som skulle opp, før tida var inne og far skulle ut på ny reise. Når mor stod heile kvelden og strauk skjorter og pakka kofferten for han, visste vi at tida var inne.

Ikkje sjeldan kom avreisedagen så brått på at potetene stod ute i regnet når han skulle av garde, og det var bestefar, mor og vi barna som måtte berge dei. Vi hata dei forblåsne ettermiddagane i potetåkeren fordi det alltid vart mørkt før vi var ferdige. Åkermolda klistra seg til fingrane og regnvatnet rann nedover halsen på oss. Men vi var saman om det, og når potetene endeleg var i hus, var vi glade.

Eg blar i loggbøkene til far, og auga stansar ved ein mørk førjulsdag, den 15. desember 1946. Der står det *Nylund, Øyer*.

Det er mors barndomsheim i Gudbrandsdalen.

Denne kvelden preika far over bibelordet i Salme 95, vers 7: *For han er vår Gud, og vi er det folket han gjæter, og den hjord han leier med si hand.*

På eit eller anna tidspunkt under dette møtet, byrja eit barn å gråte, og mor måtte forlata møtet for å trøyste barnet. Men seinare den kvelden var det tydeleg for alle at far ville ha denne kvinna, som hadde barn med ein annan mann.

Tre månader seinare, på hans trettiårsdag, den 12. april 1947, forlova mor og far seg.

Men historia tok til langt tidlegare.

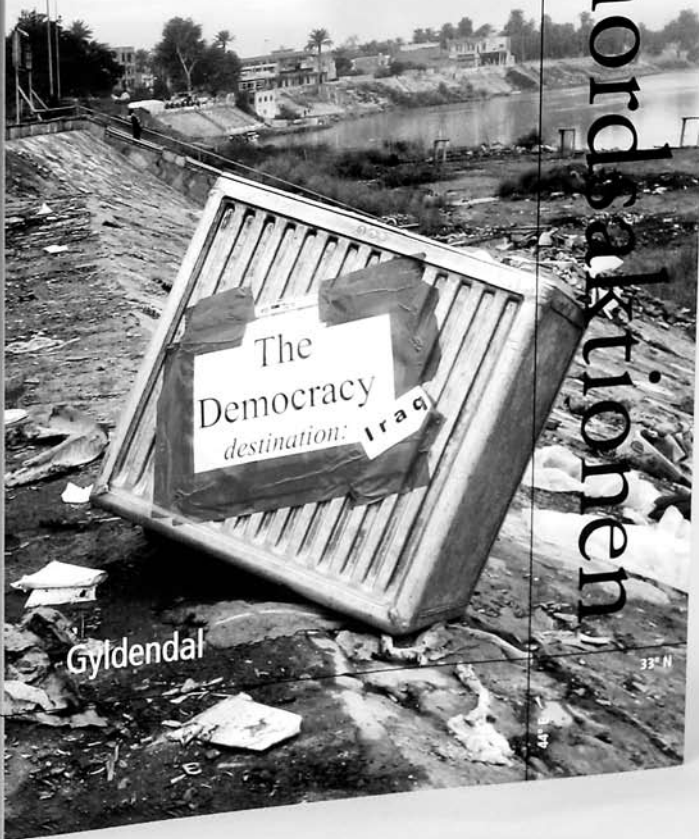

Selmordsaktionen
clausbeck-nielsen.net

clausbeck-nielsen.net

Beretningen om
forsøget på at indføre Demokratiet i Irak
i året 2004

Selmordsaktionen

Claus Beck-Nielsen Selvmords- aktionen

1. januar 2004 står to danske europæere i ørkenen mellem Kuwait og Irak. De er i anonyme jakkesæt og bærer sammen på en metalkuffert, mens de i ingenmandsland venter på deres irakiske forpost, Adnan – flygtningen fra den københavnske forstad Farum og nu deres kommende tolk og guide. Danskerne, Nielsen&Rasmussen, er på en mission: 288 dage efter den amerikanske invasion i Irak vil de indføre en europæisk udgave af demokratiet i landet mellem de to floder. Derfor er kufferten, mærket "The Democracy Destination Iraq", tom – ideelt skal den over de kommende uger fyldes med samtale og dialog i mødet med det irakiske folk. Eller måske vil den vise sig som Pandoras Æske i mødet med de andre og det fremmede. De to rejsende bærer den tomme kuffert, men også deres kultur: stats- og samfundsteorier, europæiske dannelses- og demokrati-idealer, og ikke mindst den største af de europæiske dyder, tvivl.

Nielsen&Rasmussens demokrati-projekt udfolder sig over 17 dage som social plastic à la Joseph Beuys, men er i *Selvmondsaktionen* berettet delvist som fiktion eller roman. Det gennemgående spørgsmål i *Selvmondsaktionen* gælder demokratiets væsen, og spørgsmålet besvares ikke, men udspilles igen og igen, mens tvivlen vokser med erfaringen af det fremmede og undtagelsestilstanden, som de to europæere befinder sig i efter at have krydset grænsen fra ørkenens tomhed. Undtagelsestilstanden er den irakiske virkelighed og det samtalerum af uvisse iscenesættelser, som møder de rejsende – en uophørlig bevægelse efter diktaturets stilstand. Med Adnan Alshamari og hans fætter Emir rejser de som Quixoter og Sanchoer fra Bashra i Syd over Amara til Baghdad i Nord, mellem en lang række samtaler og møder med irakiske intellektuelle, kunstnere, journalister, forretningsfolk og politikere, som fjerner de to europæere stadig mere fra både hinanden, projektet og det ideelle møde mellem kulturer. Til gengæld trænger undtagelsestilstanden og den uoverskuelige irakiske hverdag sig stadig mere på og sammen med

tvivlen tager en rædsel til, der dokumenteres af dagbogsfører Nielsen i forvirring og momentan dødsangst, indtil resignationen sætter ind, og Demokratiet bogstaveligt afhændes i Baghdads Kunstakademi.

At spørge om, hvorvidt *Selvmondsaktionen* er romankunst eller dokumentation, ville være at stille spørgsmålet forkert. Bogen indlejrer dokumentation i en fiktion og beretter grundlæggende om kunstens forbindelse med virkeligheden. En forbindelse Claus Beck-Nielsen forstår som blodig alvor og som begrundet i kunstens utopiske kraft. Ikke en utopi, som ligger ved historiens rand, men en dolce utopia, som udkastes i møder med verden. Dermed rækker *Selvmondsaktionen* ud over det ellers nok så påtrængende faktum, at Danmark i disse år er krigsførende. Bogen rækker også ud over de slående glimt af hverdag og død i det krigsramte land. Med *The Democracy Destination*:

Iraq-projektet og *Selvmondsaktionen* rækker Claus Beck-Nielsen spørgende ud mod et utopisk forhold mellem kunst og offentlighed, som siden slutningen af 1700-tallet, siden Schiller og Kant, har været målet for den enkeltes dannelse og deltagelse i et fællesskab. Signifikant europæisk, men ikke globalt slagkraftigt.

Dokumentationen af de 17 dages rejse (noter, avisartikler, web-tekster) er indlagt i en fiktiv ramme, hvor noterne samles, berettes og kommenteres fra år 2025. Rammefortællingen og det fundne manuskript er vel en af de ældste og kendteste manøvrer, som viser os grænsen mellem romankunst og virkelighed – netop hos Cervantes, en væsentlig, implicit reference for *Selvmondsaktionen*, spiller rammesætningen en uhyre rolle i beskrivelsen af det moderne, europæiske verdensbillede – både af tvivlen og af utopien. Således også hos Claus Beck-Nielsen, hvor man gennem den fremskrevne fortællelid mere end fornemmer en distanceret analyse af europæernes projekt – sådanne samtalende, hjælpende, tvivlende og aldeles uforstående fremmede viste sig som de farligste af alle i den irakiske undtagelsestilstand. Men rammen peger også indad, netop på den quixotiske fiktion – tiltroen til at kunsten her og nu kan have en utopisk kraft, som er offentligheds- og i en vis forstand virkelighedsstiftende, driver de to europæere og er således dokumenternes inderste kerne. I mindst denne forstand er *Selvmondsaktionen* også en roman, en aktualiseret og dybt slående gennemspilning af romankunstens virkelighedsforbindelse, mødet mellem hjertets poesi og virkelighedens prosa.

Ved modtagelsen af *Selvmondsaktionen* skrev en dansk kritiker: "*Selvmondsaktionen* er en bog, der får én til at begribe, hvorfor der er romankunst til. Og hvad man skal med intellektuelle, der har en gnist af anarkisme tilbage. Den bør sendes ud i verden, hvor den kom fra." Claus Beck-Nielsens bog er med fuld kraft i verden, slående og insisterende, tvivlende og fuld af rædsel (som hans øvrige produktion af dramatik, pamfletter, web-tekster og interventioner) over for dette virkelighedsforhold.

Marianne Ping Huang

Pludselig sidder Nielsen et helt andet sted i en anden, noget mindre gårdhave omgivet af ældre og næsten udelukkende vestligt klædte arabiske mænd, »hvad laver jeg her?« tænker han og ser sig omkring, »bag blændende hvide mure, under et espalier med vinranker omkring tre kvadratmeter haandklippet Centre Court sidder de, civiliserede, velekviperede efter forrige aarhundredes europæiske mode à la Paris, med en snert af bohème, jakkesæt, skjorter, en enkelt i vest og med guldkæde i en bue fra lommen, hist og her en kuloert klud, og samtaler med bloede haandbevegelser og en diskret, men pludselig vildt glitrende guldring, rygende, drinking their tea af smaa sukrede glas, hvad laver jeg her? tænker jeg, aner det ikke, det er, som om jeg har mistet forbindelsen til den store sammenhæng, men i det mindste er her fred, tænker jeg, helle, – et lille museum for civilisationen, siger jeg. –What? siger Furat. – It is nice, I say, a little secret peace of paradise in the hell of a Baghdad. – This place, siger Furat, – is called Hewart Gallery. – Hewart! siger Rasmussen begejstret, – really! A lot of the western journalists, that come to Baghdad, mention Hewart Gallery, it seems to be the heart of the intellectual life in Baghdad. – Oh, yes, siger Furat, – you see these men, siger han og knejser med nakken og lader blikket feje over de femten-tyve mænd, der sidder lavmaelt konverserende i den flimrende lysskygge under espalieret og ryger, – these men, these great artists, these famous journalists, – yes! siger Rasmussen. – They are all Baath people. – No?! siger Rasmussen. – All of them, siger Furat, – Saddamservants, they came here every day after work in Saddam times, they come here every day now. – But why then, do you come here? siger Rasmussen. – I just wanted to show you this, siger Furat og rejser sig og gaar. Jeg lukker øjnene og synker ned i den dejligt uforstaaelige mumlen af kultiverede mandsstemmer. I det fjerne lyder bragene og den lystige knitren, og et øjeblik ser jeg et smukt komponeret og ned i mindste detalje behersket og velafviklet fyrværkeri for mig. Jeg fryser, men solen goer mig behageligt svimmel, jeg aabner haenderne og holder dem frem, maerker det brændende i haandfladerne. – Nielsen! Adnan traekker mig i aermet, jeg kommer op at staa og lader mig nedfaelde paa en baenk ved siden af silhuetten af en mand, skarp i det voldsomme lys. – This man is from the famous city of Samara, he is journalist from a big newspaper, siger Adnan, – he want to write about you and The Democracy. – Oh! mumler jeg og smiler og skygger med en

haand for solen for bedre at se: Et mørkt jakkesæt, en snip af en lyseroed klud stikker op af brystlommen, ansigtet er smalt, haardt, men det ser ud, som om han smiler, tænker jeg og lægger haanden mod brystet. Han ler og giver mig haanden, – so, what is it you want? siger han, – tell me, why have you come to Iraq? Jeg fortæller ham om Demokratiet, om parlamentsforsamlingerne, om Det Nomadiske Parlament. Han smiler. – He ask you, what is your name, siger Adnan. – Nielsen, siger jeg og nikker, – Nielsen. – Mister Nielsen, siger han og læner sig frem og lægger en blod, varm hånd på min, – you must go to Samara. – Yes, siger jeg, – maybe we will. – No no, siger han og lofter haanden og vifter med den, – not maybe: certainly! Certainly! Samara is a very important town, centre of the Sunni-triangle, very important, siger han, – especially for you! – Really? siger jeg. – Of course, siger han, – you will have a meeting there. – Hvad siger du, Adnan, siger jeg, – skal vi tage til Samara? – Don't you know the famous story about Samara? siger journalisten. – No, siger jeg, – No?! siger han og laver en bestyrtet klikken med tungen og ser på Adnan. – I know, siger Adnan, – I know. – Yes, siger journalisten, – I'm sure someone will be waiting for you in Samara, siger han, – mister Nielsen, siger han og aabner en elegant lædermappe og tager et kamera frem, hans fingre er lange, velplejede, neglene store og rundede med en smal hvid kant. – He want to take a picture of you, siger Adnan, – for the newspaper. – Oh, siger jeg. – So everybody will know you, siger manden. – Tak, siger jeg og vender mig og ser efter Rasmussen, men stolen, han sad i, er tom. – Say cheese! siger Adnan, – cheese, siger jeg. – So! siger manden og lægger kameraet ned i mappen, – Iraq doesn't need democracy, siger han, – no, siger jeg, – what? siger jeg, – why? – Iraq need a strong man. Jeg ser på Adnan, han smiler og nikker. – A man, who can gather all the Iraqi people as one. – Maybe, siger jeg. – A man like Saddam Hussein, siger han. – Okay, siger jeg og smiler og tænker på mit billede i hans avis og alle de mennesker, der kommer til at se det og genkende mig, som hvad? tænker jeg, hvad mon han skriver: amerikaner? den vantro? fanden selv? – Is it a good camera, you have? siger jeg og peger på lædermappen. – Very good! siger han, – Canon, digital. – Great, siger jeg, – great, and when do you think your article will be in the newspaper, next week, maybe? – No no! siger han og vifter pikeret med haanden, – no no, the day after tomorrow. – But only in Samara, siger jeg og nikker og smiler og haaber. – No no, siger han, – my newspaper is national, all over Iraq. So! siger han og rejser sig, – we are hungry, tell mister Nielsen the story about Samara! siger han og lægger haanden på min skulder, idet han glider forbi op mod baren. Det er ikke en bar, det er bare en metaldisk, som i en kantine, en lille ældre mand staar og hælder te og kaffe op i de smaa rundede glas, der allerede er halvt fyldt med hvidt sukker. Undervejs standser

journalisten og hilser paa andre distingverede herrer, de ler, og han spreder fingrene paa den ene haand, mens han drejer den lille guldring med den anden. – Jeg tror, jeg har feber, siger jeg, – hvad kan det vaere, malaria? – I don't know, siger Adnan og ser efter journalisten, – probably something you've eaten. It is this rich man, siger han, – this rich merchant in Baghdad. – Hvem? siger jeg, – dig? – No no, siger han, – the story! – Okay, siger jeg og lukker oejnene og laener mig tilbage i skyggen. – He has this servant, siger Adnan, – the rich man, and one day he sends his servant to the market place to buy some stuff. – Broed og bananer, og lidt youghurt, tak, mumler jeg. – Yes, I know, Nielsen, but then the servant comes back all thin and white, and he says, Master, I saw Death in the crowd, and he was making a threatening gesture to me. Please, Master, says the servant, please lend me your horse, and I will ride to Samara, and there Death will not find me. And so the servant gets the horse, and he rides away to Samara, as fast as he can. And the rich man eats his lunch and says his prayer, and then he goes for a walk, and he meets Death in the street, and he says to him, to Death, why did you make a threatening gesture to my servant this morning. Oh, no, says Death, it wasn't a threatening gesture, it was only a start of surprise. I was astonished to see him here in Baghdad, cause, you know, says Death, I have a meeting with him tonight in Samara. – Mister Nielsen! Journalisten laegger haanden paa min skulder og saetter sig i en stol over for mig, – please, siger han og rækker mig en falafel, – I'm sorry, siger jeg og loefter haenderne, – I don't feel well. – Of course, you don't, this is Iraq, please, eat! siger han og tager min haand og anbringer falafelen i den, – please. – It is a gift, mumler Adnan, – if you don't eat, you offend him. – Thank you, siger jeg og smiler og tager en bid, saagar en smule af servietten, og tygger og smiler og nikker, af hvad ved jeg ikke, nu hvor han har sat sig i en anden stol, kan jeg se ham, ikke bare en skarp silhuet, ikke noget daemonisk, tvaertimod, en smuk mand, hans oejne er moerke og levende, intet psykopatisk i dem, et skaer af groent i hans jakke, som staar diskret til den graa silkeskjorte, de blide, lidt boessedede bevaegelser, taler et usaedvanlig godt engelsk, en gentleman, taenker jeg, ikke skyggen af skaeg, hverken skjortel eller hovedtoerklæede eller vaaben, Allah ikke naevnt med et ord, – mister Nielsen, siger han, – pleased to meet you!

Pludselig er vi ude i det voldsomme lys, op af stoevet hvirvler Rasmussens lange skarpe silhuet, og omkring ham Adnans mere udflydende, Furats lille taette, og Emir, hvor er Emir? Jeg vender mig, den lille plads foran galleriet ligger oede, naesten blaendende hvid, ti meter borte holder en amerikansk tank og spaerrer for al den trafik, der mangler. Jeg gaar hen

mod den, standser. Oeverst, bag maskingevaeret, rager den klassiske hoejteknologiske torso op, det naermest firkantede hoved, der ser lige frem, ubevaegeligt. I spraekken mellem laeberne stikker en lille hvid plastikpind ud. Hvad er det? taenker jeg svimmel, – et monument? Jeg kommer i tanker om urscenen fra befrielsen af Bagdad : Man ser den store oede plads med statuen af diktatoren, og ind kommer befrierne, frygtloest ruller de lige hen mod statuen, de omringer den, bestiger den, haenger det amerikanske flag over ansigtet paa den og vaelter den. Af hensyn til seerne havde de taget en lille flok arabere med, ikke op i deres tanks, selvfoelgelig, de loeb bare bagefter, i spredt arabisk uorden med et gammelt irakisk flag fra foer Saddamtiden og raabte. It wasn't Iraqis, sagde Adnan forleden, det kunne han hoere, de raabte med en helt anden accent, det var sikkert nogle af amerikanernes allierede fra Al Qaeda, det hele var planlagt, helt tilbage i totusinde og et, fortalte en amerikaner, i et andet tv-indslag, oven i koebet en kvinde, mor til en af befrierne, Jeff, som desvaerre doede, selv om det ifoelge planen ikke var noget, man skulle kunne doe af, hvis man bare var amerikaner, det var et uheld, fortalte hun, det begyndte med angrebet paa World Trade Center den ellefte september, som den amerikanske praesident havde planlagt i samarbejde med Al Qaeda, for at der igen kunne komme tilstraekkeligt med modsaetninger i verden til, at historien kunne begynde paa ny med de godes kamp mod de onde og indfoerelsen af demokratiet til alle verdens lande og folk, men det er for enkelt, taenker jeg, typisk amerikansk, én ting er, at araberne ikke har noget imod at doe, det goer de gerne, det er den afgoerende forskel paa dem og os, det ufattelige, det absolut fremmede, vi aldrig vil kunne forstaa, eller bare holde ud at taenke paa, det er én ting, men de goer det ikke bare uden videre, efter ordre fra den amerikanske praesident, de har formodentlig vaeret i god tro og inderst inde overbevist om, at de gjorde det i en hoejere sags tjeneste.

– Salaam Alekhem. Soldaten svarer ikke, ingen bevaegelse. – They put him here every day, hvisker Furat, som pludselig staar ved siden af mig, – at least I think, it's the same guy. Some days ago I ask him, if I can ask him a question. – Did he answer? – Nope, he said, I'm working. Med hvad? taenker jeg, her er ingen fjender, maaske er det rent symbolsk, taenker jeg, et monument over befrielsen. Trods camouflagedragten og hoejteknologien kan man fornemme kroppen inde bagved, blodet, musklerne, svulmende, den perfekte figur, det klassiske ideal, som hos romerne og graekerne endnu bare var et idealbillede, er her virkeliggjort, i koed og blod, den kraftige hals, én stor muskel, ufatteligt, taenker jeg, hvordan er de blevet saa store, paa bare to hundrede aar, hvad er det for et stof, de har

fundet derovre og drevet til den perfektion, han er blevet i loebet af sine aar paa et af de beroemte universiteter, som de alle tilsyneladende udgaar fra, uanset om de kan laese eller ej, ligesom deres forgaengere, de oest-europaeiske sportsstjerner, der alle kom fra et arbejderforbund, jernbanearbejdere, minearbejdere eller fra haeren, taenker jeg, Roede Stjerne. Pludselig kommer en haand op, langsomt, roligt, griber om den lille hvide pind i mundvigen og tager den ud. Det er en slikkepind. Lyseroed. – My name is Nielsen, siger jeg. – I come from Europe, with The Democracy. – Hi! siger han. – Hej, siger jeg. Og det var saa det. Samtalen hen over Atlanten. Et »hi«, og resten er tavshed. Pinden igen paa sin plads i mundvigen, kroppen forstenet. Monumental.

Jeg vender mig, de andre er forsvundet, pist, der er bare den oede stoevede plads, hvid, blaendende i lyset fra januarsolen, der haenger lige fremme over hustagene. Jeg skygger med haanden for solen, forsoeger at oejne en udvej, et spor, det kan ikke vaere sandt, taenker jeg, men det er det, de har bare ladet mig staa. Jeg fryser.

–Your friends have gone. Det er journalisten, our man from Samara, som en aand skudt op af en lampe. Han har taendt en cigaret og staar med albuen hvilende i den venstre haand og ryger. –You want to smoke? Han tager et soelvetui frem af jakken og holder det frem mod mig som et lynende spejl. No, thanks, vil jeg sige, men min mund er helt toer, jeg ryster paa hovedet, blaendet. – No, of course, siger han og stikker etuiet tilbage i inderlommen, – Americans don't smoke. – I'm not American, mumler jeg. – I know, siger han, – I know, but you know, siger han, – in the eyes of the Iraqi people, you are exactly an American. – Okay, siger jeg og begynder at gaa, mod lyset, alt for meget lys, skarpt, lavtstrygende hvid himmel, hvide mure, selv stoevet paa vejen er blaendende hvidt, og bag mig: min skygge. – So, where do you want to go? siger han. – I don't know, siger jeg, – you know where my friends are? – No, siger han, – you afraid? – Well, siger jeg. –You think, maybe someone will shoot you? – No, siger jeg. – No? siger han, – I know many people, who would like to shoot you. – Okay, siger jeg. –You don't think, someone will shoot you? – I don't know, siger jeg. – I think someone will shoot you. Jeg standser, ser mig om. Der er tre veje, tre stoevede hvide gader med lidt spredte murbrokker, et par parkerede biler. Ikke et menneske. –You don't know where you are? – No, siger jeg. Han ler, – no no, siger han, – Baghdad is a big city, very big, bigger than Samara, you remember, you must go to Samara. – Ja, siger jeg. Jeg ser mig tilbage. For enden af vejen, paa den oede overbelyste plads holder den amerikanske tank, monumental, urokkelig, med den store torso, maskingevaerloebet, der peger hen over pladsen lige paa mig. –You afraid now? – Well, siger jeg. –You must be afraid, siger han. Det er tilfaeldigt, taenker jeg, helt tilfaeldigt, han har vaeret

opstillet her længe, længe foer jeg naaede frem, det er min egen skyld, det er mig selv, der har stillet mig her lige i hans skudlinje. – NIELSEN! Jeg vender mig og holder haanden mod lyset, ud af det kommer en lille ufømelig silhuet, en hvid frakke, det sorte overskaeg, – Nielsen! raaber han, – what are you doing?! Jeg vakler ham i moede, han griber fat i min arm og ryster den, som var han min mor, – why didn't you come?! siger han. – I think mister Nielsen got lost, siger journalisten. Og ler.«

AUÐUR JÓNSDÓTTIR

Fólkið í kjallaranum

AUÐUR JÓNSDÓTTIR FÓLKIÐ Í KJALLARANUM

*Makalaus bók, við höfum eignast dándurhöfund
... Frábærlega hugsuð og yndislega stíluð.*
Páll Baldvin Baldvinsson, Stöð 2

ISLENSKU
BOKMENNTA
VERÐLAUNIN
2004

Auður Jónsdóttir Fólkið í kjallaranum

Auður Jónsdóttir (f.1973) debuterede i 1998 med romanen *Stjórnlauk lukka* (*Ustyrlig lykke*), der blev nomineret til den islandske litteraturpris. Siden har hun udgivet romanen *Annað líf* (*Et andet liv*) og to bøger for børn, *Algjört frelsi* (*Total frihed*) og *Skrytnastur er maður sjálfur* (*Den mærkeligste af alle, er én selv*), der også blev nomineret til den islandske litteraturpris og blev af bogsælgerne kåret som årets børnebog. Efter denne succésfulde start på forfatterkarriøren forventede man derfor en hel del da hendes tredje roman udkom i 2004. *Fólkið í kjallaranum* (*Dem i kælderens*) blev ingen skuffelse og blev en af høstens mest solgte bøger og endte med også at vinde den islandske litteraturpris i fiktionkategorien, mens et stort værk om Auður Jónsdóttirs legendariske morfar, Halldór Laxness, fik fakta-prisen.

Fólkið í kjallaranum er en roman om et opgør. Med et varmt hjerte men iskoldt hoved, berettes en både komisk og tragisk historie om den tredive årige, kloge, men forvirrede, bog-illustrator, Klara. Klara er en velbegavet og ret køn kvinde, som efter mange forskellige forsøg på at flygte, fortrænge, akseptere eller afvise sin fortid ser ud til at have fundet sit hårdt tiltrængte mentale asyl i favnen på kæresten Svend, en flot, sød og yderst praktisk forretningsmand. De har det perfekte hjem, en minimalt – men cool – indrettet lejlighed og planer for en ligeså tjekket fremtid. Men de har en grotesk uperfekt nabo i kælderens. En lys og varm sommeraften, med fuglesang og blå himmel, har mesterkokken Svend inviteret et barnløst par smarte venner til pragtfuld baccalaó og hjemmelavet is med kølig jazzmusik og kubanske rytmer på lyd-sporet. Men netop denne aften indhentes Klara af sin fortid.

Selve 3. personsberetelsen foregår i to plan, hvor læseren på skift bliver præsenteret med forskellige episoder fra Klaras kulørte opvækst, som den ældste af to døtre til et vaskeægte 68'-er par på landet, og den dramatiske sommeraften i den tjekkede og købedygtige Reykjavík. Men vi får også indblik i foræld-

renes opvækst og faktisk også i bedsteforældrenes liv. Da Klaras forældre måtte indse at de ikke kunne forandre selve verden, fokuserede de på at forandre oplevelsen af den. De bosatte sig i naturens favn, uden at have særlig meget med den at gøre og valgte til sidst alkohol som den mest praktiske udvej, den nemmeste flugt, fra en virkelighed med lave indtægter for litteraturforskere og digtere. Drømmen om retfærdighed og lykke, blev stadig fjernere.

Klara og lillesøsteren Embla er altså børn af højst aktive men velmenende alkoholister, der til gengæld er børn af forældre der havde alt for travlt ved at bringe sig selv og det islandske samfund fra stenalderen til nutiden for at have tid til sit afkom. Klara siger selv hun ikke længere er vred på sine forældre. Det er resultatet af mange år af forskellig slags terapi med diverse guruer og psykologer i håb om at vågne en skønne dag, tjekket og glad. Men Klara er stadig vred. Hun ved bare ikke længere, på hvem.

Midt i middagen, bringer Embla, der både har job og en afhængighed af stoffer, sin søn til Klara for at overnatte mens hun selv går i byen. Senere ankommer Klaras forældre uden varsel og uden hævninger. Begge bedstemødre melder sig også på banen per telefon. Men den person der får den største og mest overraskende rolle i Klaras endelige opgør med sig selv og fortiden, er den tandløse, ulækre underbo.

Underboens rodede og ulækre kælderlejlighed afspejler det rod og den frygt som hersker i Klaras egen psykologiske kælder. Det er nok ikke et tilfælde at det er først efter hun har konfronteret mørket, snavset og grusomheden dernede at hun er i stand til at tage den beslutning der udgør slutningen af denne historie og begyndelsen af et nyt liv for Klara.

Selv om Klara er på alder med forfatteren er *Fólkið í kjallaranum* ingen selvbiografi, men romanen er bestemt heller ikke kun en historie om en generations opgør med den foregående. Den er et opgør i sig selv. En ung forfatters opgør med sin egen tid, sit eget samfund, sin egen generation og dens skizofrene værdisystemer.

Sveinbjörn I. Baldvinsson

Lyset inde i teltet var rødgult, luften frisk som klippevand. Verden virkede klarere end den plejede, indtil et skrig flængede stilheden, og Klara fór op med hamrende hjerte.

Kort efter midnat var de faldet i søvn, sammenfiltrede i teltet, Klara, lillesøsteren Embla og deres venner. En efter en var de faldet i søvn under hvisken og tischen, mens de voksne sad i skæret fra nogle hyggelige lanterner og snakkede rundt om et overlæstet plasticbord i den lyse sommernat.

Nu var bordet smattet og sølet til med krummer og cigaretskod; rodet virkede mærkelig rent i de solstråler, som pløjede en fure i nattens dis; stanken i teltåbningen indikerede, at nogen i stedet for at tisse i græsset havde ramt teltet. Forvirrede var de alle stimlet sammen på bredden af en strid elv, alle undtagen mor. Hun holdt alene midt ude i den buldrende vandstrøm. Indespærret i familiens bil sad hun og fægtede med armene, mens det brune smeltevand fossede omkring hende, og skreg, at far aldrig tænkte på andet end sin egen pik.

Underligt nok virkede det nu, som om det faktisk var hende, far var mest optaget af, mens han forsigtigt gik ned ad den mudrede bred og søgte efter et eller andet at holde fast i. Han gled, og mor skreg af skræk.

Teltets åbning lagde sig omkring Klaras skuldre som en orangefarvet kongekappe. En solkonge med klaprende tænder, som betragtede de voksne, og åndede lettet op, da Raggi greb fat i snippen af fars trøje. Hun krummede sig sammen, mens de hentede et reb i bagagerummet på Raggis Landrover. Rebets ene ende blev bundet om maven på far og den anden om en krog på jeepen. Hun kneb øjnene sammen, da far vadede ud i elven.

”Det skal nok gå godt,” hviskede en smuk og klangfuld stemme, spinkle arme i en kæmpestor sweater omfavnede hende.

Klara sagde intet, hun kunne ikke røre sig. Hvis elven ikke opslugte dem, lovede hun sig selv, at hun ville bede fadervor hver eneste aften, og gøre det i lang tid.

”Helt ærligt, Klara! Din far er bundet fast til vores jeep,” sagde Fjóla, og lød mere som en nedladende lærerinde end en pige på ti år. ”Der er ikke noget at være bange for.”

”Jo, der er.”

”Det må du selv om. Men se nu! Din far er nået ud til hende.”

”De skal også finde ud af at komme tilbage. Det er det sværeste.”

Vandet nåede far til brystet, han kæmpede for at få mor ud af bilen, som krængede faretruende. De hørte ham råbe, at hun var sindssyg, at hun havde ødelagt bilen, at han ikke havde været sammen med nogen kvinde, og hvad var der egentlig i vejen med hende.

Klara vidste, at far løj. For nogle dage siden havde hun konkurreret med Embla om hvem, der kunne bygge det flotteste sandslot, da Emblas klodsede bygningsværk styrtede sammen oven på Klaras kinesiske dragehus, da en stewardessesko trådte på taget. De så op på en dame de kendte, som hviskede ”hej”, og mindede om damerne i *Dallas*, fordi hun havde små fine bevægelser ligesom Sue Ellen og duftede af parfume.

”Du har ødelagt mit hus,” erklærede Embla og surmulede, inden hun stak skovlen i munden og stirrede op på damen, der stod og vaklede i sandkassen, mens hun trak en stor pose slikkepinde op af sin håndtaske, som hun gav til Klara og sagde undskyld.

”Må jeg godt beholde slikkepindene?”

”I må godt beholde slikkepindene,” sagde kvinden med en klump i halsen. ”Og undskyld, at jeg var sammen med jeres far.”

”Du må godt være sammen med ham,” sagde Klara, og skyndte sig at lukke posen op. Så slog det hende, at de voksne brugte ord på en lidt anden måde. Bag ordene ”sammen med jeres far” gemte der sig noget mystisk, som overgik søstrenes forestillingsevne. Men posen var god, bedre end ubehagelige tanker. Og det faldt ikke Klara ind at takke nej til den. Og heller ikke Embla, som strålede af lykke med en jordbærslikkepind i munden, travlt optaget af at reparere sandhusets sammenstyrtede tag.

Klara undgik Fjólas omfavnelser, og lukkede øjnene. Havde hun begået en frygtelig forbrydelse, da hun tog imod posen? Far havde sikkert *været sammen* med denne kvinde, hvad de så end havde foretaget sig, og det var mor tydeligvis ikke glad for.

Denne underlige dame måtte have gjort mor fortræd, ellers ville hun ikke have givet dem posen med slikkepinde, som de skjulte i deres dukkekøkken, en stor trækasse, som far havde sømmet fast til væggen. Mormor havde syet nogle blåmønstrede gardiner til, så det lignede et rigtigt køkken-skab. Og nu var mor ved at drukne, og den fine bil var ved at blive ødelagt; den bil som Klara havde valgt sammen med far hos bilforhandleren, for længe siden, da mor grillede oksekød og stykker af peberfrugt på spyd, og en flyvemaskine tegnede en vatstribes på himlen, og far og Klara og Embla spillede fodbold, og alt var sjovt...

Embla græd inde i teltet, mens Klara bed sig i håndryggen. Måske ville alt have været anderledes, hvis Klara havde fortalt mor om slikkepindene og forklaret, at kvinden nok ikke havde ment at gøre nogen fortræd.

Fjólas mor nærmede sig: Elisabet med proptrækkerkrøllerne og de store øringer, som klirrede, da hun krøb sammen ved siden af pigerne og sagde, at de skulle kravle ind i teltet og se at falde i søvn.

”Mor er ved at drukne,” sagde Klara alvorligt, og det fik Embla til at græde endnu højere end før.

”Hun drukner ikke, søde pus,” forsikrede Elisabet, og missede med øjnene som en rastløs pubertetstøs. ”Drengene trækker bilen op af elven.”

”Hvilke drenge?” spurgte Klara.

”Din far og Raggi, selvfølgelig. Så, se nu at falde i søvn. Alle børn i hele verden sover nu – bortset fra jer.”

Modvilligt kravlede de ind i teltet.

”De er åndssvage!” mumlede Fjóla, og strakte sin lange krop oven på soveposen. ”Ingen har så åndssvage forældre som os.”

”Det ved jeg godt,” snøftede Klara og kravlede ned i soveposen. Hun lod det blive ved denne bemærkning, for hun ville høre, hvad der foregik udenfor. Fjóla forstod, uden der blev sagt mere – med kinden hvilende i hånden lod hun sit blik hvile på morgenrøden mens hun med et ældgammelt blik lyttede med, ligesom Klaras mormor.

Sådan gjorde Fjóla altid, når der var noget i vejen, uanset om de var hjemme hos hende selv eller hos Klara. Fjóla var god til turbulente nætter i modsætning til andre piger, som blev bange eller begyndte at kritisere, når de fik lov til at overnatte i weekenderne. Hjemme hos Fjóla opførte folk sig fuldstændigt som hjemme hos Klara, derfor kunne de grine sammen. Men engang imellem var det umuligt at grine, så trøstede de Embla eller Fjólas lillebror, Lúlli – nu var det Emblas tur til at blive trøstet.

”Gider du?” spurgte Klara.

”Ja,” sagde Fjóla, og lagde armene om Embla. Hun løj med en smidig stemme, sagde, at de voksne bare legede, og at larmen var legens højdepunkt.

”Gå din vej! Jeg vil have mor,” sagde Embla hulkende.

Klara så skarpt på hende. ”Sssh, du vækker Lúlli!”

”Jeg er ligeglad. Mor, mor!”

”Mor leger,” gentog Fjóla helt rolig. ”Ikke også, Klara?”

”Jo.”

”Mor!” Embla moslede rundt, næsten helt oppe i hovedet på Lúlli, som mumlede i søvne.

”Ti stille, eller jeg slår dig,” sagde Klara og begravede ansigtet i en dyngge tæpper.

”Embla, du må godt få min Prins Polo chokolade, hvis du holder op med at græde.” Fjóla stak hånden ned i rygsækken, og snart kunne man skimte det gyldne papir. Embla holdt op med hyle.

Hendes kinder var smurt ind i chokolade, da en drivvåd mor kom vaklende ind i teltet og væltede den forreste teltstang.

*

Der blev talt om klamydia.

Klara vidste ikke, hvad klamydia var for noget, men hun havde besluttet, at klamydia skulle være strengt forbudt, når hun selv blev voksen, og fik lov til at bestemme.

Ingen klamydia. Kun spaghetti med ketchup i et gult hus, hvor det vrimlede med hunde, tæver med hvalpe i udspilede maver.

Hun var klar over, at klamydia var noget slemt. Mor sagde ikke et ord til far, før familien var vendt hjem fra turen. Da Klara og Embla havde spist kogt fisk, og var kravlet i seng med tandpastasøde tænder, hørte de mor hvæse, og far hviskende svare, hurtigt som en angst fugl, der argumenterede for sin ret til at eksistere over for en kat.

Om morgenen hørtes mors buldren, inden vækkeuret ringede. Hun råbte, at søstrene skulle skynde sig at tage tøj på, for hun skulle køre far til lægen.

”Men bilen er i stykker!” Klaras udråb blev til en anklage. ”Du kørte den selv ud i elven.” – Punktum.

Punktum efter alt det frygtelige der var sket, aldrig et komma eller et OG – og så kom den gode fe, viftede med sit scepter, og sang: ”Nu bliver alt som før, og I skal leve lykkeligt til jeres dages ende i en splinterny Fiat Uno.” Aldrig. Blot et punktum. Men bilen er i stykker – du kørte den ud i elven – punktum – basta.

Mor bad Klara holde sine næsvigheder for sig selv og gentog, at søstrene skulle skynde sig ud af sengen. Embla var begyndt at tage tøj på. Mens hun eftertænksomt sad og baksede med at stikke højre fod ned i en rødstrøbet strømpe, blev hun flået gennem luften af mor; på mors skød fik hun begge sokker på, en trøje og et par klapbukser med applikerede blomster på knæene, hvorefter hun blev løftet op på en stol ved køkkenbordet.

Søstrene spiste cornflakes, mens mor gjorde sig smuk foran spejlet, og far tog et bad. Denne her gang sang han ikke, og Embla havde en mørk

bekymret rynke i panden. ”Hvad er klamydia?” spurgte hun med skælvende stemme med mælken løbende ud af de nedtrukne mundvige.

”Aner det ikke. Måske en creme,” svarede Klara.

”Mmm,” mumlede Embla. Hun var ikke særlig imponeret over den forklaring, det seks år gamle menneske.

Mor insisterede på at køre. Far protesterede ikke. Søstrene sad på bagsædet i mormors bordeauxfarvede Skoda. Embla småsov, men fór op hver gang mor bandede og slog på rattet. Klara pressede næsen mod ruden, og tegnede Nikolaj på det duggede glas.

”Den gamle spand synger på sidste vers. Jeg tager bare en taxa, så kan du blive hjemme hos pigerne,” jappede far og fumlede med brillerne på næsen.

”Hold din kæft!”

”Nu må du holde op! Den gamle spand er lige så uduelig som Fiat’en.” Han gad ikke skamme sig mere.

”Du skal ikke fortælle mig, hvad jeg skal gøre,” hylede mor, og Embla holdt sig for ørerne med sammenknebne øjne.

”Konsultationen lukker snart.”

Mor kastede et sylespidst blik på fars underliv, mens hun hvæsende beordrede ham til at skrubbe af. Det behøvede hun ikke at sige to gange, han sprang ind for at ringe efter en taxa.

Tavs fulgte hun ham med øjnene, da han løb ind i træhuset, som de havde bygget sammen med deres venner, dengang Klara var to år, og de stadigvæk var forelskede. Hun sank sammen, og så frem for sig. Tændte en cigaret, åbnede vinduet.

”Skal vi ikke gå indenfor?” spurgte Klara.

”I kan gøre lige, hvad der passer jer,” svarede hun.

Det trak i Emblas mundvige, men Klara prikkede til hende. ”Sssh!” hviskede hun.

Mor var overbevist om, at der var tale om mere end én kvinde. Klara hørte hende tale om en tyस्कfødt nordisk filolog i nederdel, og en kvindelig gartner, som far havde mødt til en fest. Hun blev ved med at remse kvinder op, som hun mistænkte far for at have været sammen med, og han gav igen med samme mønt. Om natten gik han rundt og gennemgik alle de mænd, som han påstod hun havde været sammen med. Indimellem sloges de. Råbte og bankede hinanden. Smækkede med dørene, hvæsede og talte om at kneppe og om fisser og pikke og flirt og bedrag. Larmen var ved at drive søstrene til vanvid.

”Hvad ER klamydia?” spurgte Embla enhver, hun følte var tilliden værd. Klara foreslog, at hun spurgte mormor, hvis hun nu var så nysgerrig. Men da det kom til stykket, var det Klara, som spurgte mormor, da hun var i gang med at forberede frokosten.

”Er der nogen, der har klamydia?” spurgte mormor med hovedet nede i gullaschgyden.

”Det ved jeg ikke. Jeg hørte nogen tale om det, i skolen eller sådan noget,” skyndte hun sig at sige.

”Javel. Ræk mig lige paprikaen.”

Klara fortalte Embla, at Klamydia var damen i sandkassen. Hun nikkede hemmelighedsfuldt som en dygtig politibetjent, og mumlede, at Klamydia var sød.

Fjóla grinede, da hun hørte Emblas kommentar, dog uden selv at være bedre informeret. Hun fik den strålende idé at tage ind på Hovedbiblioteket i Reykjavík og slå klamydia op i en bog. De kørte med rutebilen ind til byen, og købte sig en hotdog ved busterminalen, inden de tog bussen videre ind til centrum. Efter en times søgen i byens gamle centrum faldt de nærmest ved et tilfælde over den rigtige bygning. Der blev søgt i overlæssede bogreoler, indtil en venlig bibliotekar fandt den bog frem, som Fjóla havde i tankerne.

”Mor var her engang for at læse i denne bog. Den hedder *Kvinde kend din krop*.”

”Hvorfor brugte hun ikke biblioteket derhjemme?”

”Bare fordi,” sagde Fjóla, og klaskede moppedrengen ned på et rundt bord.

”Se, hvor mange ting der kan ske for kvinder.”

”Som kvinder kan komme ud for ...” irettesatte Klara og slikkede ketchup fra mundvigene. ”Far siger, at man ikke må sige ”ske”, det er et dansk ord og lyder ikke rigtig islandsk.”

”Helt i orden, kloge Klara – vil du vide, hvad klamydia er eller ej?”

”Jeg tror, at jeg har en anelse om det.”

”Hvorfor spurgte du mig så?” Fjóla scannede indholdsfortegnelsen; hendes alt for store tænder tyggede på læberne, øjnene var tankefulde.

”Jeg vil gerne vide mere om det.”

”Lad os nu se.” Hun bladrede, og til sidst fandt hun afsnittet om køns sygdomme. ”Se! Ad, ad, ad, hvor ulækkert ...”

De bøjede sig ind over bogen. Fjóla med lange lemmer og en mule som et føl og det lyse hår bundet sammen i en pjuksket hestehale, smart, iført et Adidas-sæt og gummisko. Klara, lidt buttet med hår som engang havde været helt lyst, men nu var blevet lidt mørkere, honningfarvet hud og øjne

som lyngen omkring hendes hjem. Iført en bordeauxfarvet T-shirt og klapbukser, som overhovedet ikke var på mode.

To små piger og en stor verden, som væltede ind over dem. De åndede lettet op på vejen ud.

Oversatt til dansk av Susanne Grubb.
Folkið í kjallaranum vil bli utgitt på dansk
på forlaget Tiderne Skifter i 2006.

Birtan rauðgul, loftið ferskt eins og bergvatn. Veröldin tærari en hún átti að sér að vera þar til öskur sprengdi kyrrðina og Klara hrökk upp með öran hjartslátt.

Stuttu eftir miðnætti höfðu þau sofnað samanfléttuð í tjaldinu, Klara, Embla systir og vinir þeirra. Smám saman dottið út af, skríkjandi og hvíslandi, meðan fullorðna fólkið skrafaði við drekkhlaðið plastborð. Í bjartri sumarnóttinni, í skini frá notalegum luktum.

Nú var borðið útbíað í klístri, mylsnu og sigarettustubbum; skíturinn undarlega hreinn í sólargeislunum sem grisjuðu dalalæðuna; fnykurinn í tjaldgættinni gaf til kynna að einhver hefði ekki hitt í grassvörðinn og sprænt á tjaldið. Mörkuð af glundroða stóðu þau í hnapp við leirbakka sem leið niður að straumharðri á, öll nema mamma. Hún var ein í beljandi vatnsstraumnum. Innikróuð í fjölskyldubílnum og baðaði höndum meðan brúnt leysingarvatnið geystist fram, öskraði að pabbi hugsaði ekki um neitt nema tippið á sér.

Hvað sem því leið virtist pabbi vera með hugann við hana þar sem hann fíkraði sig niður leirbakkann og fálmaði eftir handfestu, hangandi moldar-klepra. Honum skrikaði fótur og mamma æpti af skelfingu.

Tjalddyrnar breiddust yfir herðar Klöru eins og appelsínugul konungsskikkja. Hún var sólkonungur með glamrandi tennur. Horfði á fullorðna fólkið og andaði léttar þegar Raggi greip í peysulaf pabba. Hniproði sig saman meðan þeir náðu í reipi í skottið á Landrovernum hans Ragga, bundu annan endann um maga pabba og hinn í krók á jeppanum. Þírði augun um leið og pabbi öslaði út í ána.

„Þetta verður allt í lagi,“ hvíslaði ómpýð rödd og mjóar hendur í hólkvíðri lopapeysu föðmuðu hana.

Klara svaraði engu, hún gat sig hvergi hreyft. Bara að áin gleypti þau ekki, þá skyldi hún fara með faðirvorið á hverju kvöldi án þess að flýta sér.

„Álvöru, Klara! Pabbi þinn er fastur við jeppann hans pabba,“ sagði Fjóla og hljómaði frekar eins og ástrík kennslukona en tíu ára stelpa. „Þú þarft ekki að vera hrædd.“

„Víst.“

„Eins og þú vilt – en sjáðu! Pabbi þinn er kominn til hennar.“

„Þau eiga eftir að fara til baka. Það er erfiðast.“

Vatnið náði pabba upp á bringu og hann barðist við að ná mömmu út úr bílnum sem duggaði hættulega mikið. Þær heyrðu hann garga að hún væri geðveik og búin að eyðileggja bílinn, hann hefði ekki verið með neinni konu og hvað væri eiginlega að henni.

Klara vissi að pabbi laug. Fyrir nokkrum dögum höfðu þær Embla keppt um hvor gæti hannað betra sandhús og hjallur Emblu hafði hrunið ofan á kínverska drekahúsið hennar Klöru þegar flugfreyjuskór steig á þakið. Þær litu upp og sáu kunnulega konu sem hvíslaði halló og minnti á konurnar í Dallas því hún tifaði öll eins og Sue Ellen og angaði af ilmvatni.

„Þú eyðilagðir húsið mitt,“ tilkynnti Embla og setti upp skeifu áður en hún stakk skóflunni upp í sig og gaumgæfði konuna. Hún stóð völtum fótum í sandkassanum, dró stóran poka fullan af sleikjóum upp úr veskinu sínu og rétti Klöru hann, sagði fyrirgefðu.

„Má ég eiga sleikjóana?“

„Þið megið eiga sleikjóana,“ sagði konan klökk. „Og fyrirgefðu að ég skyldi vera með pabba ykkar.“

„Þú mátt alveg vera með honum,“ sagði Klara og opnaði pokann í flýti. Svo laust því niður, fullorðna fólkið notaði orð á annan hátt, handan orðanna „vera með pabba ykkar“ bjó eitthvað dulúðlegra en þær systur gátu gert sér í hugarlund. Þó var pokinn góður, betri en ónotalegir þankar. Og það hvarflaði ekki að Klöru að afþakka hann. Þaðan af síður Emblu sem ljómaði sæl með jarðarberjapinna í munninum, önnum kafin að laga þakið á hjallinum.

Klara vék sér undan faðmlagi Fjólu og lokaði augunum. Hafði hún framið hræðilegan glæp með því að taka við pokanum? Pabbi hafði örugglega verið með þessari konu, sama hvað það var sem þau gerðu, og augskýnilega var mamma ekki sáttt við það.

Þessi skrýtna kona hlaut að hafa gert mömmu eitthvað ljótt, annars hefði hún ekki gefið þeim sleikjópokann sem þær földu í búinu sínu; í trékassa sem pabbi hafði neglt við vegginn og amma saumað blámynstraða gardínu á svo hann væri eins og alvöru skápur. Og nú var mamma að drukkna og finni bíllinn að eyðileggjast; bíllinn sem Klara valdi með pabba á bílasölunni, áður en mamma grillaði nautakjöt og paprikubita á pinnum og flugvél markaði bómullarrák á himininn og pabbi og Klara og Embla spiluðu fótbolta og allt var gaman...

Inni í tjaldi grét Embla og Klara beit í handarbakið. Kannski væri allt öðruvísi ef hún hefði sagt mömmu frá sleikjópokanum og útskýrt að konan hefði ábyggilega ekki gert neitt vont.

Mamma Fjólu kom aðvífandi: Elísabet með slöngulokkana og stóru eyrnahringana. Það hringlaði í þeim þegar hún kraup hjá stelpunum til að segja þeim að skríða inn í tjald og sofna.

„Mamma er að drukkna,“ sagði Klara djúpri röddu og heyrði Emblu gráta enn hærra.

„Hún drukknar ekki, elskurnar,“ andmælti Elísabet og blikkaði augunum eins og eirðarlaus gelgja. „Strákarnir toga bílinn upp úr fljótinu.“

„Hvaða strákar?“ spurði Klara.

„Auðvitað pabbi þinn og Raggi. Svona, reynið nú að sofna. Það eru öll börn í heiminum sofandi – nema þið.“

Þær skreiddust inn í tjaldið með semingi.

„Þau eru klikkuð!“ muldraði Fjóla og teygði úr löngum líkamanum ofan á svefnpoka. „Það á enginn jafnklikkaða foreldra og við.“

„Ég veit,“ hnussaði Klara, saug upp í nefið og skreið ofan í svefnpokann. Hún lét þessa athugasemd nægja, vildi heyra hvað væri að gerast úti. Fjóla skildi það án frekari orðaskipta. Glápti á morgunroðann með hönd undir kinn og hlustaði líka, gömul í augunum eins og móðuramma Klöru.

Hún gerði það alltaf þegar eitthvað bjátaði á, hvort sem þær voru heima hjá henni eða Klöru. Fjóla var betri en enginn á stormasömum nóttum, andstætt öðrum stelpum sem urðu hræddar eða hneykslaðar ef þær fengu að gista um helgar. Heima hjá Fjólu hagaði fólk sér eins og heima hjá Klöru, þær gátu hlegið saman. En stundum var ógjörningur að hlæja og þá hugguðu þær Emblu eða Lúlla, bróður Fjólu – nú þurfti að hugga Emblu.

„Nennir þú?“ bað Klara.

„Já,“ sagði Fjóla og tók utan um Emblu. Laug stimamjúkri röddu að fullorðna fólkið væri í leik, lætin væru hápunktur leiksins.

„Farðu! Ég vil fá mömmu,“ snökti Embla.

Klara hvessti augun á hana: „Uss, þú vekur Lúlla!“

„Mér er alveg sama. Mamma, mamma!“

„Mamma er að leika sér,“ ítrekaði Fjóla sallaróleg. „Er það ekki, Klara?“

„Jú.“

„Mamma!“ Embla braust um, sparkaði í höfuð Lúlla sem bærði á sér í svefninum.

„Þegiðu áður en ég lem þig,“ sagði Klara og grúfði höfuðið ofan í teppabing.

„Embla, þú mátt eiga Prins pólóið mitt ef þú hættir að gráta.“ Fjóla smeygði hendinni ofan í bakpoka og brátt glampaði á gyllt bréfið. Embla þagnaði.

Hún var með súkkulaði út á kinnar þegar mamma hrasaði holdvot inn í tjaldið og felldi fremri tjaldsúluna.

*

Það var talað um klamedíu.

Klara vissi ekki hvað klamedía var en hún ákvað að klamedía yrði stranglega bönnuð þegar hún yrði fullorðin og réði öllu. Engin klamedía. Bara spagettí með tómatsósu á hverjum degi í gulu húsi, troðfullu af hundum, tíkum með útblagda hvolpamaga.

Hún vissi þó að klamedía var slæm. Mamma yrði ekki á pabba fyrr en fjölskyldan kom heim úr ferðalaginu. Þegar Klara og Embla höfðu borðað soðinn fisk og skriðið upp í rúm með tannkremssætar tennur heyrðu þær hana hvæsa og hann hvísla hratt, óttasleginn fugl að rökstyðja tilverurétt sinn fyrir læðu.

Um morguninn glumdi í mömmu á undan vekjaraklukkunni og hún hrópaði að systurnar ættu að drífa sig í fötin, hún þyrfti að keyra pabba til læknis.

„En bíllinn er bilaður!“ Upphrópunin vék fyrir ásökun. „Þú keyrðir hann út í á.“ – Punktur.

Punktur á eftir öllu hræðilegu sem gerist, aldrei komma eða OG – og þá kom góða galdradísín, veifaði sprota sínum og söng: „Nú verður allt eins og áður og þið munuð lifa hamingjusöm til æviloka í splunkunýjum Fiat Uno.“ Aldrei. Bara punktur. En bíllinn er bilaður – þú keyrðir hann út í á – punktur og síðan ekki söguna meir.

Mamma bað Klöru um að vera ekki með þessa útúrslúninga og ítrekaði að systurnar ættu að drattast á fætur. Embla var byrjuð að klæða sig. Hugsu á svip baslaði hún við að koma hægri fæti ofan í rauðröndóttan sokk. Mamma þreif hana í fangið og tróð henni í báða sokkana, peysu og smekkbuxur með stoppuðum blómum á hnjánum. Vippaði henni á stól við eldhúsborðið.

Systurnar borðuðu kornfleks meðan mamma gerði sig sæta fyrir framan spegilinn og pabbi fór í bað. Í þetta skipti söng hann ekki og Embla var með dimma áhyggjuhrukku á enninu. „Hvað er klamedía?“ spurði hún nötrandi röddu og mjólk flæddi úr beygðum munnvikunum.

„Veit ekki. Kannski krem,“ svaraði Klara.

„Uhm,“ umlaði Embla. Þótti ekki mikið til skýringarinnar koma, sex ára manneskjunni.

Mamma heimaði að keyra. Pabbi mótmælti ekki. Systurnar sátu í aftursætinu á vínrauða skóðanum hennar ömmu-aðal. Embla dormaði en hrökk upp í hvert skipti sem mamma blótaði og barði í stýrið. Klara klessti nefið upp við rúðuna og teiknaði Óla prik í heita móðu.

„Jálkurinn er að gefa sig. Ég tek bara leigubíl og þú verður heima með stelpurnar,“ tafsaði pabbi og lagaði gleraugun á nefinu.

„Haltu kjafti!“

„Ekki vera svona þrjósk! Þú sérð að þessi drusla er jafnónýt og Fiatinn.“ Hann nennti ekki að skammast sín lengur.

„Vert þú ekki að segja mér hvað ég er,“ skrækti mamma og Embla greip fyrir eyrun með augun samankipruð.

„Ég er að missa af tímanum.“

Mamma stakk pabba á hol með augnaráðinu og hvæsti að hann skyldi þá hunskast af stað. Hann lét ekki setja sér það tvisvar, rauk inn til að hringja á leigubíl.

Hún starði þögun á eftir honum hlaupa inn í timburhúsið sem þau höfðu byggt með vinum sínum þegar Klara var tveggja ára og þau ástfangin. Lyppaðist niður og horfði. Kveikti í sígarettu, opnaði gluggann.

„Eigum við ekki að fara inn?“ spurði Klara.

„Þið megið gera allt sem þið viljið,“ svaraði hún.

Embla setti upp skeifu en Klara pikkaði í hana. „Usssss!“ hvíslaði hún.

Mamma var viss um að konurnar væru fleiri. Klara heyrði hana tala um þýskan norrænufræðing í pilsí og garðyrkjukonu sem pabbi hefði hitt í partíi. Hún taldi stöðugt upp konur sem pabbi var grunaður um að hafa verið með og það var gagnkvæmt. Hann gekk um á næturnar og þuldi upp karlmenn sem hún átti að hafa verið með. Stundum slógust þau. Öskruðu og börðu hvort annað. Skelltu hurðum, hvæstu og töluðu um ríðingar og píkurlingur og tittlingur og daður og svik. Lætin ætluðu að æra systurnar.

„Hvað ER klamedía?“ spurði Embla alla þá sem henni þóttu traustsins virði. Klara bað hana að spyrja ömmu-aðal fyrst hún væri að drepast úr forvitni. En að lokum var það Klara sem spurði ömmu meðan hún útbjó hádegisverð.

„Er einhver með klamedíu?“ hváði amma-aðal ofan í gúllaspottinn.

„Ég veit það ekki. Ég heyrði einhvern segja þetta, í skólanum eða eitthvað,“ svaraði hún í skyndi.

„Svleiðis. Réttu mér snöggvast paprikuduftið.“

Klara sagði Emblu að Klamedía væri konan í sandkassanum. Ábúðarfull eins og samviskusamur lögregluþjónn kinkaði hún kalli og muldraði að Klamedía væri góð.

Þegar Fjóla heyrði um skoðun Emblu hló hún en var sjálf engu nær. Þó hugkvæmdist henni að fara á bókasafnið og fletta klamedíu upp í bók. Þær fóru með rútu til Reykjavíkur, keyptu pylsu á stoppistöðinni og tóku síðan strætó niður í bæ. Ráfuðu í klukkutíma um Þingholtin í leit að Borgarbókasafninu, römbuðu loksins á réttu bygginguna og görfuðu í ofhlöðnum bókaskápum þar til vingjarnlegur bókasafnsvörður fann bókina sem Fjóla hafði í huga.

„Mamma fór einu sinni hingað að kíkja í þessa bók. Hún heitir Kvennafræðarinn.“

„Hvers vegna fór hún ekki á bókasafnið heima?“

„Bara,“ sagði Fjóla og skellti doðrantinum á hringlaga bord. „Pældu í því hvað það er margt sem getur skeð fyrir konur.“

„Sem konur geta lent í...“ leiðrétti Klara og sleikti tómatósúsu úr munnvikinu. „Pabbi segir að maður eigi ekki að segja ske, það er útlenska.“

„Allt í lagi, Klara klára – viltu vita hvað klamedía er eða ekki?“

„Ég held ég viti dálítið um það.“

„Af hverju spurðirðu mig þá?“ Fjóla skannaði efnisyfirlitið í flýti; alltof stórar tennur jöpluðu á vörunum, augun hugsi.

„Ég vil vita það betur.“

„Gáum.“ Hún fletti og fann loksins kaflann um kynsjúkdóma. „Sjáðu! Oj oj oj, ógeðslegt...“

Þær grúfðu sig yfir bókina. Fjóla, limalöng með skolt eins og folald og ljóst hárið bundið í reytt tagl, smart í Adidas-galla og strigaskóm. Klara, örlítið búttuð með hár sem hafði verið hvítt en var byrjað að dökkna, hunangslita húð og augu sem minntu á móana í kringum heimili hennar. Í vínrauðum stuttermabol og smekkbuxum sem voru alls ekki í tísku.

Tvær litlar stelpur og heimurinn hvolfdist yfir þær. Önduðu léttar á leiðinni út.

ASKO SAHLBERG / TAMMILEHTO

ASKO SAHLBERG
TAMMILEHTO

WSOY

Asko Sahlberg Tammilehto

Asko Sahlberg (f. 1964) är en av de mest uppmärksammade och begåvade prosaisterna i sin generation i Finland. Sedan debuten 2000 har han gett ut sex böcker. Sahlberg är flerfaldigt prisbelönad, och med *Tammilehto* (Eklunden) kandiderade han också för det prestigefyllda Finlandiapriset.

Eklunden utspelar sig under de i finsk historia så ödesmättade åren kring 1918 med det tragiska inbördeskriget mellan det vita och det röda Finland som ett slags handlingens nav. Närmare 40 000 människor dog under kriget våren 1918 och till följd av terrorhandlingar på båda sidorna och i de koncentrationsläger som upprättades efter kriget. En oerhörd siffra om man ställer den i relation till folkmängden (cirka tre miljoner år 1918) och hur kort kriget var. Inbördeskriget i Finland 1918 är en av de mest svårfattbara och grymma händelsekedjor som drabbat Finland. Ett sannskyldigt Bosnien på nordisk mark och ett långlivat och svårlöst trauma för finländarna, ett trauma som satt djupa spår i såväl historieskrivning som skönlitteratur.

Nu använder Sahlberg emellertid inte inbördeskriget för att iscensätta ett socialt drama eller för att ge sitt eget bidrag till den stora mängd tolkningar som finns av händelserna 1918. Istället blir inbördeskriget hos Sahlberg en (i sig mycket konkret) fond som ger honom möjligheten att genom romanpersonerna och berättelsens struktur forska i det som är återkommande teman i Sahlbergs författarskap: styrka och svaghet, ondska och godhet, ensamhet och utanförskap; människans utsatthet hur hon än vänder sig för att försöka hitta rätt. Asko Sahlberg är något såpass ovanligt i samtida litteratur som en uttalat existentiell författare. Han utforskar det som brukade kallas för människans villkor, och det han kommer fram till är en djupt moralisk hållning som baserar sig på en hängivet antimoralistisk människosyn.

Handlingen i *Eklunden* utgår från syskonen Emma och Aarne som vuxit upp i skuggan av en herrgård på den sydfinska landsbygden. Deras livstrauma, eller

snarare livssår, uppstår då Aarne i sin ungdom blir piskad och förnedrad av herrgårdens ägare Martin. Aarne blir sedermera mot sin vilja ledare (Aarnes inställning till ledarskap, till klasskamp, till så gott som allting, är djupt ambivalent; så som så många gånger hos Sahlberg är också Aarne en sammansatt person utan klara uppenbara romanpersonsbegränsningar) för en trupp röda under inbördeskriget, och det kommer indirekt att ge honom möjlighet att hämnas. Detta trauma och de olika försök – som på olika sätt djupgående misslyckas – till hämnd och upprättelse är centrala i *Eklunden*.

I romanens inledningsscen är det sommaren 1918 efter inbördeskriget och den försupne och kroppsligt nedgångne Martin, som totalt misskött den gård han ärvt, vaknar av att huset är tyst. Allt tjänstefolk har lämnat gården. Till huset anländer då Emma, och ett egendomligt förhållande utspelar och utvecklar sig mellan henne och Martin. Till gården anländer också en trupp män som befinner sig på flykt undan den vita hämnden efter kriget, bland dem finns Aarne. Från denna inledande punkt rör sig berättelsen fram och tillbaka i en sinnrik struktur: *Eklunden* är kalejdoskopiskt uppbyggd och berättelsens olika delar lägger sig på plats först på bokens sista sidor. Tid och plats varierar kapitel för kapitel, den sedvanliga kronologiska ordningen

upphävs utan att det för den skull blir ett självändamål att strukturen är komplex.

Läsaren möter krigshändelser, fångläger, landsbygds- och stadsmiljöer, herrgårds- och överklassliv med mera. Allt detta skildrat och avhandlat på den ömsom skira och ömsom flammande finska som är ett av den Sahlbergska prosans kännetecken.

Hur skall vi – människan – kunna leva med den rad av förnedringar livet består oss med? Det är en av de viktiga frågorna Sahlberg ställer. Människans ändlösa skröplighet – kroppslig, andlig – har en central roll i *Eklunden*. Hur kommer det sig att vi låter våra liv präglas av några avgörande, men i grund och botten kanske förskräckande betydelselösa händelser? "Det är besynnerligt detta behov att klamra sig fast vid förbiglidande ögonblick som dröjer sig kvar, återvända till upprinnelsen för sin besvikelse som till ett kadaver, vältra sig i stoftet av gamla oförrätter." För Martin, och därmed också Emma, är en sådan avgörande oförrätt att Martin pryglat Aarne. För att hämnas gör Aarne och Emma upp en plan att gillra en fälla för Martin: Emma skall locka Martin till sig, och hon skall iscensätta en våldtäkt för att Aarne skall få en moraliskt och lagligt berättigad möjlighet att ingripa och läxa upp, miss-handla, Martin. Men när det gäller visar det sig att Aarne hellre väljer att titta på än ingripa i våldtäkten – som Martin själv aldrig kommer att begripa att han utfört. Vem är i grunden skyldig, och till vad? Den ena oförrätten leder till den andra, rätt och fel blir kaos och oklarhet. Detta är kärnan hos Sahlberg: ingen är skyldig, ingen behärskar sitt liv, alla är svaga: "Varje dag, varje stund är genomstungen av människans storslagna dårskap, ingen blir lottlös, /---/, när vi föds dras vi in i de vilda virvlarna, och sedan blir vi aldrig fria, den är lik en plågoande som gnäggande tränger sig på oss till och med i sängen, låter oss drömma konstiga drömmar och driver oss att i vaket tillstånd handla felaktigt."

Hos Sahlberg upphävs gränserna mellan gott och ont, och läsaren erbjuds inga enkla lösningar, inga romanpersoner med avklarnade egenskaper och roller att identifiera sig med. Det finns inte längre röda, det finns inte längre vita. Människan är inte ond, inte god till sin natur, människan är människa, eländig och svag men samtidigt ändlöst kapabel till gärningar som över-skrider de gränser hennes eländighet och svaghet i henne ställt upp. Det fula blir det vackra, det vackra det fula, och till slut någonting bortom.

Peter Mickwitz

Det värsta var inte att behöva sova sittande i ett proppfullt utrymme och förrätta sina behov i en stinkande tunna ute i korridoren. Det svåraste var inte att stå ut med hungern, trots att den efter bara några dagar ute på ön hade vuxit till en gnagande smärta som kändes från magen och ner i fotsulorna. Det mest besvärande var inte lössen som anföll redan innan han var ordentligt installerad. Det mest plågsamma var inte de allra blodtörstigaste vakternas sätt att slå fångarna med batonger och sparka dem och förnedra dem genom att tvinga dem att rengöra dassbaljorna med bara händerna. Det smärtsammaste var att han till sin egen förfaran upptäckte att han trivdes i lägret.

Det gick inte att förklara. Det var emot människans natur. Försöken att förneka fick honom att bita sig i kinderna tills det blödde. Han kurade mot väggen där han hade hittat lite skugga, havsvinden nådde inte över muren för att sprida svalka inne på gården där det kryllade av karlar, man kunde se hur hettan vibrerade i luften, två fångar hade kommit i bråk om någonting, och någon som hade mist förståndet låg och kröp omkring och ylade som en hund, och han själv satt stilla och blundade och bara svor och svor över sig själv. Att inte förstå sig själv var som att ligga i en säng i mörkret och famla efter en kropp utan att veta om den tillhörde en man eller en kvinna, en levande varelse eller ett ruttnande lik.

Det fanns ingen råd, det var inte lönt att ha några drömmar, alltså var han befriad från att planera eller drömma. För första gången i sitt liv, med undantag för de tidigaste barndomsåren, bara var han. Andades. Stoppade i sig den otillräckliga provianten. Satt, beroende på vilken tid på dygnet det var, antingen på marken på den överfulla fånggården eller på stengolvet i den trånga fängelsehålan. På natten kravlade och trampade han fram över sina sovande olyckskamrater för att ta sig till tunnan om han måste. Det var allt. Då och då lyckades han till och med bli kvitt sina tankar, satt och dāsade i behaglig liknöjdhet, var en utomstående, tom, tills hans egen håglöshet väckte honom, förförde honom och fick honom att börja anklaga sig själv för sin onaturliga förmåga att foga sig. Sedan började han klandra sig för de gagnlösa självförelserna. Det blev en kretsgång han inte kunde ta sig ur. Han glömde sig själv, vaknade upp till medvetenhet, glömde igen. Någon knyckte hans brödkant bakad på havre och full med sådor. Det spelade ingen

roll, korta stunder njöt han till och med av hungern. Han njöt inte av smärtan och svagheten som den förde med sig, han njöt av den därför att när den plågade honom som värst lämnade den inte plats för några andra känslor. Den fördrev allt oväsentligt. Den lärde honom en värdefull läxa, den visade att han i sista hand bara var sin kropp och dess enkla behov, och att det var lätt att leva som enbart en kropp.

En del av dem hade arbetskommendering. Flest karlar behövdes det till att transportera vatten, andra sattes att städa. Det mest eftertraktade var att få arbeta i köket och det mest fruktade att tvingas lossa båtarna som kom med livsmedel. Även om man inte kunde se maten eller känna doften av den i näsan, blev blotta närheten till den för mycket för de utsvultna fångarna. Frestelsen segrade över självbehärskningen, en skälvande hand sträcktes mot en säck som det hade gått hål på, grabbade en näve mjöl och förde det till munnen, och straffet kunde ibland bli till ytterlighet strängt, men kanske barmhärtigt i sin snabbhet. Ett skott. Det var allt. Knappt att det blev tid att be de andra hälsa hem till familjen eller ropa länge leve revolutionen.

Till slut tyckte han om det också, den uttömmande logiken i det där knapphändiga ljudet. Det innebar att någons lidande var över. När ekot av ett skott studsade mellan de tjocka stenväggarna och murarna kändes det nästan som den unga flickans jakande svar på den nervöse ynglingens frieri. Alla hade de ju friat till döden, medvetet eller omedvetet.

Men alla gav inte upp. Lägret hade sina demagoger och hetsare vilkas predikningar de flesta andra försökte undkomma så gott det gick. De som var för svaga för att orka krypa bort från agitatorerna hade inget annat val än att lyssna. Det fanns också de som försökte rymma. Tre fångar lyckades bryta upp låset till en vindstrappa, hugga hål i taket, ta sig ner på muren och ut i friheten. Två plockades upp ur vattnet, den tredje låg för djupt ner för att kunna plockas upp. Bättre chans att lyckas hade de som bestämde sig för att fly genom att hänga sig. Det var skäligen enkelt. Alltid gick det att hitta någon stadig krok eller bjälke. Om den som skulle hänga sig råkade ha ett par dugliga kängor eller någon annan användbar persedel var det önskvärt att han gav dem till någon kamrat först. Annars kunde det bli slagsmål om kvarlåtenskapen, och ett lik som hängde avklätt var ingen upplyftande syn.

Han lyckades inte helt stänga de andras samtal ute, och samtalen handlade oftast om mat. Han förstod inte vad det var för mening med gnällandet. Till och med de allra skrangligaste och mest nerbrutna fångarna piggnade till vid matdags för att högljutt protestera, och knotandet pågick länge efter att de hade ätit upp. Det var onekligen inte mycket bevänt med maten,

dagsransonen kunde vara en halv skopa tunn välling och en härsken strömming, men den blev inte bättre av att man klagade. Somliga avhöll sig från onödigt prat och sparade på krafterna för att göra något åt saken i stället. Mellan kullerstenarna på kaserngården stack bleka grässtrån upp.

På natten brukade han stänga öronen för snarkningarna, suckandet och kvidandena omkring honom i det överfulla utrymmet. Han lyssnade till musik. Det var hans egen privata, de andra kunde inte höra den. Ibland var det bara en enda ton. Det skulle kunna vara ett ihållande ylande från en granat långt borta, eller en kvinnas utdragna suck. Det här ljudet som han lyssnade till så koncentrerat att till och med hungerkänslan försvann visade mer påtagligt än någonting annat att han fortfarande levde. Det var det stillsamt vibrerande språk som hans liv använde när det talade.

Ibland satt han vaken och hopkurad och oförmögen att freda sig för det enda minne som fortfarande var tillräckligt starkt för att tränga igenom slöhetens skyddande murar. Förgäves bönade han Martta om att hon skulle lämna honom i fred, eller åtminstone dra åt sig sina förföriska lemmar. Natten kunde fyllas av oräkneliga bilder som täckte in hela deras liv tillsammans. Det hade varit ett gott liv, han förstod det nu, inte för att han på något vis hade kommit undan samma vardagliga problem som alla lastades med, men för att Martta hade gjort det sådant. Eller, grubblade han trött, Martta hade gjort det bra för honom. Han skulle aldrig få veta om han hade haft förmågan att göra henne detsamma i gengäld. Han kunde inte säga om han hade varit en bra make. Han kunde tvivla på det och tvivlade gjorde han, för ur en kvinnas synvinkel fanns det förmodligen inga verkligt bra män. Inte för att männen saknade viljan, men det krig som de nu hade utkämpat hade först som sist fått honom att bli varse en kronisk sjukdom hos dem, en besynnerlig och smärtsam oförmåga att anpassa sig till rådande omständigheter, och detta kunde inte vara annat än en orimlig börda för kvinnorna, som tvärtom hade blivit välsignade med konsten att hålla till godo och finna sig i situationen även om de kunde hålla brandtal om arbetarklassens uppsving och maktövertagande. Eftersom kvinnorna antagligen visste var gränsen gick. Om det nu inte bara var hungerhallucinationer hade han till slut insett att kvinnornas förmåga och lott var att upprätthålla livet, och mer än så, att överhuvudtaget göra det möjligt, och då inte bara genom att föda fram nya släktled. Kvinnorna var stranden som behövdes för att hejda havet. Männens lott var att slagna och besegrade och med allt hopp lämpat över bord gå till sin hustru, sin mor, eller i sista hand en syster, och dessa kvinnors uppgift var att nära och återuppliva den sjuka kroppen, så att den skulle kunna resa sig och lomma iväg och se till att det aldrig sinande vanvett som kallades livet gavs sin sorgliga fortsättning. Vilket dagligen också skedde, inte bara när det var krig. Men å andra sidan

kanske hans röriga och primitiva funderingar bara kom sig av hungern. Så måste det vara. Antagligen var männen eviga träskallar och kvinnorna hyndor, och det tjänade ingenting till att grubbla över det.

Ibland hände det också att han kom att tänka på sin syster. Även den tanken gjorde ont, fast på ett annat sätt. Genom hans minnen vandrade ett sprött litet flickebarn som blint famlade efter sin framtid. Själv var han gestalten som på ett sjukligt vis stod vid sidan om och i dunklet lurpassade på hennes mognande. Medvetenheten om att den lilla och fortfarande rörande enkelspåriga lilla varelsen var samma kött och blod som han, ingav honom en svindlande känsla som böljade mellan illamåendets och välbefinnandets två oförklarliga poler. Därför ville han vända bort ansiktet, och gjorde det också, och när han åter vände det mot henne hade hon vuxit till sig, fått höfterna draperade i kvinnligt hull och ögonen fyllda av en allvetande mognad, honans trotsighet. Det tvingade honom att än en gång fly, söka sig till någon ensam plats, så att hans eget kött och blod, den blodiga ändamålsenligheten i dess mognande, inte skulle påminna honom om köttets och blodets ständiga, outtömliga behov. De var naturligtvis bundsförvanter som sig bör med bror och syster, men förhållandet gömde på mer än så. Det gömde på utforskade, förfärande möjligheter och på det kraftslukande förnekandet av dessa möjligheter, av deras blotta existens. Också det var väl kvinnans och mannens lott. Ingenting var någonsin bara vad det såg ut att vara. Och när han sedan förlorade Emma och årtal senare fann henne igen, kunde han bara dra efter andan inför hennes överlägsenhet. Emma var starkare än han någonsin skulle ha kunnat vara. Emma hade trotsat byn genom att trotsa hela världen. Det var precis vad man kunde vänta sig av den svaga, av flickebarnet som hade mognat till kvinna.

I allmänhet var det så att natten följdes av morgon. Han gjorde sig fri från antingen domningen eller de plågande tankarna och vacklade ut ur hålan som var nersölad av sjukdom och exkrementer. Ute doftade det hav. På himlen hängde sjöfåglarnas skrån. Han sökte sig till någon möjligast avskärmad och skyddad grop och inledde väntandet. Han blev aldrig klar över vad han väntade på, utom på medvetandets befriande tomhet. När medvetandet var tömt på innehåll hade han det bra. Han hade det bra därför att han under några ögonblick inte fanns.

Pahinta ei ollut se, että hän joutui nukkumaan istuallaan täpötäyteen ahdetussa huoneessa ja tekemään tarpeensa käytävässä lemuvaan tynnyriin. Vaikeinta ei ollut kestää nälkä, vaikka se jo muutaman saarella vietetyn päivän jälkeen oli kasvanut kalvavaksi, vatsasta aina jalkapohjiin asti yltäväksi kivuksi. Kiusallisoin vaiva eivät olleet täit, jotka hyökkäsivät hänen kimppuunsa ennen kuin hän oli ennättänyt edes asettua kunnolla aloilleen. Piinaavinta ei ollut verenhimoisimpien vartijoiden tapa hutkia vankeja pampulla ja potkia heitä ja nöyryyttää heitä pakottamalla heidät puhdistamaan ulostepaljut paljain käsin. Tuskallisinta oli se, että hän huomasi omaksi järkytykseksensä viihtyvänsä leirillä.

Sitä ei käynyt selittäminen. Se oli ihmislunnon vastaista. Yritykset kieltää se itseltään saivat hänet puremaan poskensa verille. Hän kyyhötti seinustalta löytämässään varjossa, merituuli ei yltänyt muurien yli viilentämään miehiä kuhisevaa pihaa, lämmön väreilyn saattoi nähdä ilmassa, kaksi vankia toraili keskenään ja joku järkensä menettänyt ryömiskeli ympäriinsä uikuttaen kuin koira, ja hän istui liikkumatta, sulki silmänsä ja kirosi kiroamasta päästyään itseään. Olla ymmärtämättä itseään oli kuin hamuilla pimeässä vuoteessa vartaloa, josta ei tiennyt kuuluiko se miehelle vai naiselle, elolliselle olennolle vai lahonneelle ruumiille.

Mitään ei ollut tehtävissä, mistään ei kannattanut unelmoita, ja niin hän oli vapaa suunnitelmista ja haaveista. Ensimmäistä kertaa elämässään, kaikkein varhaisinta lapsuutta lukuun ottamatta, hän vain oli. Hengitti. Ahtoi sisäänsä riittämättömän muonan. Istui vuorokaudenajasta riippuen joko maassa kansoitetulla pihalla tai kivilattialla ahtaassa tyrmässä. Kompuroi nukkuvia kohtalotovereitaan talloen tynnyrille, jos oli pakko. Siinä kaikki. Silloin tällöin hän kykeni jopa vapautumaan ajatuksistaan, elämästä sivullisena, tyhjänä, kunnes hän havahtui omaan piittaamattomuuteensa ja alkoi kauhistella sitä ja syyttää itseään luonnottomasta mukautuvaisuudesta. Sitten hän alkoi soimata itseään turhista itsesyytöksistä. Se oli kehä, josta ei päässyt ulos. Hän unohtui itseltään, säpsähti itsestään tietoiseksi ja unohtui taas. Joku kähvelsi hänen akanaisesta kaurasta leivotun leipämurikkansa. Samantekevää, hetkittäin hän nautti jo nälästäkin. Hän ei nauttinut sen synnyttämästä kivusta ja heikkoudesta, hän nautti siitä ettei se pahimmillaan suonut sijaa muille tuntemuksille. Se hätisti kaiken epäoleellisen tiehensä. Se opetti kallisarvoisen läksyn, todisti että hän oli

viime kädessä vain ruumiinsa, sen yksinkertaiset tarpeet, ja että pelkkänä ruumiina on helppo elää.

Osa heistä komennettiin töihin. Eniten miehiä tarvittiin veden kuljetukseen, toiset pistettiin siivoamaan. Halutuin tehtävä oli päästä keittämieheksi ja pelätyin joutua purkamaan veneistä elintarvikelastia. Vaikkei ruokaa olisi nähnyt eikä sen tuoksu olisi osunut sieraimiin, pelkkä sen läheisyys saattoi olla nälän näännyttämälle vangille liikaa. Kiusaus voitti itsehillinnän, vapiseva käsi kauhoi jauhoa rikki menneestä säkistä suoraan suuhun ja rangaistus oli joskus äärimmäisen ankara, jos kohta armeliaan nopea. Laukaus. Ei muuta. Hyvä jos ehti sanoa toisille, että kertokaa terveisiä kotiväelle ja kauan eläköön vallankumous.

Lopulta hän piti siitäkin, tuon niukan äänen tyhjentävästä johdonmukaisuudesta. Se merkitsi, että jonkun kärsimykset olivat ohi. Kiviseinistä ja paksuista muureista kimpoileva laukauksen kaiku oli tavallaan kuin nuoren neidon myöntävä vastaus hermostuneen miehen kosintaan. Koska kuolemaahan he kaikki olivat kosiskelleet, tietten tai tietämättään.

Kaikki eivät kuitenkaan antaneet periksi. Leirillä oli omat demagoginsa ja kiihottajansa, joiden saarnoja useimmat muut pyrkivät parhaansa mukaan karttelemaan. Niiden, jotka olivat liian heikkoja ryömiäkseen pakoon agitaatiota, ei auttanut kuin kuunnella. Oli myös niitä, jotka yrittivät karata. Kolme miestä onnistui murtamaan ullakolle johtavan oven lukon, survoimaan reiän kattoon ja pudottautumaan katolta muurin harjalle ja sieltä vapauteen. Kaksi heistä poimittiin merestä, kolmas oli jo liian syvällä poimittavaksi. Paremmat onnistumisen mahdollisuudet olivat niillä, jotka päättivät paeta hirttäytymällä. Se oli sangen yksinkertaista, jostain löytyi aina sopiva koukku tai kattoparru. Toivottavaa oli, että jos hirttäytyjällä oli hyvät kengät tai muita käyttökelpoisia vaatekappaleita, hän ymmärsi lahjoittaa ne ennen vankiluettelosta poistumistaan jollekin toverille. Muussa tapauksessa jäämistöstä saattoi tulla riitaa, eikä alastomaksi riisuttuna riippuva ruumis ollut miellyttävä näky.

Hän ei voinut olla kokonaan kuuntelematta toisten puheita, ja useimmiten ne käsittelivät ruokaa. Hän ei ymmärtänyt mitä hyötyä kaikesta purnaamisesta oli. Jopa kaikkein lannistuneimmat ja raihnaisimmat vangit piristyivät ruoka-aikaan protestoimaan kovaan ääneen, ja jupinaa riitti pitkäksi aikaa ruokailun jälkeenkin. Kieltämättä muona oli mitätöntä, päiväannos saattoi käsittää puoli pakillista laihaa velliiä ja pilaantuneen sillin, mutta se ei parantunut valittamisesta. Jotkut pidättäytyivät sentään turhista puheista ja säästivät voimansa siihen, että tekivät asialle jotain. Kasarmin pihalla pilkisti nupukivien lomasta kalpeaa ruohoa.

Öisin hänellä oli tapana sulkea korvansa ihmisruhoilla pakatun huoneen kuorsaukselta, huokauksilta ja voihkaisuilta. Hän kuunteli musiikkia. Se oli hänen yksityistä musiikkiaan, muut eivät sitä voineet kuulla. Joskus siinä soi vain yksi sävel. Se olisi voinut olla etäisen kranaatin venyvää ulvontaa tai naisen pitkittyvä huokaus. Tämä ääni, johon hän keskittyi niin että jopa nälän tunne kaikkosi, todisti hänelle kouriintuntuvammin kuin mikään muu, että hän oli yhä hengissä. Se oli hänen elämänsä hiljaa värisevä kieli.

Toisinaan hän kyyhötti valveilla kyvyttömänä hätistämään sen ainoa muiston, joka yhä oli kyllin vahva työntymään hänen tylsyytensä suojaavan seinämän läpi. Hän pyysi, turhaan, Marttaa jättämään hänet rauhaan tai edes vetämään viekoittelevat raajansa pois. Yö saattoi täytyä luvuttomista kuvista, jotka kattoivat koko heidän yhteisen elämänsä. Se oli ollut hyvä elämä, sen hän ymmärsi nyt, ei siksi ettei heille olisi säilytetty koko joukko arkisia vaikeuksia siinä missä kenelle hyvänsä, vaan siksi että Martta oli tehnyt siitä sellaisen. Tai, hän pohdiskeli uupuneesti, joka tapauksessa Martta oli tehnyt siitä hyvän hänelle. Hän ei tulisi koskaan tietämään oliko hänellä ollut kyky antaa saamansa lahja takaisin. Hänestä ei ollut sanomaan oliko hän ollut hyvä mies. Epäillä sitä hän voi, ja hän epäilikin, sillä naisen näkökulmasta todella hyvää miestä ei kukaties ollutkaan. Ei sillä että miehiltä olisi puuttunut halu siihen, mutta viimeistään miesten sotima sota oli osoittanut hänelle hänen sukupuolensa kroonisen sairauden, oudon ja tuskallisen kyvyttömyyden mukautua olosuhteisiin, ja sen täytyi olla tavaton taakka kannettavaksi naisille, joita päinvastoin oli siunattu kyvyllä tyytyä ja sopeutua, silloinkin kun he kenties kiihkoilivat työväenluokan noususta ja vallankumouksesta. Koska naiset luultavasti tiesivät missä kulki raja. Jollei hän vain hourinut nälän heikentämänä, hän oli ymmärtänyt viimein sen, että naisten kyky ja osa oli säilyttää elämää, ja enemmänkin, tehdä se ylipäätään mahdolliseksi, eikä vain uusia sukupolvia synnyttämällä. He olivat ranta, joka tarvittiin kahlitsemaan meri. Miesten osa oli hakeutua piestyinä ja kukistettuina ja kaiken toivonsa heittäneinä vaimon tai äidin tai näiden puutteessa vaikkapa sisaren luo, ja naisten tehtäväksi jäi ruokkia ja elvyttää sairas ruumis, joka sitten saattoi jälleen nousta pystyyn ja löytystä varmistamaan ajassa ehtymättömänä vaeltavan, elämäksi kutsutun mielettömyyden surkea jatkuvuus. Mikä tapahtui päivittäin, ei vain sodassa. Vaikka toisaalta, ehkäpä hänen sekavat ja alkeelliset mietteensä tosiaankin vain johtuivat nälästä. Niin sen täytyi olla. Luultavasti miehet olivat ikuisia pölkkypäitä ja naiset narttuja, eikä sitä auttanut ihmetellä.

Joskus sattui myös, että hän tuli ajatelleeksi sisartaan. Sekin oli kipeä ajatus, jos kohta toisella tavalla. Hänen muistojensa läpi vaelsi hauras, sokeasti tulevaisuuttaan tapaileva tyttölapsi. Hän itse oli sairaalloisena

sivussa seisova, tytön varttumista varjoista vaaniva hahmo. Tietoisuus siitä, että tuo kepeä ja yhä liikuttavan yksinkertainen olento oli hänen kanssaan samaa lihaa ja verta, synnytti huimaavan tunteen, joka aaltoili pahoinvoinnin ja nautinnon selittämättömien napojen välillä. Siksi hänen teki mieli kääntää katseensa pois, ja hän teki sen, ja kun hän jälleen käänsi päänsä, tyttö oli kasvanut, saanut lantionsa verhoksi naisellista lihaa ja silmiensä sisällöksi kaikkitietävää kypsyyttä, naaraan uhmaa. Se pakotti hänet uudelleen pakenemaan, etsiytymään yksinäiseen paikkaan, jotta hänen oma verensä ja lihansa, sen kypsymisen verinen tarkoituksenmukaisuus, ei muistuttaisi häntä lihan ja veren ainaisesta, ehtymättömästä tarpeesta. Tietenkin heidän välillään oli salaliitto niin kuin veljen ja sisaren välillä kuuluikin olla, mutta tuo suhde kätki enemmän. Se kätki kartoittamattomia, kauhistuttavia mahdollisuuksia ja niiden uuvuttavaa kieltämistä, jo niiden mahdollisuudenkin kieltämistä. Sekin oli kai naisen ja miehen osa. Mikään ei koskaan ollut vain sitä, miltä se näytti. Ja kun hän sitten menetti Emmen ja vuosien jälkeen jälleen löysi hänet, hän saattoi vain haukkoa henkeä sisaren ylivoimaisuuden edessä. Emma oli vahvempi kuin hän olisi koskaan voinut olla, Emma oli uhmannut kylää uhmaamalla koko maailmaa. Juuri sitä sopi odottaa heikolta, naiseksi varttuneelta tyttölapselta.

Yleensä kävi niin, että yötä seurasi aamu. Hän irrottautui joko turtuneisuudestaan tai ahdistavista ajatuksistaan ja jätti horjahdellen sairauksien ja ulosteiden saastuttaman loukon. Ulkona tuoksui meri. Taivaalla riippui lintujen kirkunaa. Hän etsiytyi mahdollisimman syrjäiseen ja suojaasaan koloon ja alkoi odottaa. Hänelle ei koskaan selvinnyt mitä hän odotti, paitsi mielensä vapauttavaa tyhjenemistä. Kun se tyhjeni, hänen oli hyvä olla. Hänen oli hyvä olla siksi, että hän ei hetkeen ollut.

Jovvna-Ánde Vest

Árbbolaččat

Goalmmát oassi
romána

Jovvna-Ánde Vest

Árbbolaččat

DAVVI GIRJI

DAVVI GIRJI

Jovvna-Ánde Vest Árbbolaččat III

Jovvna-Ánde Vest er vokst opp i den lille bygda Roavesavvon i Ohcejohka på finsk side av Tanadalen, men er nå bosatt i Paris. Han har gitt ut en rekke romaner siden debuten i 1988 med *Čáhcegáddái nohká boazobálggis* (*Reintråkket ender ved bredden*) – som han også vant den første samiske romanprisen for, og har etablert seg som en av de ledende skikkelsene innen samisk litteratur.

Árbbolaččat III (Arvingene III) er tredje bok i en romanserie, hvor første bind kom i 1997 og andre bind i 2002. Ved denne boken markerer Vest således en milepæl for samisk litteratur, ved ferdigstillelsen av historiens første samiske romantrilogi. I denne tredje boken i serien avslutter Vest eposet om arvingene fra den lille, samiske bygda Máhte báiki.

Livet i Máhte báiki er til forveksling lik livet i andre samiske småbygder. Årstidene kommer og går. Bøndene slår og høster, reindrifutøverne merker og slakter, traktoren går i stykker og må repareres med hesjestreng, kafeen på handelsstedet går over på nye hender og fornyes, men bare tilsynelatende. Bygda forandrer seg og er i bevegelse, eller er den nå egentlig det? Kanskje alt bare går i sirkel?

Det er ingen actionspekket berg-og-dalbane leseren får oppleve i *Árbbolaččat III*. Det er ingen stor, ytre handling, ingen storslagne fakter og historisprengende tildragelser. Boka pusler. Akkurat som menneskene i Máhte báiki pusler med sitt daglige virke, pusler forfatteren med små, språklige finurligheter, et konsist og presist billedspråk og en gjennomgående bitende, liten ironi. Jovvna-Ánde Vest er ingen forfatter for det pompøse pathos eller de storslagne begivenheter; han er den smålåtne ironis mester, små ironiseringer som napper til leseren nærmest i hver eneste setning. Dette, kombinert med

et eksepsjonelt rikholdig og assosiativt språk, gjør Jovnna-Ánde Vest til en glede å lese for samiskspråklige lesere.

I tillegg maler Vest et særdeles levende og mangfoldig bilde av den samiske landsbygda. Her fins alle karakterene som skal til for å gjøre opp en samisk verden i miniatyr: Småbrukeren som sliter med å få endene til å møtes, reindriftsutøveren som svever som en flyktig skygge over bygda med sin sporadiske tilstedeværelse, butikkmedarbeideren som har tilbrakt et lite livsløp bak kassa på den lokale landhandelen og som ville gjøre det samme om igjen dersom hun fikk en ny sjanse, samt den surrete akademikeren som søker å essensialisere bygdas sjel, uten selv noensinne å makte å fravryste seg følelsen av å være en outsider i bygda.

De er her alle sammen, karakterer man kan kjenne igjen og som Vest lar leseren bygge et nært forhold til. Og det er her Vests kanskje største styrke som romanforfatter ligger: Nærheten til motivet. Leseren lulles inn i den lille bygda Máhte báiki, og integreres umerkelig blant bygdas folk. Man føler at

man er med disse menneskene i deres daglige gjøremål, deres små eksistensielle kriser og gledene ved gjensyn og det mellommenneskelige.

Det er en stor forfatterstemme som forteller historien om Máhtebáiki. Men Jovnna-Ánde Vest er en lavmælt forteller. Hans forfatterstemmes storhet ligger i evnen til å hviske det monumentale. *Árbbolaččat III* fortelles ikke i høymælte ordelag og pomp og prakt, men i hviskende vendinger fra en stor stemme.

Sigbjørn Skåden

Läkaren gav Anders tillstånd att åka hem före jul så att denne kunde fira helgen hemma fastän han hade tvivlat på om det var riktigt klokt att släppa honom så snart efter ett allvarligt anfall.

Anders hade haft tur. Enligt de läkare som hade vårdat honom var det ett rent under att han hade klarat sig med livet i behåll. Anders hade insjuknat tre dagar efter festen på hotellet. Han hade varit ensam hemma, Pirketta hade varit på besök hos Ristens familj. Han hade gått ut för att hämta en famnfull ved när plötsligt en förfärlig smärta hade slitit honom i bröstet, tryckt ihop honom och samtidigt störtat honom ner på marken. Det hade hänt något som en hjärtsjuk var mest rädd för: han hade fått en attack då han var minst förberedd och dessutom helt ensam. Och han var inte ordentligt klädd heller och dessutom råkade det just den dagen vara ganska kallt.

Och ingen vet exakt hur länge Anders hann ligga utanför vedlidret. Femton minuter, en halv timme, men i varje fall inte längre för annars hade det inte funnits den minsta chans för honom att överleva. Eller så hade han redan frusit ihjäl. Nu hade han bara en liten frostskada på ena kinden, då han hade legat på magen i snön. Själv kom han efteråt inte ihåg något annat av det som hade hänt än en plötslig smärta som hade slitit honom i bröstet som en kniv, allt det övriga var höljt i dunkel.

Det var Antti-Kalevi som hittade honom, Berit-Karens näst äldste som var ute och lekte. Pojken blev ordentligt rädd när han såg att morfar låg utslängd där i snödrivan, men lyckligtvis förstod han att springa snabbt och berätta för sina föräldrar om saken. Berit-Karen ringde till sjukstugan i Övernäset och Antero sprang till platsen där hans svärfar var. Han masserade på bröstet och försökte stoppa in nitroglycerintabletter i hans mun. Som tur var kom ambulansen med sjuksköterska ganska snart, och så fördes Anders med tjutande sirener till Ivalo där en helikopter för säkerhets skull redan stod och väntade. Sedan man i Ivalo hade konstaterat att patienten var i livsfara flög man honom med detsamma till centralsjukhuset i Rovaniemi och direkt på operationsbordet.

Om Anders tillstånd spred sig alla slags rykten. Några var helt säkra på att han hade dött, några åter visste att det fortfarande fanns lite liv i honom när man åkte iväg med honom. Till exempel Heika som hade hjälpt till att få sin kusin in i ambulansen hörde till de förra, och han hade på kvällen

skrivit ner dödsdagen och skrivit en lång berättelse om Anders betydelse för byns liv. Följande dag kom dock ett besked från Rovaniemi om att Anders fortfarande var vid liv, även om han var fysiskt mycket medtagen efter den tunga operationen. Så fick alltså Heika stryka bort dödsdagen, men lämnade allt annat.

Det här var svåra tider igen för Pirketta. Hon besökte sin make på sjukhuset och vårdpersonalen kunde inte säga något säkert. Hjärtoperationen hade tydligen lyckats, men än så länge visste man inte hur mycket anfallet hade inverkat på hjärnans verksamhet. Man levde i osäkerhet i Mattesbyn. Slutligen ljöd glädjebudet: Anders hade besegrat döden. Han hade inte bara klarat den krävande hjärtoperationen utan mådde med hänsyn till förhållandena rent ut sagt utomordentligt bra.

Ambulansen körde hem Anders före jul. Han var fortfarande medtagen och var tvungen att undvika snabba rörelser så att stygnen i bröstet inte skulle gå av och operationssåret öppna sig. Han skulle vara speciellt noga med maten. Och han fick inte anstränga sig själv, i alla fall inte på ett tag, och han skulle undvika starka sinnesstämningar och ta det lugnt och bara vara tacksam att han överhuvudtaget var vid liv. Förbud och inskränkningar fanns det mer än nog av.

Också Maret-Anne hade kommit till Mattesbyn med sin dotter för att fira faderns hemkomst. De var i Lappland igen sedan länge. Mattesbyn hade under tiden förändrats mycket, och de själva också. Maret-Anne hade blivit utsliten av tungt arbete, och djupa rynkor gick tvärsöver pannan på henne. Hon såg betydligt mer utsliten ut än den ett par år äldre Risten. Marjutta hade under dessa år vuxit och blivit längre och verkade vara en mycket självmedveten ung dam, bara ryckte på axlarna om hon inte tyckte om något. Hon gick i svenskspråkig skola i Stockholm och hade glömt ganska mycket av samiska språket – eller så ville hon inte tala det, och ibland sade hon ett par ord på svenska till sin mor om hon ville att andra inte skulle förstå.

Pirketta hade till en början planerat en omfattande festmåltid för att fira sin makes hemkomst, men så kom hon ihåg vad vårdpersonalen hade sagt att alla slags extra arrangemang kunde vara farliga för Anders. Därför hade hon av utomstående bjudit in bara Heika och Nilla, två som var utan familj. Sin vana trogen hade hon lagat all slags mat, det fanns ugnsbakad renstek och andra delikatesser. Enligt de rekommendationer som hon hade fått hade hon för Anders kokat torsk och potatis till huvudrätt, rivit morötter och rovor till förrätt samt skaffat skummjolk till dryck, eftersom all fet mat ju var förbjuden för Anders.

– Nå, Maret-Anne, hur går det att bo där i den stora världen? frågade Nilla vid matbordet.

- Där duger det ju nog att bo.
- Men hellre skulle du säkert bo här? undrade Heika.
- Jag vet int, suckade Maret-Anne.
- Men Marjutta skulle förstås gärna bo här hos mormor och morfar?

föreslog Nilla på finska.

– Jag vet inte, i Mattesbyn, i skogen, det finns ingenting, flickan ryckte på axlarna.

– Jag är då så glad att vi är tillsammans igen, sade Pirketta. – Det är en hård prövning för oss alla. Men det var inte dags för Anders ännu. Har du kommit ihåg att tacka den Allsmäktige?

Anders svarade inte utan tuggade på den magra torskbiten och den vattniga potatisen och förstod vilken olycka som hade drabbat honom. Han skulle hädanefter vara helt avhängig av mediciner och andras välvilja, en plågoande, ett människovrak som av någon underlig grund hade fått behålla livet och så småningom skulle kvävas till döds av livets otaliga begränsningar.

– I Rovaniemi sa dom att du kan leva hur fullvärdigt liv som helst, försökte Pirketta uppmuntra sin make när hon såg hur tystlåten denne var.

– Man klarar sig nog med såna hjärtfel om man bara tar hänsyn till en del saker, visste Nilla.

– Härefter ska jag själv vaka mer noga över Anders, sade Pirketta ivrigt. – Han ska inte behöva gå ut mer å anstränga sig, och dom där onödiga resorna till Kyrkbyn kan han nog också bara glömma.

Anders suckade tungt.

– Vad går det för nöd på dig här hemma? Jag ska ta hand om dig och laga hälsosam mat. Du har allt som en människa behöver.

Anders hade efter det att han hade gått i sjukpension redan hunnit återhämta sig och bli piggare. De otrevliga smärtorna i axeln hade försvunnit och han hade också i övrigt mått ganska bra. Det visnade äktenskapet hade börjat blomstra på nytt, de hade funnit varandra igen och väntade sig mycket av livet, men allt hade tagit slut i och med hjärtattacken.

Liksom alltid när det sker en olycka så hade man också nu börjat leta efter orsaker. Varför hade det blivit så? Varför hade han inte hunnit lägga en tablett i munnen? Hade han inte känt något onormalt? Och varför hade han inte känt något? Han brukade alltid ha med sig en burk med tabletter och han brukade ta en tablett omedelbart om han kände ett tryck i hjärtat eller att hjärtat slog hårt. Men varför hade allt den här gången skett så snabbt? Och han var ju inte ens i något tungt arbete, bara på väg till vedlidret. Därför måste det vara så att hjärtat redan från tidigare hade varit under hårt tryck, överansträngt, och därför så sårbart. Pirketta tänkte ofta på festligheterna

på Turisthotellet. En sådan kväll det hade varit! Anders hade druckit och rökt och gett sig i väg ännu dagen efter och druckit sig full på nytt, så att de utöver allt det där övriga bråket hade dessutom grälat hemma. Det var klart att sådant också kunde påverka ett gammalt trött hjärta.

Julaftonskvällen led mot sitt slut. De åt och blev färdiga med maten. Pirketta ledde sin make till gungstolen och lade en filt om honom. De andra samtalade. Så småningom gick samtalet över till Isak som inte levde bland dem längre men som redan ett par månader hade varit ett centralt tema i bybornas samtal.

Marjutta, som hittills i första hand hade bara ryckt på axlarna och sett sur ut, lyssnade nu med spetsade öron och tryckte sig helt intill sin mormor när denna berättade om konstnären. Nu såg man att flickan nog förstod samiska, så uppmärksamt lyssnade hon.

– Nå, berätta nu för mig vad för slags människa den där Isak egentligen var, bad flickan.

– Den historien är inte värd att berättas nu längre, sade Pirketta.

– Jag vill veta!

– Det är inte värt det, försökte Maret-Anne.

– Det är det säkert. Du skulle inte ha tagit det så tungt annars. Enda gången som jag har sett dig gråta. Fast jag vet nog att du brukar gråta i smyg. Jag ser det på dina ögon.

Nilla hostade, såg på flickan och började:

– Den där Isak, han bodde här i byn, han var din fars kusin. En utomordentlig människa och trogen konstnär. En konstnär som levde bara för sina egna arbeten. Alltså avstod frivilligt från mycket för att vi andra skulle kunna få glädje genom det som han hade åstadkommit. Han har till exempel målat den där tavlan där på väggen. Gå närmare, Marjutta! Som du ser föreställer tavlan din farmor och konstnären har ganska väl fångat det mest väsentliga av sitt motiv.

– Jag har redan tittat. På nära håll verkar den mycket suddig men när man går längre bort och ser på den är den faktiskt ganska bra. Det är farmor, man kan inte säga annat.

– Gav oss mycket mer än vi kunde ge tillbaks, sade Pirketta.

– Och nu finns hon inte mer. Har flugit bort, som mamma brukar säga, konstaterade flickan.

– Finns inte mer. Har flugit bort, upprepade Heika.

Isak hade dött men byborna hade inte glömt honom. De samtalade ofta om honom och hade utan att lägga märke till det börjat forma om honom. Ju längre bort döden avlägsnade sig desto mer rörelsefrihet unnade de sig själva. De slätade ut alla ojämnheter och skapade nya drag i stället och

glömde att den avlidne bara hade varit en människa, av kött och blod, en människa med sina goda och dåliga eghenskaper. De förvrängde inte sanningen bevisst, men de tyckte att det var bättre så. För de var övertygade om att det mitt bland dem hade levt en människa som hade trott på något sådant som de andra hade varit blinda för. Därför byggde de hela tiden en ny bild av konstnären, en myt, som ihärdigt levde bland farfar Mattes efterkommande. Så hade också Marjutta lärt känna den redan som ung och skulle med största sannolikhet komma att överföra den till sina egna barn och dessa åter till sina – att det någon gång hade levt en Isak, där någonstans i Mattesbyn, en stor konstnär och en utomordentlig människa.

Anders vinkade flickan till sig och sade :

– Den här Isak, han var verkligen en utomordentlig människa. Hans verk kommer att smycka våra hem länge efter det att det som vi andra har åstadkommit har blivit glömt. Hans minne lever kvar när vi andra redan har åter blivit till jord.

– Anders, ids inte! försökte Pirketta på samiska. – Varför pratar du så grovt när Marjutta hör på?

– Så att Marjutta också får heta hur det ligger till.

– Du hade ju kunnat säga det vackrare.

– Varför ska man gå omvägar!

– Du ska inte tillintetgöra dina egna åstadkommanden och det vi andra har ansträngt oss för!

Anders fortsatte inte längre utan fnös irriterat och tryckte sig närmare gungstolsryggen och slöt sina ögon.

– Anders är bara trött och märker inte allt som han säger, trodde Nilla.

– Trött och besviken! suckade Pirketta. – Vi förstår väl hur tungt det är för honom i det där tillståndet. Ska du Heika komma och hjälpa mig, vi tar å hjälper Anders till sängen så får han vila sig!

Doavttir luittii Ándde ruoktot ovdalaš juovllaid, vai dát beasai doallat basiid ruovttus, vaikko eahpidii gal leigo riehta vuos luoitit diekkár vearrás váibmodohppehallama manjá.

Ánddes lei leamaš ollu lihku dán áššis. Doaktáriid mielde lei eanet go imaš ahte lei ceavzán heakkas. Son lei buohccán golbma beavvi hotealla rahpanávvudeami manjá. Son lei okto ruovttus, Birget lei mannan Risten-gácci gallestallat. Lei vázzilan áiggegollun muorrasala viežžat, go fáhkkestaga rehttii čađa ratti ja issoras bávččas máhcastii su čoahkkái ja ovttat manu njeiddii muđolassii eatnamii. Lei dáhpáhuvvan juoga dakkár, mas váib-movigat olmmoš erenoamážit balai: lei fáhtehallan dávdii go lei buot uhcimus vuordimin, ja dasa lassin vel áibbas okto. Ja iige lean ii albmáláhkai gárvodange ja viehka buolaš vel deaivvai dalle.

Ii oktage dieđe man guhká son gearggai njaŋgát das muorravistti olggo-bealde. Vihttanuppelot minuhta, diibmobeale, muhto ii guhkit gal ii eisige, muđui ii livčče lean uhcimusge ealáskandoaivva. Dahje livččii juo dasa galbmon jámas. Dál ii lean go nubbi nierra vehá suvččagan muohttaga vuostá. Ieš ii muitán manjá dán dáhpáhusas eará go dan bákĐasa, mii bastilis niibin vajastii ratti. Buot eará lei suova siste.

Su gávnnai Antti Kalevi, Biret-Káre-guoktá nubbin boarráseamos bárdni, go lei olgun viegadeamen. Son suorganii heakka ala, go áiccai ádjás smáb-mageamádaga siste muorravistti olggobealde gobmámin, muhto dádjadii viehkalit veahki viežžat. Biret-Káre ringestii Badjenjárgga dearvasvuodá-dállui ja Antero doamihii vuohpa lusa dán ratti ruvvet ja dálkasiid njálbmái coggat. Ambulánsa oktan dearvasvuodádikšuin bođii lihkus viehka fargga, ja nu Ándde fievrájedje Avvilii, gos lei sihkkarvuoda dihte helikopter vuordimin. Ja go Avvilis oidne buohcci dili, de helikopter doalvulii su seammás Roavvenjárgga guovddášbuohccevissui, gos lei juo čuohpadanjoavku vuordimin.

Ándde dilis levve mánggalágan dieđut. Muhtumat ledje sihkkarat ahte son lei jápmán, muhtumat fas dihte ahte sus lei ainge heagga, go vulge doalvut. Ovdamearka dihte Heaika, gii lei ieš leamaš veahkkin lágideamen vilbeale biilii ja lei oaidnán ahte dát ii lihkan ii veháge, gulai diedda ovddibuidda, ja son merkii eahkedis beaivágirjásis Ándde jápminbeavvi ja čálii guhkes mitalusa su eallimis ja mearkkašumis Máhte báikái. Manjit

beavivve goittotge čielggai ahte Ánde lei heakkas, muhto viehka heajos ortnegis lossa čuohtadusa manjá. Nuba Heaika šattai sihkkut eret dan jápminbeavivi, muhto guđii buot eará.

Dát ledje vuot váttis beavivit Birggeha eallimis. Son finai isida geahččamin eaige doaktárat sáhttán dadjat maidige sihkkariid. Váibmočuohpadus orui goittotge lihkestuvvan, muhto ii lean vel dieđus ledjeho vuoignášat geargan vihkáduvvat. Manne mánge beavivi ovdalge Máhte báikkis ožžo ilolaš ođđasa ahte Ánde ii lean dušše ceavzán váralaš váibmočuohpadusas, muhto vejii muđuige beanta bures, go váldá vuhtii makkár vártnuhis dilis su ledje gávdnan dalle olgun njangámin.

Ambulánsa buvtii Ánde ruoktot ovdalaš juovllaid. Son lei ainge viehka váibbas ja šattai lihkadit hui várrugasat, amaset finna gorostagat rattis boatkanaddat ja čuohtadushávvi rahtasit. Ja dainna borramušain galggai leat erenoamáš dárki. Iige ožžon veháge váibadit iežas, ii goittot vel muhtun áigái. Ja galggai geahččalit garvit buot nana dovdduid, su ii heiven eaddudit ja son ieš galggai geahččalit váldit hui ráfálaččat ja leat dušše giitevaš ahte lei oppanassiige heakkas. Gildosat ja ráddjehusat ledje eanet go doarvái.

Máret-Áne-guovttosge Marjuttain leigga boahán juovllaide Máhte báikkái ávvudan dihte Ánde ruoktot beassama. Soai leigga vuot mánge jahkái Sámis. Máhte báiki lei dan áiggis sakka nuppástuvvan ja ieža maid. Máret-Áne lei garra barggus nohkan ja nárvvagišgoahán, lei ollu oapmásut oaidnit go Risten. Ja Marjuttas fas lei šaddan stuorra nieida, guhkki ja šođbat ja nu iešdiđolašge orui, dušše olggiid lovttohalai, jos ii liikon juoga áššái. Son váccii ruohtagielat skuvlla ja lei buorre muddui vajáldahtán sáme giela, dahje ii dasto gárron hállat. Dušše suomastii, ja jos háliidii ahte earát eai ádden, de dadjalii ain soames sáni ruohtagillii etniinis.

Birgget lei álggos jurddašan lágídit stuorra juovlamállásiid isida ruoktot máhccama gudnin. Muhto de muitái ahte liigehušša sáhtii dahkat bahá Ándii ja bovdii dálu olggobealde dušše Heaikka ja Nillá, guokte oktonas olbmo. Vierus mielde málestii buoremus biepmuid, ledje čoarbbealit ja eará herskot, muhto Ándii vuoššai doaktára rávvagiid mielde dušše dorski ja buđehiid ja faskkui rušppiid ja náppožiid ovdaborramuššan ja lágíidii skummamielkki juhkamuššan. Buot vuddjes biepmut go ledje Ándes gildojuvvon.

– Na mo dat lea Máret-Áne ássat doppe stuorra máilmmis? jearai Nillá juovlabeavddis.

– Doppehan gal maid.

– Muhto ovdal várra ásašit dáppe? árvalii Heaika.

– In dieđe, šuoahkihii Máret-Áne.

– Muhto Marjutta gal dieđusge orošii ovdal dáppe áhku ja ádjá luhtte? árvalii Nillá suomagillii.

– In dieđe, Máhtebáikkis meahcis, ii leat ii mihkkiye, loktestii nieida olggiidis.

– Gal mun lean nu ilus ahte mii leat vel buohkat ovttas, dajai Birgget.

– Dát leamaš midjiidda buohkaidda garra geahččalus. Muhto ii lean vel Ándde beaivi. Leatgo muitán giitit Sivdnideaddját?

– Ánde ii vástidan, dušše suoskkadii silis dorski ja čáhcebuDehiid ja áddii makkár lihkuhisvuohta su lei deaividan. Son livččii dás duohko ollásit dálkasiid ja olbmuid buorredáhtolašvuođa veagas, veahtu, olmmošlissa, gii lei ipmašis báhcán dasa cahkat ja gean eallima lohrameahtun ráddjehusat maŋážassii hávkadivčče jámas.

– Roavvenjárggas lohke ahte don sáhtat vel eallit vaikko man buori eallima, iskkai Birgget arvosmahttit guoimmis, go oinnii man jaskat dát lei.

– Diet váibmodávddat leat duođaidge dakkárat ahte daiguin birgetalla gal go váldá vuhtii dihto áššiid, didii Nillá.

– Dás duohko áiggon čuovvugoahitet dárkileappot Ándde, dajai Birgget nannosit. – Ii dat dárbbáš šat bahkket olggos iežas váibadit ja dieid joavdelas Girkosidda mátkkiid gal maid oazžu oalát vajáldahttit.

Ánde šuohkihii.

– Mii heđiid dus dás liegga stovus? Mun divššodan du ja ráhkadan dearvvas borramušaid. Dus lea buot maid olmmoš dárbbáša.

Ánde lei ealáhahkii beassama maŋŋá juo nu áhtan ja virkkosmuvvan. Váivves oalgebákčasat ledje jávkan ja váimmuinge lei birgehallas. Goldnan náittosdilli lei runiidišgohtán ja soai leigga fas gávndan goabbat guoimmiska ja vurddiiga ollu boaresvuođas. Muhto buot lei nohkan dan váibmodohppehallamii.

Nugo álo go deaivida bárti, de dálge ledje ohcagohtán sivaid. Ahte manin lei geavvan nie? Manin ii lean háhppehan nahkehit tableahta njálbmái? Iigo lean dovdan ovddalgihtii? Ja manin ii lean dovdan? Son lávii álo dalán váldit dálkasa, go čárvugođii ratti dahje váibmu julkigođii. Muhto manin dán háve buot lei mannan nu johtilit? Ja iige lean bargamin lossa barggu, lei dušše gulul vázzimin muorravistti guvlui. Nappo váibmu lei várra leamaš juo ovddežis garra deattu vuolde, badjelmeari váiban, danin lei nie rašši. Birgget jurddašii dávjá dan hotealla rahpanávvideami, mii lei leamaš vehá ovdalaš buohccáma. Dat lei leamaš hui rieddjás eahket, Ánde lei juhkan ja borgguhan ja lei mannan vel maŋit beaivvege hotellii, nu ahte soai leigga dasto ruovttus riidalan dán ášši dihte. Sihkarit diekkárga sáhtii čuohtit váiban, buohcci váibmui.

Ruohttaeahket vásii ja sii boradedje ja gerge. Birgget láidii guoimmis sukkástuolu ala čohkkát ja govččai dasa. Earát čoahkkanedje su birra. Sáhka

jorggihii Issáhii, gii ii lean šat sin gaskkas, muhto lei leamaš gilis juo muhtun áiggi guovddáš ságastallanfáddá.

Marjutta, gii lei dássáži dušše olggiid lovttohallan ja nirvvohallan, guldalii dál hui dárkilit ja bođii áibbas áhkus báldii, go dát muittašii govvačeahpi. Dál oinnii ahte nieida áddii gal sámegeiela, nu dárkilit son guldalii.

– De muitalehket munnje makkár olmmoš diet Issát lei, son dajai.

– Ii dat leat dan veara ahte das gánneha šat hállagoahtit, láhttestii Birgget.

– Mun háliidan diehtit, nággestii Marjutta.

– Ii dat leat dan veara, geahččalii Máret-Ánne.

– Sihkkarit lea, eadni. It don muđui livčče váldán nu lossadit dan jápmima. Áidna geardi go lean oaidnán du čierumin. Vaikko mun dieđán gal ahte don lávet suoli čierrut. Oainnán du čalmmiin.

– Nillá gosádii, geahčastii niidii ja álggahii:

– Dat lei dán báikki olmmoš, du ádjá vilbealle. Erenoamáš olmmoš ja oskkáldas dáiddár. Govvačeahppi gii elii dušše iežas barggu várás. Nappo luobai eaktodáhtos mángga buoris vai mii earát beasaimet illudit su dujiid bokte. Ovdamearkka dihte son lea málen duon gova duo seainnis. Mana lagabui, Marjutta! Nugo oainnát, de dien govas lea du áhkku ja govvačeahppi lea fáhten hui bures daid deháleamos beliid áhkustat.

– Lean juo geahččan. Lahka dat orru nu durddas muhto guhkkelis go geahččá, de dat lea duođaidge viehka buorre. Dat lea áhkku, das ii beasa ii gosage.

– Attii midjiide ollu eanet go mii sáhtiimet sutnje addit, dajai Birgget.

– Ja dál dat ii leat šat dáppe. Lea girdilan eret dego eadni láve lohkat, láhttestii Marjutta.

– Ii leat šat dáppe. Lea girdilan eret, dávistii Heaika.

Issát lei jápmán, muhto gili olbmot eai lean su vajáldahtán. Sii muittašedje su dávjá ja ledje duddjogoahán su ođđasit. Mađe dobbelii jápmin gáiddai, de dađe eanet friddjavuođa sii adde alcceseaset. Sii liktejedje buot romššiid ja hutke sadjái ođđa iešvuodaid ja vajáldahte ahte govvačeahppi lei leamaš dušše olmmoš, oadđis ja varas, olbmo buriiguin ja heajos beliiguin. Sii eai eaktodáhtos botnjan duohtavuodá, muhto sin mielas lei dušše vuohkkasut nie. Dasgo sii ledje dan mielas ahte sin gaskkas lei eallán hui erenoamáš olmmoš, gii lei jáhkán juoga dakkárii, masa sii ieža ledje čalmmeheamet. Nappo sii duddjojedje dađistaga Issáhis ođđa gova, myhta, mii elii sitkadit Máhteádjá mađisboahttiid gaskkas. Ná Marjuttage beasai juo nuorran oahpásmuvvat dasa ja sirddášii várra dan dasto iežas mánáide ja dát ain ovddosguvlui – ahte goas nu lei eallán Issát, doppe guhkkin Máhtebáikkis, stuorra dáiddár ja erenoamáš olmmoš.

Ánde seavestii Marjutta lusas ja dajai :

– Diet Issát lei duođaidge erenoamáš olmmoš. Su duojit čijahit min ruovttuid vel guhká dan marjána go min earáid áigáibohtosat leat vajálduvvan. Su muitu báhcá eallit go mii earát leat juo eanaiduvvan čáhppes muoldan.

– Ale viša Ánde! šikkastii Birgget sámegillii. – Manin hálat nie roavvásit Marjutta gullut?

– Vai Marjuttage boahta diehtit mo ášši lea.

– Sáhtašii dan čábbáseappotge dadjat!

– Maid duos mohkotallat!

– Ale daga duššin iežat bargguid ja min buohkaid earáid rahčamušaid!

Ánde ii šat joatkán, dušše fáippastii eaddemielas gieđain ja mieiggastii nannoseappot sukkástuolu vuostá ja giddii čalmmiid.

– Ánde lea váiban ja danin ii fuomáš buot maid dadjá, árvalii Nillá.

– Váiban ja behtton, hoahkalii Birgget. – Mii áddet man lossat sutnje leamaš dát eahket diekkár dilis. Vai Heaika don boađat munnje veahkkin láidestit Ándde sergii, beassa vuoinjastit!

JULIE EDEL HARDENBERG

DEN STILLE MANGFOLDIGHED

NIPAATSUMIK ASSIGIINNGISITAARNEQ THE QUIET DIVERSITY

Julie Edel Hardenberg Den stille mangfoldighed

Julie Edel Hardenberg er født i Nuuk i 1971 og er en af Grønlands mest bemærkelsesværdige og anerkendte unge kunstnere. Hun er uddannet på Kunstakademiet i Trondheim og har en MA i Kunstteori og Formidling fra Det Kongelige Danske Kunstakademi. Julie har igennem flere år arbejdet på det fotodokumentariske projekt, som er resulteret i bogen *Den stille mangfoldighed*.

Den stille mangfoldighed består mere af billeder end af ord – og er således atypisk i forhold til 'normale' litterære genrebegreber, men er til gengæld gennemført i sin bevidste, finurlige, poetiske og også humoristiske tilgang til begreber som etnisk og kulturel identitet.

Bogen har ramt ned lige der, hvor følelser og holdninger brydes – i første omgang hos den (mangfoldige) grønlandske befolkning, hvilket salget af bogen vidner om – 1. oplag var udsolgt kun to måneder efter udgivelsen.

Men *Den stille mangfoldighed* er også vedkommende ud over Grønlands grænser, ja overalt, hvor mennesker med forskellig etnisk baggrund lever side om side og blander sig med hinanden med både de positive følger og problemer, det kan føre med sig.

I *Den stille mangfoldighed* overraskes man bestandig og må spørge sig selv, om tingene nu også hænger sammen, sådan som man gik og forestillede sig. Kunstnerens idé er, at begrebet grønlandskhed ikke kan forstås ud fra en ensidig betragtning. Spørgsmål som "Hvem er grønlænder?" og "Hvordan ser en grønlænder ud?" kan ikke besvares entydigt uden at forfalde til stereotyper. Forestillingen om Grønland som et ensartet fællesskab omkring historie, kultur og sprog problematiseres, og derfor kan Julie Edel Hardenbergs billedserier og kommentarer ses i modsætning til de ofte stereotype fremstillinger, man støder på af 'eksotiske' og 'anderledes' kulturer.

Paradoksalt nok bidrager mindretalskulturer ofte selv til opretholdelsen af stereotyperne, fordi de er nødt til at signalere en anderledeshed for at legitimere deres kulturs 'autenticitet'. Det afstedkommer automatisk en sondring imellem det, der kan siges at være grønlandsk, og det, der på den anden side ikke er – og fare for faktisk udelukkelse af dem og det, der kategoriseres som anderledes.

Som kunsthistorikeren og forfatteren Iben Salto skriver i bogens indledning:

"I *Den stille mangfoldighed* springer det i øjnene, at ikke mange af de portrætterede ser 'rigtig' grønlandske ud. De er blonde, sorthårede, pæne, punkede, hærgede, de har blå og brune og grønne øjne, og nogle har fregner. [...] Billederne taler deres tydelige sprog om Grønlands virkelighed: grønlænderen er, ligesom alle andre, en 'hybrid', en 'krydsning', det være sig etnisk som kulturelt. Bl.a. derfor ser grønlændere så forskellige ud; de klæder sig for-

skelligt og optræder forskelligt. Under overfladen fortaber billedet sig i nuancer, og det giver slet ingen mening at tale om enhed for grønlandere eller grønlandsk kultur. [...] Værket kan udmærket læses ind i den postkoloniale diskurs, der præger det internationale kunstliv, og det kan forstås som en stille kritik af de magtstrukturer, der betinger et folkloriseret syn på det anderledes. [...] *Den stille mangfoldighed* er på alle måder et enestående dokument over Grønlands evigt flydende og mangetydige ansigt, og samtidig et godt bud på en postkolonial identitet, som ikke lader sig fastholde.”

Hans A. Lynge

Forord

Siden min barndom har jeg været fascineret af menneskers forskellighed – både i mine nære omgivelser og som de blev præsenteret i medierne.

Min nysgerrighed blev vakt af de historier, jeg fik fortalt om verden udenfor Grønland. Da jeg blev gammel nok, rejste jeg ud for at stille den nysgerrighed, men jeg opdagede, at meget var anderledes, end jeg havde forventet. De forestillinger, jeg havde om andre folk og kulturer, stemte ikke helt overens med virkeligheden, og det undrede mig.

Gennem min studietid og på rejser og ophold i andre lande har jeg haft kontakt med mange forskellige mennesker, fra forskellige lande og med forskellige baggrunde. De havde også hver deres egen forestilling om Grønland og grønlandere. Denne dobbeltthed – mine og deres gensidige forestillinger – har optaget mig, og det har inspireret mig til at arbejde med udgangspunkt i begreber som forskellighed, identitet og mangfoldighed.

I *Den stille mangfoldighed* har jeg gengivet en del af den befolkningsmæssige og kulturelle mangfoldighed, der idag er i det grønlandske samfund – en mangfoldighed, der ikke umiddelbart er synlig for alle, men som alle er med til at præge netop på baggrund af en egen personlig historie og baggrund.

Grønland er lige som resten af verden i konstant udvikling, og det bety-

der også, at vores kultur ikke er den samme som for 1000 år siden, for 500, 50 eller for den sags skyld for bare 5 år siden.

Det, der er med til at drive udviklingen, er menneskets natur. Den lader sig ikke underlægge rationelle strukturer og planer – for eksempel forelsker folk sig på tværs af sprog og sociale skel ...

Tekster og titler i bogen er gengivet på det sprog, de oprindeligt er blevet udtrykt – for også derigennem at udtrykke mangfoldigheden.

Billederne er taget med Canon EOS 10D. Ved optagelserne af billederne har jeg ikke lagt vægt på det tekniske, men har arbejdet impulsivt under mine rejser rundt i Grønland.

Bogen er tilegnet min morfar Jørgen Berthelsen, som med sin storsindethed lærte mig at have tillid til og respekt for min næste.

JULIE EDEL HARDENBERG

Siulequt

Meeraagallarninniit tupigusuutiguar-
tarpara inuit immikkooruteqassusiat –
qanitanni piinnarnani aammali tusa-
gassiofitsigut saqqummiussisarnerni.

Alapernaassusera eqeersarneqar-
tarpoq oqaluttuanit silarsuarmik
nunatta avataaniittumik oqaluttuun-
neqartarnikkut. Inersimalerama alaper-
naanneq taanna anngersinniarlugu-
lusooq angalasalerpunga, paasivarali
suut pisut ilimagisannit allaaneroqisut.

Inuiannik allanik taakkualu kultu-
riinik takorloortakkakka piviusumut
naapertuutinngillat, tamannalu tupi-
gusuutigaa.

Ilinniagaqarnerma nalaani anga-
lasarninnilu nunanilu allani najuga-
qartarninni inuit assigiinngitsorpas-
sui attavigisarpakka, nunanit allanit
assigiinngitsuniit aamma tunuliaqut-
tanit assigiinngitsuniit. Taakku tamar-
mik immikkut aamma nunarput
kalaallillu pillugit takorluugaqartar-
simapput. Taanna illugiinneq – uanga
taakkualu takorluugaat – isumali-
utigilersarpara, kajumilersittarpaa-
ngalu isumaliutit soorlu immikkooru-
tit, kinaassuseq aamma assigiinngisi-
taarneq aallaavigalugit sulinissannut.

Uani *Nipaatsumik assiigiinngisitaar-
neq*-mi saqqummerpakka innuttaasutut
kultureqarnikkullu nalitsinni
kalaallini inuiaqatigiinni assigiinngi-
sitaarnerup ilai – assigiinngisitaarneq
taanna toqqaannartumik tamanut
takussaannngitsutut ittartoq, kisianni

tamat assigalugit malunniuteqaqa-
taasoq nammineq inuttut ingerlaaseq
tunuliaquttallu pissutigerpiarlugit.

Nunarput nunarsuup sinneratulli
ineriartortuutuvoq, tamannalu isu-
maqarportaaq kulturperput matuma
siornagut ukiut 1000-it, 500-t, 50-it
ilaluunniimmi tallimat qaangiunne-
rattulli inngitsoq.

Ineriartornermik ingerlasseqataa-
soq tassa inuup pinngortitatut pissu-
sia. Taanna qararasuutigalugit ilusi-
lersukkanut pilersaarusanullu
aqutsittanngilaq – soorlumi aamma
inuit oqaatsimikkut inooqatigiinner-
milu immikkoorutitik akimorlugit
asannilersartut ...

Atuakkami oqaasertat qulequttallu
saqqummerput oqaatsit oqaatiginnis-
sutaasut atorlugit – tamatumuuna
aamma ersersinniarlugu assigiinngi-
sitaarneq.

Assit assilisaapput Canon EOS
10D-mik. Assit assilinerini teknikki-
mut tunngasut pingaartinngilakka,
kisianni nunatta angallaviginerani
pisut malittaralugit sulisarpunga.

Atuagaq pigitiippa aatannut Jørgen
Berthelsenimut, taassuma ilinniar-
timmanga tullinnut tatiginninnissa-
mik ataqqinninnissamillu.

JULIE EDEL HARDENBERG

MIG OG MINE SØSKENDE

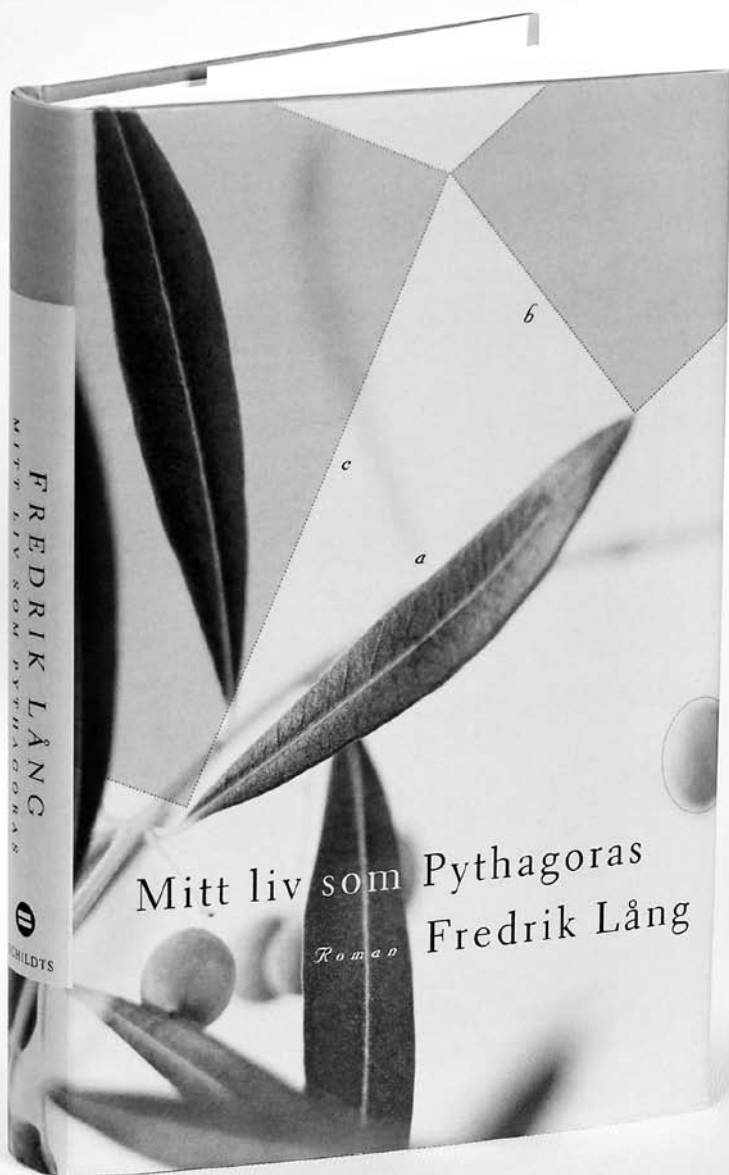

SØSKENDE

SØSKENDE

FREDRIK LÅNG
MITT LIV SOM PYTHAGORAS

SCHILDTS

Mitt liv som Pythagoras
Roman Fredrik Lång

Fredrik Lång Mitt liv som Pythagoras

Fredrik Lång kandiderade för Nordiska rådets litteraturpris 2006 med den polemiskt ironiska romanen *Mitt liv som Pythagoras* där mytgestalten Pythagoras, filosofen och matematikern sägs ha varit son till guden Apollon och en samoitisk kvinna. Fredrik Lång skapar en roman utgående från Pythagoras där de olika textplanen, fantasi och fiktionsverklighet, det förflutnas minnen och realvärlden på ett mångstrukturerat sätt griper in i varandra.

Som forskare har Fredrik Lång (finlandssvensk författare, född 1947) dessutom också fokuserat på antikens filosofi, dels i sin licentiatavhandling *När Thales myntade uttryck* (1982), dels i sin doktorsavhandling *Det industrialiserade medvetandet* (1986).

Genom hela sin litterära produktion har Fredrik Lång mer eller mindre konsekvent sedan debuten 1978 med *Ockupationen* på ett mångtydigt, mycket personligt och litterärt utmanande, kreativt sätt kombinerat ett filosofiskt reflexionsplan med teman om bland annat kärlek, erotik, könskamp och ironisk samhällskritik. Det här gällde speciellt för romansviten *Sommaren med Sue* (1984), *Kärlek utan nåd* (1992) och *Den finska mannens sorg* (1996), en monologroman. Liknande teman i modifierad form ingick också i romanen *Något som liknar en roman* (2000) medan *Ryska kusinen* (2003) kritiskt synar dagens Ryssland och via utslagna människor tränger ner i traumatiska finländsk-sovjetiska relationer gällande det förlorade Karelen.

En utgångspunkt i *Mitt liv som Pythagoras* bygger på filosofens mytiska ursprung och går vidare till uppväxttiden på Samos, resorna till Babylon och Egypten, den gradvis ökade filosofiska kunskapen om den guddomliga, eviga världen och själen hos människan som spärrats in i en förgänglig kropp.

Under sitt liv för 2500 år sedan upplever Pythagoras inte bara intellektuella utfärder utan råkar också ut för världsliga äventyr i Memfis bland mystikens

präster, i Persien, på Samos, i staden Kroton i Italien där den religiösa sekten grundas.

Så har vi också det materialistiska planet i boken som utgår från Pythagoras tankegångar om matematiken och uppfattningen om att allting är tal och kan förklaras genom talen. Och vad är egentligen vetandet, vad består kunskapen av?

Den här vägen kommer Lång också in på förtrycket av medmänniskor, slave-riet förkroppsligat av Pythagoras följeslagare, slaven Zalmoxis som ifrågasätter själen och uppfattar sig enbart som kropp. Zalmoxis blir härigenom också ett kritiskt språkrör för antikens hårda klassamhälle. Här ställs således intrikata frågor om individen och samhället i kombination med dem om trons och kunskapens väsen, det andliga och världsliga. Dessutom erbjuder romanens digra notapparat i slutet informativa förklaringar till den pythagoreiska filosofin och dess inflytande på senare filosofer, däribland Platon.

Stilistiskt rör sig Fredrik Lång också på många olika plan, blandar makro- och mikrovärldar, spännande tankekonstruktioner med ett prosaiskt vardagsliv. Som konstnärlig upplevelse är den associationsrika romanen alldeles speciell i sin intellektualism kombinerad med humoristiska infallsvinklar, olika tidsplan och komplexa personporträtt. Det finns många olika vägar in i romanen och talrika tolkningsmöjligheter.

Elisabeth Nordgren

Det var inte helt utan biavsikter jag skaffade Pythagoras en lärjunge. En man i sina bästa år behöver mera av livet än den mat och den brasvärme som jag förser honom med. Sådan är naturens ordning och beskaffenhet, ifall han inte är som en av de där heliga männen som drar sig tillbaka till någon enslig, söndervittrad bergstopp i tron att de där skall hitta den fullständigt andliga renheten men knappast finner annat än svält, kräldjur, solstekta klippor, vind och kyla. Pythagoras är inte intresserad av sin bror Eunostos slavinnor, det vet jag. Några gånger skickade jag någon av dem ner i källaren för att hämta en torkad fårbog eller en kanna vin när jag visste att Pythagoras var där. Ingenting hände. Inte ens skymten av rodnad på pigornas kinder. Därför hyrde jag Lysiades trots att det kostar – ibland måste man ta sakerna i egna händer. Men Pythagoras är inte beskaffad på så sätt heller. Det går inte att föra saken på tal med honom. Det enda jag vet är att Pythagoras som ung älskade en ung slavinna som hette Myrtale. Hon förblev honom lika fjärn och lika abstrakt som verkligheten i övrigt, vilken Pythagoras liknar vid tals namn och egenskaper.

Verklig verklighet existerar inte för Pythagoras.

Kanske åtrår han den där Myrtale fortfarande. Jag har hört att han har frågat efter henne hos resenärer som anlant från Naxos.

Eller kanske han faktiskt är son till en gud och endast kan älska andligheter.

Fast kärlek är inte något som det är meningen att jag skall ha förstånd på.

Hippokrates säger att kärleken är en blodsjukdom. Så mycket väsen för en krampa.

Pythagoras undervisar Lysiades och säger att varje tings sanna kärna är ett tal. Mannen är ett tal och kvinnan är ett tal och rättvisan är ett tal. Lysiades sitter och gappar som en förstockad. Fast det är alldeles enkelt. Mannen: det som hänger mellan benen: ental. Kvinnan: tissarna: tvåtal. Ett plus två är tre har jag lärt mig. Det som blir av. Ungen. Tretalet. Pythagoras kallar tretalet Tillblivelsen.

Jag bankar in det i peloponnesierns huvud och ryggslut när Pythagoras är uppe på berget.

Än rättvisan då? säger Lysiades dumt.

Rättvisan? Det är det som blir kvar när du håller bort alla kulorna ur kulramen. Ingenting. Den finns inte. Icke-existensen är den fulltaliga förekomsten av allt det som inte finns. I samma utsträckning som rättvisan är en till intighet reducerad varighet och entitet. Rättvisan är något som varken har existens eller mening så länge den inte är realiserad och verklig.

Pythagoras säger att rättvisan är nio, säger Lysiades.

Nio? Det är vad han säger i så fall. Men det är nog att ta till i överkant. Nio? Säger han faktiskt det?

Pythagoras som tror sig känna sakernas tillstånd och världens kvantitativa bestämningar känner inte ens torgets och bodarnas och gatornas lagar. Inte kan han pruta och inte kan han prata sig till ett rimligt pris som jag. Följaktligen känner han inte tingens rätta talvärde utan alltid ett högre och följlaktligen mera oförmånligt värde. Därför ger han mig mera pengar till inköp – pengar som han får av sin broder Eunostos – än jag gör av med. (Följlaktligen är tingens kärna två tal, ett som det först ser ut som och ett som det är när man prutar och kan konsten.) Jag får således pengar över och kan betala Lysiades en slant för att hålla såväl honom som Pythagoras på gott humör, samtidigt som det blir en skärv över för mig att spendera på min egen hälsa. På Slaktaregatan inhandlar jag allt som oftast en bit välhängd fårbringa som jag grillar på mitt grillställe och äter med ett stop friskt, lesbiskt vin till. Någon gång får jag tillfälle att förlusta resten av min kropp såsom den kräver och även jag själv behöver, utan att samvetet, som sägs vara själens röst och som jag därför saknar, gör sig påmint med några betänkligheter. Såväl Pythagoras som hans tjänare Zalmoxis får ju nämligen på detta sätt sina sanna och rättmätiga behov tillgodosedda, den ena det ena och den andra det andra i enlighet med var och ens natur.

För den kroppsliga trevnadens del är läget dessutom nu gynnsamt. Den rikliga införseln av flickor från Mytilene på senare tid har gjort utbudet generöst medan priserna sjunkit. Det är så att säga en givande tid. För att skylta min hals och mitt ursprung klär jag mig i höghalsad *kiton* så där som männen från Kalkis när jag går ner till glädjehusen vid hamnen. Kalkiten är här, var är Tyrsenis, säger husets härskarinna när man som en annan herre sparkar upp dörren och stiger in. Det här är ett ställe där man för en gångs skull blir respekterad och förstådd. Men jag har inte heller gett upp hoppet om Eunostos hustru. Varje gång jag har ärende till huset för att hämta en kruka olja eller ett horn med salt, ser jag till att skägget är borstat; håret oljat och rent.

Är du här igen, slav. Vad vill du nu då?

Säg inte så, frun. Jag är en fri man, numera. Zalmoxis var namnet.

En gång slav alltid slav. Är det min lathund till svåger som skall ha nåt igen. Kött har vi inte. Oljan är inte pressad än.

Kött intresserar honom inte. Mig nog däremot. Både mer och mindre välhängt.

Passa sig, dräng. Ta sig inga friheter.

Friheten har jag fått men naturen är min egen.

Ta bort handen, säger jag.

Jag kan inte ta bort det som sitter fastvuxet.

Hut, slyngel.

Slöseri på resurser att frun inte har egna barn och bröstavingar att njuta av dessa här tvenne så utmärkta och svällande juver.

Vad vet han om det?

Jag tror att det skulle behövas byte av utsäde, sanna mina ord. Dåligt utsäde, dålig skörd.

Oförskämt!

För att vara ett tal är kvinnan allt bra krånglig matematik.

En dag är jag kommenderad till Eunostos för att lyfta Pythagoras anspråkslösa underhållsbidrag. Eunostos är inte hemma men förvisso hans fina fru. Är han här nu igen, säger hon. Skall han ha pengar nu igen. Tror han att det är vi som gör pengarna? Tror han att vi är silvergruvan? Vad? Nå, när han engång är här kan han först göra lite nytta för sig. Kom med här.

Hon tar stora nyckeln och går mot oljekällaren. Jag följer efter. En del deg måste knådas länge innan den börjar jäsa. Kan han komma och se vad det är med oljepressen, säger hon och öppnar dörren.

Den pressen skulle nog behöva en rejäl omgång, säger jag.

Det doftar mustigt och oljigt fylligt i källaren. Livets sav.

Stänger han om sig.

Stängt var det här, säger jag.

Det blir mörkt i källaren. Från en springa under dörren sipprar det in lite ljus.

Eunostosfrun sliter upp håret, öppnar silverspännet som håller kläd-naden samman över axeln och låter allt glida ner. Om vad som finns där under vet mina aningar redan fullt besked. Och kvinnan börjar skrika gällt drillande som jag hört att de trakiska kvinnorna gör. Vid Hera, kvinna ...

De trakiska kvinnorna sliter sönder sina karlar i kärleksruset.

Eunostos fina fru kommer så nära inpå att allt jag ser i dunklet är hennes svällande kropp. Hon skakar på allt som hänger löst, svällande och dallrande. Jag känner blomdoften och den väsande heta pusten från hennes andedräkt. Hon tar tag i min livrem och rycker till. Kör in den jäkeln, säger hon hest. Rör på påken.

Ja tack, säger jag. Skall ske, frun. Strax, frun.

Sätt fart på vevstången, för Herkules. Jag trodde att det fanns kraft och saft i han.

Vänta frun, vänta. Pelaren i Efesos restes inte på en dag.

Sätt igång och plöja då, dräng. Om det skall bli någon sådd.

Varför är det alltid jag som skall göra allt arbetet. Kunde man inte tänka sig lite typ *synergeia*?

Mildaste Afrodite. Är det sånt man skall behöva höra från en slav nuförtiden.

Frigiven, frun. Frigiven.

Sak samma, drängpojke. In med åbäket så tar jag tyglarna.

Nej en skall inte söla. Det var en som sölade så han fick trillingar.

Tyst odåga och håll takten. Tak-ten tak-ten.

Eunostosfrun klämmer upp mig mot bänken och pressar på så att oljekrukorna runkar och skramlar. Hon vältrar sig över mig. Hon har dessutom åsikter.

Jag subjekt, han objekt, trakier. Jag är den av oss här som står för rörelsen och aktiviteten.

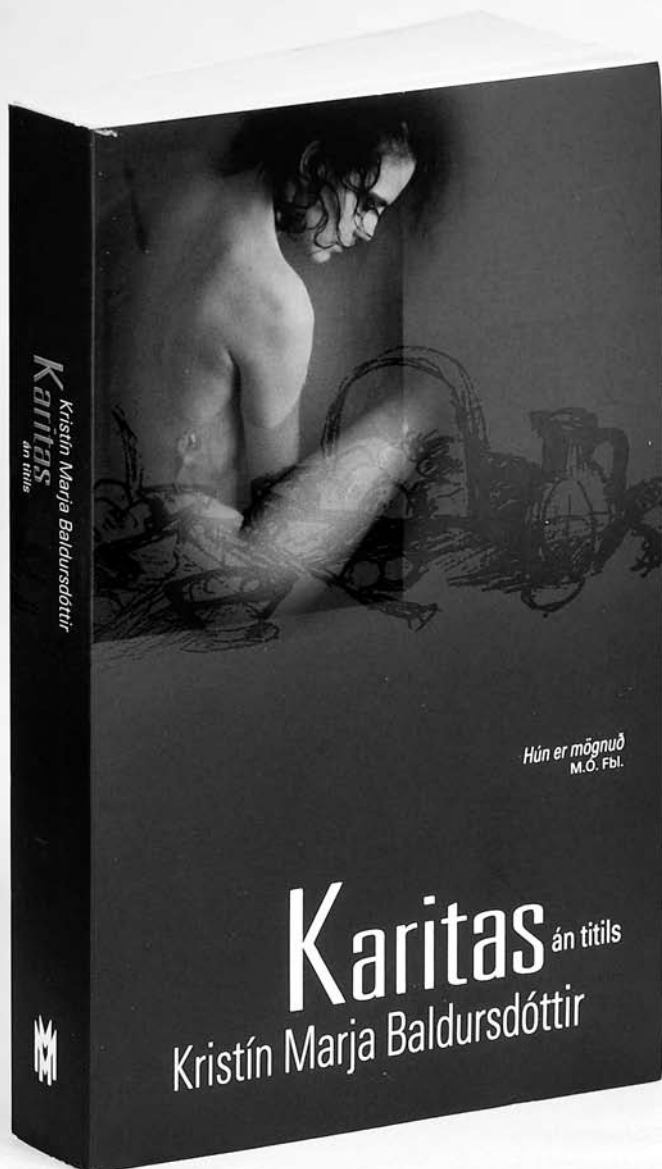
Enligt modärn upplysningsfilosofi kommer det här att resultera i olyckligt medvetande, frun.

Håll käften, för Pan.

Det här suger, frun.

Blås ut, blås ut.

Och vildhavren flyger och sveper in över blomsterängen. Ett stånkande skri som från en åsninna får gråsparvarna att fly från sina tillhåll under takpannorna. Krukmakarna i sina kvarter högre upp längs gatan hör för ett ögonblick upp med att forma och dreja sina hålrum, utbuktningar, rundningar och välsvängda kurvor och lyssnar förvånat ut i luften. Och längre bort, på Garvaregatan, tycker sig garvarna mitt under allt rådbåkande och bultande av hudar och skinn höra ett sällsamt ljud. Men allra längst bort, vid slottsporten, höjer vakterna sina lansar för tyrannen och folket fröjdar sig och ropar hurra. Hurra. Än så länge.

Karitas
án titils
Kristín Marja Baldursdóttir

Hún er mögnuð
M.O. Fbi.

Karitas án titils
Kristín Marja Baldursdóttir

Kristín Marja Baldursdóttir

Karitas án titils

Siden Kristín Marja Baldursdóttir (f. 1949) debuterede med romanen *Mávahlátur* (Mågelatter) i 1995 har hun været en af Islands mest spændende prosaforfattere. *Mávahlátur* blev både filmatiseret og dramatiseret og opført på teaterscenen i Reykjavík. Romanens farverige persongalleri har derfor underholdt islændinge i flere forskellige genrer – og efterhånden også læsere fra flere lande. *Karitas án titils*, 2004 (Karitas uden titel) er Baldursdóttirs fjerde roman men hun har også udgivet en novellesamling og skrevet en bog om den islandske digterinde Vilborg Dagbjartsdóttir.

Karitas uden titel kan man godt beskrive som en storroman i slægtskab med den europæiske 1800-tals realistiske roman. (Nogle snakker om tilbagevenden af romantisk realisme i denne forbindelse.) *Karitas uden titel* er dog på ingen måde en "gammeldags" fortælling; den har en metalitterær bevidsthed om historien som konstruktion, den klassiske familiehistorie brydes op for eksempel med beskrivelser af Karitas' dybt personlige kunstværker.

I romanens første kapitel møder vi enken Steinunn og hendes seks børn som lever under hårde vilkår i en lille fiskerby på vestlandet i 1900-tallets andet årtiende. Steinunn bestemmer at hun vil give sine børn et bedre liv og hendes mål er at give dem alle en mulighed for at skaffe sig en uddannelse. For at realisere sit mål må hun flytte med hele familien til Akureyri (Islands næststørste by, på nordlandet) og den lange sørejse dertil minder om en mytisk fortælling, hvor den fattige familie overkommer alle hindringer, som vejr, søsyge og isbjerge. Imod alles forventninger lykkes det Steinunn at uddanne sine børn, men det koster hårdt arbejde for alle, børn og voksne, som sammen slider sig op i flere år. Trods denne mørke ramme om familiens historie er fortællingen på ingen måde tung eller patetisk, tværtimod er den fyldt med humor og ironi som har været Baldursdóttirs kendetegn i hele hendes forfatterskab.

I mere en én forstand kan man tale om mytiske størrelser i forbindelse med denne roman. Det gælder ikke mindst personschildringene, især skildringene af de kvindelige karakterer som på mange måder minder om kvindeskikkelser fra de islandske sagaer (deres navne dukker op mange gange). Baldursdóttirs kvindeskikkelser kan være temperamentsfulde og stivnakkede, sensitive og følsomme, men først og fremmest er de kloge og har en særlig evne til at charmere læseren. Det gælder for Karitas og hendes to søstre, Bjarghildur og Halldóra, som er tre vidt forskellige karakterer, mesterligt skildret af forfatteren.

Selvom *Karitas uden titel* er en bred familiehistorie med mange personer og hændelser er det den yngste søster, Karitas, som er romanens midtpunkt, som det jo fremgår av titlen. Karitas har kunstneriske evner og de bliver opdaget af en af byens rigeste kvinder, som bestemmer sig for at finansiere hendes ophold på Kunstakademiet i København. Når hun vender tilbage til Island efter at være færdiguddannet på akademiet viser det sig at skæbnen har noget andet i sinde med hende end en kunstnerisk karriere. Man kan godt sige at Karitas bliver offer for kærligheden og kvinderollen og romanen kulminerer i en stærk beskrivelse af hendes kamp for kunstnerisk udfoldelse og hendes psykiske nederlag i en tid som ikke kunne forlige sig med kvinder og kunst.

Soffía Auður Birgisdóttir

Luckorna över lastrummen var skalkade, den lilla öppningen vid trappan hade stängts sedan sjögången tilltagit, och sjösjukans sura stank svävade över de liggande passagerarna. Varje familj hade gjort i ordning en bädd på durken, men två kvinnor som sjösjukan inte hade fått i sitt våld halvlåg och underhöll varandra med förlossningshistorier. Steinunn hade ordet.

Karitas kom utifrån havet men Bjarghildur upp ur jorden som potatisblast ungefär. Jag höll på att ta upp potatis när den första värken kom och var ensam hemma på gården, eftersom alla de andra var ute på ängarna. Först tog jag ingen notis om hugget, för det var ju lika viktigt att få in potatisen som höskörden, och jag trodde också att jag hade gott om tid, eftersom det hade tagit mig tre dygn att sätta den äldre dottern till världen. Men när det blev allt tätare mellan värkarna och jag tänkte gå in i huset var det för sent, det gjorde så ont och det gick så snabbt. Det fanns inget annat att göra än att sätta sig på huk i potatislandet och låta det ha sin gång. Två år senare, när jag fick min tredje dotter, upprepade sig historien men då var jag nere på stranden för att samla tång när det började. Erfarenheten hade lärt mig vartåt det barkade, så jag satte mig till rätta bakom en sten där jag hade sand under fötterna, men medan jag höll på att föda började högvattnet komma in och det var ett stort herrans under att barnet inte följde med vågorna ut. Efter två födslar utomhus vågade jag inte lämna gården när det började bli dags nästa gång och därför var det mjuka lakan som tog emot mina tre pojkar och inte havsvatten eller mylla.

Av den medresandes min framgick det att hon inte var säker på om den andra talade sanning eller redogjorde för en dröm. Avstod trots det från att fråga, för det var ju en utmärkt historia, kastade i stället en forskande blick på systrarna som om hon försökte gissa vem som hade fötts ute och vem det var som hade kommit till världen på normalt sätt. Systrarna låg tvärs över varandra som rävingar i en lya, likbleka och hjälplösa på grund av illamåendet, kunde inte sitta upp längre, medan deras bröder, utom den yngste, som låg och slumrade i knäet på sin mor, för länge sedan hade hämtat sig efter sjösjukan och höll sig uppe på däck hos besättningen.

Medpassageraren hade inte liknande saker att berätta om sig själv, eftersom hon hade fött alla sina barn inomhus, men för att inte vara sämre än änkan fann hon den utvägen att berätta om onormala förlossningar som hon hade hört talas om. De hade talat länge med varandra och hade kommit

till det stadiet i meddelsamhet när var och en redogör för sin situation och sina planer, och Steinunn nämnde kortfattat sin önskan att låta barnen studera. Den andra kvinnan var mycket förvånad över denna djärvhet, satt och skruvade sig på den provisoriska bädden och frågade om det inte vore galenskap av en änka att kasta sig ut i ovisshet utan att ha några tillgångar? På det svarade Steinunn att pengar inte spelade någon roll i sammanhanget.

På Island går ingen under som arbetar.

Medpassageraren höll med om det men tillade att det aldrig hade fallit henne in, en fattig kvinna av folket, att ge barnen utbildning, och dessutom var det för sent nu, eftersom allihop var vuxna och utflugna sedan länge. Hon kunde i alla fall inte låta bli att nämna en av sönerna som hade kommit sig upp i världen och var ”matros på självaste *Gullfoss*, varken mer eller mindre, det nya passagerarfartyget som kom till landet i våras. Ombord på det både dansas och sjungs det, har jag hört, det rullar väldigt lite i rum sjö, så stort och stabilt är det, alla hytterna är förstklassiga, och när fartyget närmar sig hamn nere i Europa samlas passagerarna, som mest är fint folk, uppe på däck och vinkar till alla människor som står och väntar på kajen.” Steinunn, som hade varit tvungen att låta sig nöja med platser i lastrummet för att spara på slantarna och inte hade någon större lust att lyssna på historier om de förnämas lyxiga muntrationer, sa efter en stunds eftertanke att hon tvivlade på att det stod folk på kajerna i utlandet, ”åtminstone inte några män, för såvitt jag vet råder det krig i hela Europa och då är alla karlar förmodligen ute på slagfältet, och fast jag absolut inte betvivlar att fartyget är ståtligt har jag svårt för att föreställa mig att kvinnorna på kontinenten har lättare för att springa hemifrån än vi på Västlandet bara för att en båt lägger till vid kajen”. Då kom medpassageraren ihåg striderna som rasade där nere, blev orolig för sonen som var ute och seglade och hörde inte när Karitas med späd röst frågade vad det kostade att resa ut i världen med en så fin båt. När det inte kom något svar gav hon Bjarghildur en lätt knuff och viskade i hennes öra: tror du att vi någonsin kommer att resa utomlands med en fin båt? Bjarghildur reagerade bittert på den irriterande viskningen, avspisade henne med en suck av vemod: låt mig vara i fred, jag har inget hem längre. Karitas förstod att hon inte skulle få ur henne något vettigt när hon var på det humöret och tänkte ställa samma fråga till Halldóra men lät bli när hon såg den andra systemns ansiktsuttryck. Det var inte bara illamåendet som förvred anletsdragen, så mycket visste hon, och hon smekte hennes arm för att visa henne sin tillgivenhet och sitt deltagande. Systemen rörde inte en fena där hon i all sin ömklighet låg hopkrupen på den provi-

soriska bädden, men det lidande utseendet fråntog henne inte skönheten, hon påminde om en bild av Frälsaren på korset.

Eländet i lastrummet blev allt större, de hade kommit ut på djupt vatten och fartyget krängde ännu mer. Passagerarna mådde illa, uppkastningarna tilltog, de små kissade på sig och systrarna höll för näsan, försökte bara andas genom munnen. Då märkte de att båten gick långsammare, maskinen hackade, och till slut låg de still. Folk satte sig upp och stirrade på luckorna. Det var dödstyst en stund.

Is, var det därefter någon som suckade i ett hörn. Den förbannade isen.

Luckorna togs bort med ett ryck.

Iskall havsluft strömmade ner i lastrummet.

Karitas

Utan titel 1915

Blyertsteckning

Det vita, skarpa ljuset flödar över däck.

Svartklädda passagerare står orörliga och framåtböjda, kniper ihop ögonen och öppnar dem igen upprepade gånger. Till slut ser de tydligt.

Fartyget ligger vid en iskant som sträcker sig så långt norrut som ögat når.

Kaptenen, som har helskägg och ser barsk ut, ställer sig framför skaran, står bredbent med händerna på ryggen och underrättar passagerarna att vid Horn kommer de inte längre norrut, landets urgamle fiende har stängt farleden, det kan varenda människa se, men innan fartyget återvänder till Ísafjörður ska de förenas i en kort andaktsstund denna kyliga pingstdag. Styrmännen, som står på var sin sida om honom, räcker honom en psalmbok och en bibel. Han tar av sig skärmmössan.

Folk tittar på varandra. Alla ser ovärdade ut efter att ha legat nere i lastrummet.

I stiltje under en klar himmel läses gudsord och psalmer sjungs.

En andaktsstund på ett fartygsdäck.

Vår mor står med mörk uppsyn med barnaskaran runt sig. Halldóra och jag håller oss för magen, försöker gnola med för syns skull, men Bjarghildur piggnar till när hon får höra Guds ord. Hon tar frimodigt ett steg framåt på däck när det är dags för psalmens andra vers, spänner ut bröstet, ser med tindrande ögon på isfältet och sjunger så högt att man kan titta henne i svalget.

Hon leder sången på ett sådant sätt att folk lägger märke till det och hon är föremål för allas beundran, kaptenen yttrar sig i berömmande ordalag om frökens röststyrka. Bjarghildur strålar.

Fartyget återvänder till Ísafjörður.

Mor tar oss med på kaffe hos bekanta där i staden. När de får höra hur drivisen har legat hindrande i vägen för resan till frihet och utbildning, säger de med ett stänk av överlägsenhet: då är kanske det här dödsdömda flackandet med barnen slut?

Vi hör mors korta, kyliga svar.

Jag reser bara runt landet.

Hlerarnir voru yfir lestinni, opinu litla við stigann hafði verið lokað eftir að versnaði í sjóinn og súr lykt sjóveikinnar sveif yfir útafliggjandi mannskapnum. Fjölskyldurnar höfðu búið um sig á flatsængum, en tvær konur sem sjóveikin hafði ekki náð tangarhaldi á sátu upp við dogg og skemmtu hvor annarri með fæðingarsögum. Steinunn hafði orðið.

Karitas kom utan af sjó en Bjarghildur upp úr moldinni eins og hvert annað kartöflugras. Ég var að taka upp kartöflur þegar ég tók sóttina og var alein heimavið þar eð fólkið var allt úti á engjum. Ég lét ólætin í fyrstu ekki á mig fá því að kartöflunum varð að bjarga ekki síður en sláttunni, og trúði að ég hefði nægan tíma því það hafði tekið mig þrjá daga að koma eldri dótturinni í heiminn. En þegar hríðar fóru að ágerast og ég ætlaði að hafa mig inn í bæ var það orðið um seinan, svo snögg og hörð var sóttin. Það var ekki um annað að ræða en að setjast á hækjur sínar í kartöflugarðinn og láta þetta yfir sig ganga. Tveimur árum síðar þegar ég eignaðist þriðju dótturina endurtók sagan sig en þá var ég niðri í fjöru við sölvatekju þegar ósköpin hófust. Af fyrri reynslu vissi ég hvert stefndi svo ég kom mér fyrir bak við fjörustein þar sem ég hafði sand undir fótum, en meðan ég fæddi fór að flæða og var það hrein guðsmildi að barnið fór ekki með bárunni. Eftir tvær fæðingar útivið hætti ég mér ekki frá bænum þegar ég var komin á steypirinn og þess vegna voru það mjúkar rekkjuvoðir sem tóku við drengjunum mínum þremur en ekki sjór og mold.

Af svip samferðakonunnar mátti sjá að hún var ekki viss hvort konan væri að segja satt eða segja frá draumi. Lét það samt eiga sig að spyrja enda sagan ágæt en rýndi hins vegar á þær systur eins og hún væri að reyna að geta sér til um hver hefði komið hvaðan og hver væri sú sem kom í heiminn með venjulegum hætti. Þær lágu hver um aðra þvera eins og yrðlingar í greni, náfölar og bjargarlausar vegna flökurleika, gátu ekki lengur uppréttar setið, en bræður þeirra, utan þess yngsta sem dormaði í kjöltu móður sinnar, höfðu fyrir löngu róið af sér sjóveikina og héldu sig ofanþilja hjá skipverjum.

Samferðakonan hafði engar svipaðar sögur að segja af sjálfri sér þar eð hún hafði fætt öll sín börn innandyrá, en til að vera ekki eftirbátur ekkjunnar greip hún til þess ráðs að segja frá óvenjulegum fæðingum sem hún hafði frétt af. Þær höfðu talað lengi og voru komnar að þeim kafla frásagnar þegar

hvor um sig skýrir frá högum sínum og fyrirætlan og Steinunn sagði í stuttu máli frá þeirri ósk sinni að koma börnunum til mennta. Samferðakonan undraðist stórum áráði hennar, ók sér í flatsænginni og spurði hvort það væri ekki óðs manns æði af ekkju að ætla sér að ana út í óvissuna með sex börn og engan aur? Steinunn ansaði því til að aurar skipti engu máli í því sambandi.

Á Íslandi drepst enginn sem vinnur.

Samferðakonan féllst á það en sagði að það hefði aldrei flökrað að sér, fátækri almúgakonunni, að mennta börnin sín og víst væri það orðið um seinan núna þar eð þau væru öll uppkomin og löngu farin að heiman. Þó gæti hún ekki látið hjá líða að minnst á einn son sinn sem væri mikill merkismaður, „og skipverji á sjálfum Gullfossi, hvorki meira né minna, nýja skipinu sem kom til landsins í vor. Þar um borð er bæði dansað og sungið, er mér sagt, lítið fer fyrir veltingi úti á rúmsjó, svo stórt er skipið og stöðugt, klefarnir allir fyrsta flokks og þegar svo skipið nálgast hafnirnar í Evrópu safnast farþegarnir, sem flestir eru fyrirmenn, upp á þilfar og veifa til mannfjöldans sem bíður á bryggjunni.“ Steinunn, sem hafði þurft að láta pláss í lestinni nægja til að spara aurinn og hafði litla löngun til að hlusta á frásagnir af munaði fyrirfólksins, sagðist eftir nokkra umhugsun efast um að fólk stæði á bryggjunni í útlöndum, „allavega ekki karlmennirnir, því ég veit ekki betur en að öll Evrópa logi í stríði og þeir eru þá líkast til á vígvellinum, og þótt ég ætli alls ekki að draga úr glæsileika skipsins get ég varla ímyndað mér að kvenfólkið þar ytra eigi heimangengt ofan á bryggju frekar en við fyrir vestan þótt eitt skip leggist að.“ Þá mundi samferðakonan eftir stríðinu sem geisaði í álfunni, varð uggandi um son sinn á siglingunni og heyrði ekki þegar Karitas spurði mjóróma hvort hún vissi nokkuð hvað það kostaði að sigla út í heim með svona fínu skipi? Þegar engin svör fengust úr þeirri áttinni ýtti hún aðeins við Bjarghildi og hvíslaði í eyra hennar: heldurðu að við eigum einhvern tíma eftir að sigla til útlanda með fínu skipi? Bjarghildur brást ókvæða við ertingunni sem hvíslið olli, bandaði henni frá sér og blés veiklulega: láttu mig í friði, ég á ekkert heimili. Karitas sá að það var lítið á henni að græða í þessu ásigkomulagi og ætlaði að spyrja Halldóru um það sama en hætti við þegar hún sá svip systur sinnar. Hann stafaði ekki af flökurleika eingöngu, svo mikið vissi hún, og hún strauk handlegg hennar til að sýna henni væntumþykju sína og samúð. Systir hennar bærði ekki á sér þar sem hún lá samanhniptuð í eynd sinni á flatsænginni, en þjáningin í svip hennar náði þó ekki að skerða fríðleik hennar, hún minnti á mynd af frelsaranum á krossinum.

Drunginn lagðist yfir lestina, þau voru komin út á djúpið og veltingurinn jókst. Menn áttu bágt með sig, uppköst ágerðust, smáfólk pissaði á sig og

systurnar tóku fyrir nefið, reyndu að anda með munnum einvörðungu. Þá fundu þau að það dró úr hraða skipsins, vélarnar hikstuðu, loks stöðvaðist það. Menn risu upp við dogg og mændu á hlerana. Um stund heyrðist hvorki hósti né stuna.

Ís, stundi svo einhver í einu horninu. Andskotans ísinn.

Hlerarnir voru rifnir frá opinu.

Ískalt sjávarloftið streymdi niður í lestina.

Karitas

Án titils 1915

Blýantsteikning

Hvít og skerandi birtan flæðir um þilfarið.

Dökkklæddir farþegar standa grafkyrrir og álútir, kreista aftur augun og opna á víxl. Loks skýrist sjónin.

Skipið liggur við ísrönd sem teygir sig eins langt norður og augað eygir.

Brúnaþungur og alskeggjaður skipstjórinn stillir sér upp fyrir framan hópinn, stendur gleiður með hendur fyrir aftan bak og tilkynnir farþegum að fyrir Horn fari þau ekki norður, landsins forni fjandi hafi lokað leiðinni, það gæti hver maður séð, en áður en skipinu verði snúið aftur til Ísafjarðar skuli þau sameinast í stuttri helgistund á þessum kalda hvítasunnudegi. Stýrimenn sem standa honum til beggja hliða rétta honum sálmabók og Biblíu. Hann tekur ofan kaskeitið.

Fólkið horfir hvað á annað. Menn eru úfnir eftir leguna í lestinni.

Í stafalogni og heiðríkju er guðsorð lesið og sálmar sungnir.

Helgistund á þilfari.

Móðir okkar stendur myrk á svip með barnahópin. Við Halldóra höldum um magann, reynum að raula með til málamynda, en Bjarghildur hressist við guðsorðið. Hún stígur djarflega fram á þilfarið þegar komið er að öðru versí sálmsins, þenur brjóstið, horfir tindrandi augum út á ísbreiðuna og syngur svo hátt að sést ofan í kok.

Hún leiðir sönginn svo eftir er tekið og uppsker aðdáun samferðafólksins, skipstjórinn hrósar raddstyrk frökenarinnar í hástert. Bjarghildur ljómar.

Skipinu er snúið við til Ísafjarðar.

Móðir okkar fer með okkur í kaffi til kunningja sinna þar í bænum. Þegar þeir heyra hvernig hafisinn hefur hindrað för hennar til frelsis og menntunar segja þeir með vott af vandlætingu: er þá þessu feigðarflani með börnin lokið?

Við heyrum stutt og kalt svar móður okkar.

Ég fer bara hringinn.

THOMAS BOBERG LIVSSTIL

Thomas Boberg LIVSSTIL

DIGTE

LINDHARDT OG RINGHOF

ER

Thomas Boberg Livsstil

Thomas Boberg debuterede i 1984 og tilhører en generation i dansk poesi, der har haft det svært fra begyndelsen. Man har jo haft det med at se den slags i tiår, og betegnelsen "firserdigter" var allerede okkuperet af en lille gruppe digtere, der med den tidligt afdøde Michael Strunge som kalejdoskopisk fanebærer og markedsbevidste kammerater som Søren Ulrik Thomsen og Pia Tafdrup i forreste geled havde placeret sig som en slags nybrud i forhold til halvfjerdsernes bølge af såkaldt "knækprosa".

Boberg, Pia Juul, Niels Frank, Klavs Bondebjerg og Morti Vizki er sådan set de egentlige firserdigtere, men de kom aldrig til at hedde noget. Bondebjerg og Vizki døde i 2005 og Thomas Boberg har skrevet mindedigte til dem i *Livsstil*. Om Morti Vizki hedder det for eksempel:

*Fortæl hvor du var i nat.
Hvilken stemme der standsede dig.
Hvilken hånd der rørte dig.
Udtrykket du blev
da du bøjede dig væk fra dig selv
i svingdøren til skoven ...*

Digtet står i femte og sidste del af Bobergs stort udfoldede bog, og det bliver fulgt af et digt til digterens far, den surrealistiske maler Jørgen Boberg, der slutter sådan her:

*ligesom Velázquez kigger du ud
på verden fra din lille dødsfirkant, men alt det ligger bag
pigen, for hun ser end ikke derhen, og måske ser hun det aldrig,
måske er der nogen i verden der bare løber forbi i de
skiftende årstider, i den springende kærlighed, og det er forår,*

*og hun ved ikke at den gade hun løber på, er den
hvor du voksede op som det mytiske får blandt kolde engle,
forudbestemt til at dekorere det helvede du selv opfandt.*

Thomas Boberg behøver ikke opfinde helvede. Efter at have tilbragt en række år i Sydamerika er han vendt tilbage til Danmark, et land i krig og besat af en terrortrusel, der kun alt for let kan sættes adresse på:

*Nede i porten står der en fremmed
 med en skabet køter
 og lever det ingen fatter.
 Hans sprog er ikke oversat til vores verden.
 Vores verden er et fyrværkeri
 af fedt og sprit.*

Thomas Boberg er, og har altid været, og det er blevet forstærket af kontakten med spansk sproget og sydamerikansk poesi, en digter med respekt for den store moderne tradition, som der aldrig har været gehør for i Danmark.

Med *Livsstil* skriver han for første gang sig selv helt ind i rollen som på den måde fremmed. "Vinter" hedder et digt, der begynder:

*Efter at have skrabet i mulighederne
 følte jeg mig mindre end levende.
 Jeg havde nærmest indstillet mig på det,
 alligevel kom de fra gud ved hvor
 og stimlede sammen om mig
 og kiggede på mig med store åbne vokaler.
 Jeg følte mig ikke længere
 som deres arvtager.*

...

*Verden er der ikke noget der hedder
 uden for sproget,
 så hent det, det som er udenfor
 og sprøjt det ind.*

– skriver han et andet sted. Hans bog er gennemkrydset af en meget stor vrede, som han forsøger at binde op i digte. Det er dens projekt. Han påkalder sig fortvivlet Rimbaud:

*Han har en sæk med glasperler
 han fik i bytte for en levende perle.
 Eventyreren er i mellemtiden blevet en
 forbenet handelsrejsende.*

Han henvender sig til den italienske middelaldermaler Paolo Uccello:

*Alene er man jo når man drømmer.
Alene når man springer ud og med sin tvangs
øje ser englens lyn i det øjeblik man rammer bunden.*

Han raser i "Debutantens sidste digt" mod sin egen og alle andre generationers sælgen ud af drømmene, idealerne, oprøret:

*Jeg ville foretrække at blæse hjernen ud på mig selv
frem for at skulle dele en eneste rynke med jer.*

...

*Når I bliver bange, er det fordi I ikke har nok i boksen,
ikke har nok værelser i huset, ikke stort nok køkken,
ikke lokummer nok, ikke biler nok, ikke prestige nok,
ikke reklamer nok, ikke silicone nok i patterne.
Jeg foretrækker fængsel frem for at leve som jer.*

Man skal tage ham alvorligt. Man skal tage ham på ordet. Han mener det.
Han vil:

*Feste med dæmonerne
Hælde sprut på dommerne
Slette alle myterne*

Peter Laugesen

Gift

Der findes poesi som er gift
for sproget.
Den lyser verden op indefra.
Midt på dagen
tumler de ud af værtshuset
og tror de kommer fra minerne.
Verden er der ikke noget der hedder
uden for sproget,
så hent det, det som er udenfor
og sprøjt det ind.
Når du først er blevet bidt
er det kun giften der hjælper.

Jeg begyndte at køre med tog
fra den ene dag til den anden.
Floder af folk fra planetens kontinenter
skyllede gennem banegårdene,
virkeligheden var virkelig ny
og mange af de indfødte hadede det,
alligevel tænkte jeg
sådan har verden altid været undervejs.
En aften tog jeg til Hamborg
hvor jeg nær var styrtet i Reeperbahns
søer af bræk.
Jeg fortsatte til Italien, vandrede
helt ud i Roms solnedgange
forbi stræbsomme kupler og forladte søjler
og andre ambitioner historien
havde pulveriseret.
Jeg gik drukken rundt i Napoli.
Regndråber sprang mod pigernes leende
maver.
Senere sejlede natskibet over den joniske
måne.
Dér så jeg de græske øer
dukke op som slyngler og helte
fra et endnu ufundet digt.
Mit hus har ingen vægge, triumferede jeg
inden morgen havde
afsløret stjernernes klare bedrag.

Spadsere rundt i lede tanker

Sprætte skjulte breve op

Finde nye gamle linjer

Vride sproget til det stønner

Rive op i grumme steder

Huske hvad man aldrig helt forstod

Dingle hudløs rundt på gulvet

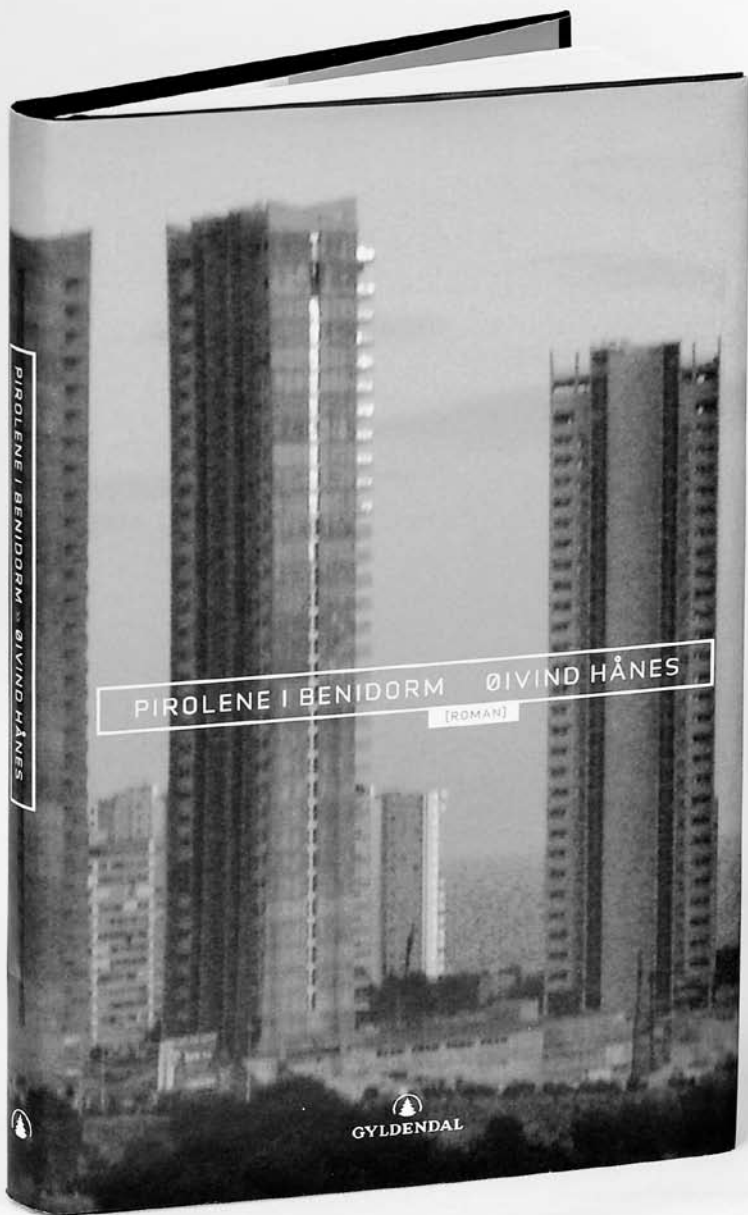
Forslag til et billede

Hvilket drysseri, spilder jo allerede blomsten af den lange venten; tænkte på et billede du kunne male: Her på vej ned ad Universitetsstien mod banegården, jeg lever, det sner med blomster, busk og urt sprunget i luften, jeg tænkte, du ser det ikke, du kunne jo male det, og hvorfor ikke, men hvorfor dog? Du kunne male verden, mens vi lever den. Du kunne ridse den ned i kobber, mens vi andre dør den. Men du hører den jo ikke. Du synger den ikke. Du driver ikke igennem den, fordi du hader rejsen, du har set den, du ved verden går igen; helst stod du som et svingende skilt på jernbanen mellem Borup og Roskilde, denne lille strækning af fladland og græs hvor en eller anden form for lykke engang må have groet ... Pigen er på vej hjem fra skole, hun er lys som snevejr i maj, du kunne tegne hende, og du kunne give hende den lille hund der løber over marken, du kunne male helvedet som noget hun ikke ser, blå og grønt med pigge og små tern, og der står din kone i et hjørne og hypper kartofler række op og række ned, eller er det direktørens groteske skjorte du maler, dronningens spritforbrug mellem stregerne ved øjnene, eller din gamle mors sjal, kompliceret som en hel epoke af fældede stamtræer, ligesom Velázquez kigger du ud på verden fra din lille dødsfirkant, men alt det ligger bag pigen, for hun ser end ikke derhen, og måske ser hun det aldrig, måske er der nogen i verden der bare løber forbi i de skiftende årstider, i den springende kærlighed og det er forår, og hun ved ikke at den gade hun løber på, er den hvor du voksede op som det mytiske får blandt kolde engle, forudbestemt til at dekorere det helvede du selv opfandt.

Debutantens sidste digt

Jeg ville foretrække at blæse hjernen ud på mig selv
frem for at skulle dele en eneste rynke med jer.
Jeg hader jeres flokmentalitet, jeres måde
at købe ind på, det I siger når I åh så tilfældigt mødes
på gaden efter den sidste barnedåb.
Jeg har set billeder af jer fra dengang I var unge.
I knaldede ud til The Clash og punkens nej.
I dansede på markedspladsen i Marrakesh sammen med
slangetæmmeren og de andre freaks.
Hvorfor skal Hassan nu være ligesom jer?
Men jeg siger jer, hvis I nogensinde har været unge
sådan som I påstår, så kan det ikke have været jer.
Når I bliver bange, er det fordi I ikke har nok i boksen,
ikke har nok værelser i huset, ikke stort nok køkken,
ikke lokummer nok, ikke biler nok, ikke prestige nok,
ikke reklamer nok, ikke silicone nok i patterne.
Jeg foretrækker fængsel frem for at leve som jer.
I har for længst glemt hvor hykleriske I er.
I er blevet for fede til at se forskellene i øjnene.
I er blevet for firkantede til at opleve amorfe krystaller.
I er begyndt at gå i kirke, men I tror ikke rigtig.
Når I samles til jeres højtider har I intet at sige hinanden.
Jeg vil ikke kopiere jer om søndagen.
Jeg vil kun skrive et eneste knaldhårdt digt
for den tavshed I har proppet med jeres livsstil
jeg aldrig mere skal høre om i reklamerne I finansierer.

PIROLENE I BENIDORM av ØIVIND HÅNES

PIROLENE I BENIDORM ØIVIND HÅNES

[ROMAN]

GYLDENDAL

Øivind Hånes *Pirolene i Benidorm*

Øivind Hånes har med bøker som *Permafrost* fra 1998 og fjorårets *Petroleum* etablert seg som en betydelig romanforfatter, alltid med spørsmål om mulighetene for å leve våre liv "til det eviges ære / i menneskekår". *Pirolene i Benidorm* er intet unntak; her er konflikten mellom det å være tvunget til å eksistere innenfor det jerngrep nødvendighet og forpliktelser og vane har over hovedpersonen Gordon, engelsk atomingeniør og fuglefotograf, og en annen måte å leve på som gir et rikere og mer meningsfylt liv. Motsetningen er tegnet tydelig som en konflikt mellom jernets tyngde og luftens letthet; mellom lokomotivene i Kaliningrad som synker ned i bakken, mens storkene letter og flyr ut over Østersjøen. Gordons liv er som støpt i jern; den fuglen han beundrer mest av alle og finner i skogområder utenfor Benidorm, pirolen, har luften og himmelen som tumleplass og vidt utsyn.

Romanen begynner med en beretning om da Gordon var elleve år og besøkte klassekameraten Tony ute på landet. Han er villig til å gjøre mye for å ha Tony som venn, og med luftgevær skyter han en stær, selv om han prøver å bomme. Senere tenker han på episoden som at han skjøt seg selv som 11-åring, og at handlingen var irreversibel – "det var rett i jern". Tretti år senere kjemper han med å få kulen ut av kroppen, for mangt annet i barndom og oppvekst har bidratt til å støpe Gordons liv i jern. Med foreldrene har han besøkt alle de atomverkene som ble reist i Storbritannia fra 1960-tallet av, og han fulgte sin fars råd om å bli atomingeniør, for slik å ha sikkert arbeid til evig tid. Han hadde sommerjobb på en iskjeksfabrikk, der Tony også jobbet en tid, og hans eneste forelskelse var i radmagre Susan, som Tony stakk av med.

På romanens nåtidsplan er Tony i Benidorm, i leiligheten han har arvet etter sine døde foreldre og som han ikke har vært i på 20 år, siste gang var i 1977. Han sluttet å være med foreldrene og dro heller på fuglesafari i Dorset i sine ferier. Han planlegger å kvitte seg med leiligheten, for nå skal høyblokken hvor

han bor i 21. etasje renoveres og oppgraderes. Dagene i Benidorm får Tony til å tenke over livet sitt, både når han sitter og ser ut over denne merkelige turistmaskinen som ikke minst nettopp engelskmenn har et spesielt forhold til, og når han alene går på leting etter den vakreste fuglen han vet om – pirolen. Første gang han så den, var det en kunstig fugl – på hatten til en dame som besøkte skolen. Siden har han lest om og lett etter fuglen, som han får sett utenfor Benidorm. Men fuglen transformeres enda en gang – nå til kvinnen Tatjana fra Kaliningrad som søker tilflukt fra sine overgripere i leiligheten hos Gordon. Hun gir inntrykk av å bli holdt mot sin vilje, og Gordon hjelper henne med penger slik at hun kan dra til en slektning i Barcelona. Teksten etterlater usikkerhet om hvorvidt Gordon blir brukt av Tatjana, for han hører ikke mer fra henne. Men han har nådd en ny innsikt: Han skal beholde leiligheten, og ha den som utgangspunkt for et nytt liv, mindre underlagt jernets lov.

Gordon reflekterer over Benidorm som "et spastisk oratorium for fortvilte mennesker", men høyt hevet over dem i leiligheten i 21. etasje opplever han på en måte å være utenfor tiden i et svev over havet, mot en horisont som man bare aner slutten på. Her er muligheten for å tenke tanker helt ut, her finnes "sonder av lys, av liv, av et ørlite grann håp, som ikke veier noe, men betyr alt." Ensom, isolert, alene blant menneskene, er Gordon på vei ut av jernets lov, selv om det minimale håpet ikke omfatter mer enn å vente – på en pirol i en eller annen form. Pappmodellen han har bygd av det første atomkraftverk i Storbritannia, Calder Hall, skinner inne i stuen, og i romanens praktfulle avslutningsdel makter Hånes å formidle anelsen av et nytt liv, håpet om noe annet, gjennom selve den poetiske språkbruken, som løfter det ensomme mennesket ut av isolasjonen og i kontakt med livets byggende krefter.

Hans H. Skei

Etter flere års fravær kom fugledrømmene av en eller annen grunn tilbake. Han var ikke i stand til å finne noen rasjonell forklaring. Ikke hadde han begynt å gjøre noe som han ikke gjorde før, han gikk til sengs til samme tid, hadde ikke lagt om spise- eller drikkevanene, og ingen mistenkelige personer eller eksotiske dyr hadde flyttet inn i nabolaget. Det var i det hele tatt uforklarlig.

Det var som en plutselig forskyvning mellom vekten av det som hadde vært, og vekten av det som var nå. Vanligvis, i bilen til eller fra jobben, på jobben, ute i skogen om søndagene eller mens han stullet med et eller annet om kvelden hjemme i stua på hverdagskveldene, var det en balanse mellom disse to formene av tid. Men fugledrømmene ødela denne balansen. Det var som om han bare hadde vært i live i fire–fem minutter, eller enda verre: At han bare hadde noen få minutter igjen å leve, at han ble etterlatt for å dø. Det var midt på natten, i den grad noe er midt på natten, og han kunne våkne til en tilstand av fullstendig hjelpeløshet. Det hjalp ikke å puste dypt, det hjalp ikke å snakke høyt, det nyttet ikke å stå opp og hoppe opp og ned på gulvet; det var som om alle lemmer, alle sanser og alle tanker var dovnet bort, han var blitt en gjenstand som ikke kunne bevege seg, en hjelpeløs bylt som lå igjen på en eller annen skogsti.

Drømmene begynte omtrent på samme måte som da han var liten: Han befant seg ute i skogen, i et skogholt, og plutselig hørte han disse småfuglene et sted der oppe mellom trekronene. Kanskje var det kveld, lav sol, varmt og fuktig, og kanskje hadde det nettopp regnet. Han hørte fugler overalt, men kunne ikke se noen. Et teppe av insekter svinset i luftrommet foran ham, de risset åttetall i luften, risset alle slags tall. De forvillet seg inn i ørene hans, og han begynte å gå raskere. Gikk gjennom svermer av insekter med bløte vinger, gikk fortere enn de kunne fly, dessuten fløy de jo bare opp og ned, vertikalt som en flimrende søyle. Både bregnene og bladene på trærne ved siden av stien var fanget i lys fra lav sol, det blinket forsiktig i små ansamlinger av vann. Bladene var gråaktige på undersiden, som mel, kritt, støv eller oppmalt stein, mel av stein, dunaktige henimot fløyel. Oversiden var derimot klar, glatt, speilblank. Han så dem ikke, bare hørte dem, lyden av vinger, lyder fra struper. De var der oppe mellom trekronene, men utenfor synsvidde. Han trakk i spor etter mennesker: et forfallent gjerde, en planke, samt noe rustent metall, kanskje en gammel hermetikkboks.

Så, på stien noen meter foran seg, så han den: en liten fugl, liten og rund som en ball, gulaktig, en liten, gul ball. Hvorfor fløy den ikke vekk? Han gikk langsomt mot den, den var ikke redd, han kom helt inntil, og så den blanke overflaten i øynene dens. Han satte seg forsiktig ned for å ta den opp. Men da ga den fra seg noen ganske svake lyder, et lite pip, og ett til, nesten som gråt. Noen drev og gråt der inne i fuglen. Han reiste seg opp og snudde seg rundt. Det var ingen andre å se. Det var selvsagt ingen andre der enn fuglen og han. Men, noen gråt da virkelig der inne i den lille fjærballen. Han snudde seg bakover, forover, fortsatt ingen andre enn fuglen og han. Men gråten, pipingene, den kom faktisk fra denne lille fjærballen. Han bøyde overkroppen og hodet helt ned til den. Ville ikke ta i den, ville jo ikke forstyrre noen som gråt og klynket. Bare få centimeterne unna. En slags stille, hvislende, fløyteaktig gråt. Han snakket lavt til den. Spurte forsiktig hvorfor den gråt: fugleball, hvorfor gråter du? Og den ble taus, den gråt ikke lenger, den sluttet å pipe. Bare noen få centimeterne unna. Han lyttet, men det var ikke mer å få ut av den, ingenting mer å høre. Øynene: blanke, svarte, han kunne speile seg i dem, han så sitt eget ansikt, og himmelen i bakgrunnen. Ansikt til ansikt med fuglen, med denne gule ballen spurte han igjen: Hvorfor gråt du, og hvorfor ligger du her? Men det kom ikke noe svar. Kanskje kunne den ikke snakke? Han så lenge, lenge inn i det gule, inn i det svarte, kanskje i flere minutter, men tiden kan av og til oppføre seg uansvarlig ulogisk.

Så pustet den med ett litt annerledes, den begynte forsiktig å røre på seg, og Gordon skjønnte instinktivt at den forberedte et svar. Den rugget litt fram og tilbake på skogbunnen mellom tynne kvister og gammelt løv, og så pustet den dypt, og forklarte omsider hva som hadde hendt. Den kom ganske enkelt forbi her og oppdaget en liten gul fugl med form som en ball, og som lå midt på stien. Da den bøyde seg ned for å se nærmere etter, hørte den en lav klynking fra denne gule fugleballen. Den spurte så fuglen hvorfor den lå der, hvorfor den gråt, men fugleballen svarte ikke. Omsider, etter lang tids venting der på stien sammen med ballen, ansikt til ansikt, minutter, kanskje timer, kanskje helt der ute i den passasjen som er utenfor tiden, hadde ballen begynt å forklare. Den sa også at den bare hadde kommet forbi her og sett en gul ball ligge på stien, og hadde sett at det gikk an å komme helt inntil den, komme enda nærmere dette som klynket og gråt, og dersom han nå ville høre resten av historien, så måtte han komme enda nærmere, og selv om han følte at han allerede var nær nok denne gule fjærballen, ville han for all del ikke gå glipp av resten av denne merkverdige historien om de gule fuglene, og forsøkte så godt han kunne å legge seg helt inntil den gule fugleballen på stien foran seg, den skulle jo fortelle ham resten av historien,

og det ville være fryktelig å gå glipp av slutten, nå som han var så nær løsningen på mysteriet som hadde ridd ham helt siden den dagen med pistolen og skuddet i hagen hos Tony: Hva var det egentlig med disse fuglene, som han bare ante?

Mens han rigget seg til i denne nye posisjonen kloss inntil den gule fuglen, oppdaget han at de egentlig var ganske like av utseende. Fuglen var jo faktisk nesten like stor som ham, og det var slett ikke vanskelig å legge seg tett sammen med den på stien, det var nesten som om de delte et rede, de to. Og dessuten hadde fuglen en fasong som var forbausende lik hans egen, og han måtte innrømme at det var forunderlig at han ikke hadde lagt merke til dette før akkurat nå, da han kom helt inntil den her nede på bakken. Så nå var han der, sammen med fuglen, og kunne endelig få høre resten av historien om den gule fuglen som plutselig lå på stien foran den gule fuglen.

Men da skjedde det noe uforklarlig: Dette som var fuglen reiste seg opp og begynte å bevege seg bortover stien. Den fløy ikke, nei nei, den bare gikk, bare vagget bortover på unaturlig lange bein, langsomt, uten en lyd, uten store gester, uten overdrivelse eller triumf, den ganske enkelt bare fjernet seg og lot ham bli liggende igjen på stien. Han så den forsvinne mellom de fuktige bregnene og bladene som skinte så sterkt i det lave kveldslyset fra den andre siden av skogen, den så seg ikke tilbake. Oversider og undersider i to ulike farger, den ene blank, den andre som dun eller fløyel, det blinket i små ansamlinger av vann på oversidene, igjen begynte han å høre fuglene fra trekronene langt, langt oppe, men de var fortsatt usynlige, insektene risset igjen sine åttetall, alle sine tall, opp og ned, de fløy utelukkende vertikalt, og det som var fuglen gikk uten å snu seg bortover stien, og til slutt mistet han den av syne mellom trærne.

Så kjente han sorgen. Den kom til ham som en plutselig sky mens han lå der sammenkrøllet nede på skogbunnen, uten mulighet til å kunne bevege seg. De hadde lurt ham igjen. Sorgen, skyen tok tak i ham, i dette som var kroppen hans, i dette som en gang var Gordon, i det som var den gule fuglen, men som nå var blitt ham selv, og han kjente at det eneste han nå kunne gjøre, var å gråte.

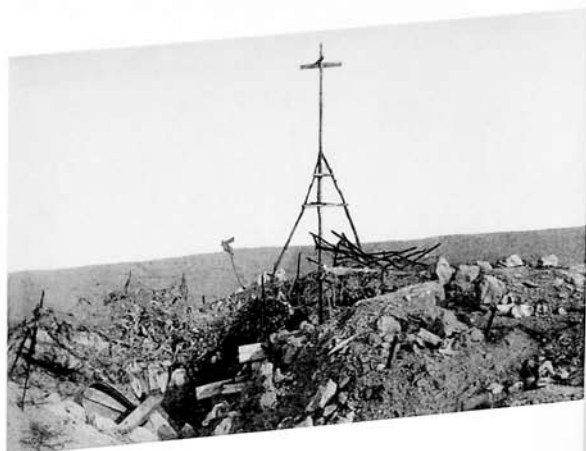
Og han våknet, ute av stand til å gråte.

lotta lotass

skymning:gryning

skymning:gryning
roman

lotta lotass

albert bonniers förlag

AB

Lotta Lotass skymning:gryning

”Det har givits oss en riktning och den skall vi följa”, säger pojken i Lotta Lotass roman *skymning:gryning*. Ett femtiotal sidor senare påminns vi igen: ”Vi kan inte vika av, säger han. Tala nu som till sig själv och rakt ut mot tomheten. Vi kan inte gå vid sidan av och runt och ge oss av åt ett annat håll. Vi är tvungna att i allt hålla fast den riktning som blivit oss utfäst. Han vänder sig om emot dem. Håll er tätt tillsammans, säger han.” Rakt ut mot tomheten.

Så är *skymning:gryning* en roman som mer än någonting annat konfronterar de absoluta gränserna. Livets slut. Berättelsernas slut. Ja, *skymning:gryning* utgör också den avslutande delen i Lotass mycket hyllade och flerfaldigt prisbelönta romantrilogi som inleddes med *Kalkällan* (2000) och fortsatte med *Band II – Från Gabbro till Löväng* (2002). Men också den trilogin får finna sig i att överskridas. Människorna i romanen är ofta namnlösa gestalter, de har svårt att minnas, deras livsöden blandas ihop. Gemensam är deras vandring. Över saltöknar, slätter, vidder av is. De går i den utfästa riktningen och blir i någon mån representanter för alla historiens folkvandringar och livsöden. Vad som driver oss, vad vi längtar efter, hur vi tänker om vår död.

Det är på sätt och vis ett storhetsvansinnigt projekt, som ibland tangerar gränserna mot vad man kunde kalla för ”helig dårskap”. Jag har mycket svårt att tänka mig någon annan svensk författare som skulle kunna skriva en sådan här roman, utan att falla i någon av de många fallgropar ett ämne som detta inbjuder till. Men Lotass klarar det, och hennes roman är storartad läsning. Personligen tänker jag flera gånger på Beckett, vad gäller omtagningarna, dödstatematiken, fokuseringen på detaljen och den obehagligt framväxande händelselösheten.

Svenska Dagbladets litteraturkritiker Eva Johansson, skriver om *skymning:gryning* att ”Lotta Lotass språk liknar inget annat i svensk litteratur” och

ser uppenbara beröringspunkter med Cormac McCarthys mästerverk *Blood Meridian* (1985). Många kritiker har också pekat på dragen av myt, saga och kristendom i romanen och noterat att det kolon som titeln rymmer kan utläsas som: natt, frånsida, mörker och skugga. "Jag tolkar därför romanen

som trilogins visionära nattstycke", skriver således Nils Schwarz i *Expressen*, "där fattigfolkets dagdrömmar om utvandringen till Eldorado, de förfrusnas feberfantasier och de mentalsjukas hjärnspöken vävs samman till en stor-slagen textgobeläng".

Det är sant att *skymning:gryning* skiljer sig, som ett "nattstycke", från författarskapets tidigare romaner. Lotass är framför allt en författare vars stora styrka ligger i stilistisk pregnans och blick för detaljer och teknikaliteter. Hon förmår säga mycket med till synes väldigt lite. Det är en hantverkskicklighet som kanske kommer allra mest till sin rätt i trilogins andra del, *Band II – Från Gabbro till Löväng* där vissa stycken är så återhållsamma och lexikala att de nästan liknar sakprosa.

I *skymning:gryning* vänder Lotass ut blicken mot det stora öppna, kanske oändliga – det vill säga, hon skriver tvärt emot sin fallenhet för det precisa – och jag tror att det tyngsta skälet till att hon gör det så bra, är att hon bär med sig noggrannheten, exaktheten och skärpan från tidigare. Annars skulle det inte låta sig göras.

På många sätt är *skymning:gryning* en stor satsning av Lotta Lotass som författare. Den visar en vilja att inte vila på sina lagrar. Att försöka sträcka sitt författarskap längre. Att skriva, verkligen försöka skriva, det som från början ter sig som omöjligt.

Lotta Lotass, född 1964, är litteraturvetare, författare, dramatiker och kulturskribent. Hon debuterade som författare med romanen *Kallkällan* (2000), för vilken hon tilldelades *Borås Tidnings* debutantpris. *skymning:gryning* är hennes femte roman och den var också nominerad till Augustpriset. Lotass har mycket snabbt etablerat sig som en av de allra skickligaste prosaisterna i svensk samtidslitteratur, hon har också tilldelats Eyvind Johnson-priset, Sveriges Radios romanpris, *Aftonbladets* litteraturpris och *Göteborgs-Postens* litteraturpris för sitt tidigare författarskap. I vår utkommer en ny roman, *Min röst skall nu komma från en annan plats i rummet*, som enligt förlagskatalogen bygger på autentiska rapporter om seriemördare och deras liv. Så blir *skymning:gryning* både ett avslut och ett krön på en magnifik romantrilogi, och en fingervisning om att författarskapet kommer att fortsätta, i nya oväntade riktningar...

Anna Hallberg

Och så öppnar sig plötsligt en reva i marken framför dem. En spricka vidgar sig inför deras fötter och breddas och växer till en rämna, en ravin, en dalgång där deras röster nu ekar mellan höga väggar. Där står de nu omgärdade och kringvärvda av tidrymders ådrade stenbranter. Upp mot himlavalvet reser sig råhuggna grova murar. Och högt ovanför dem sträcker sig ännu den torra, karga och sandiga slätten. Där står solen ännu vid hjässpunkten fast och rör sig inte. Och där ovanför dem högt på himlen står deras avbilder, spegelvända, och hukar sig och böjer sig ner emot och viskar och sorlar och mumlar.

Se, det är ett under! ropar mannen med kransen av torrt gräs runt sitt huvud.

Ett under. Ett under.

Det är ett under, mina vänner. Kom och se.

Kom och se. Kom och se.

Vi behöver nu ej längre törsta.

Törsta. Törsta.

Där ligger ett ishål mitt i den djupa dunkla dalgången.

Isen vilar i stenväggarnas skugga och sover djupt i svalkan. Källorna i dälden skänker ett friskt vatten vilket får gräset runt dem att sträva högt och högre. När den stränga kylan kommer fryser vattnet.

Denna kyla har de ännu inte känt och om den vet de intet.

När värmen åter jagar kylan på flykten rinner källorna till i ett evigt flöde. Och när kylan återtar sitt fäste formar det friska vattnet ett lager av klar is och ett nytt lager av is för var gång som kylan griper. Isen växer så och lägger tum till tum till dess att solen i sin för dem ännu omärkbara cykel fyller dalgången och bränner och ändrar dess byggnad. Och i hettan vissnar gräset och böjer sig över och flätar ett sista tak av halm och skyddar med sin torra och vissnade skepnad isens kärna från den obarmhärtiga heta glödande solen.

Och där står de nu och ser ner mot ishållets vita kyla. Där står de nu tysta och känner smaken av svalka mot sina spruckna, såriga läppar.

Om det nu i denna stund hade varit dem möjligt att vända om och att åter söka sig mot det håll varifrån de kommit och om de där kunnat söka upp de

vandrare som ännu är i början av sin vandring och om de för dessa andra nykomna där berättat om denna svalka, om denna is, om detta ishus och det klara vattnet, då hade de hälsats som galningar och som varande från sina sinnen, som förgjorda och som druckna på alkalipölars vatten.

Där står de och ser ner mot den djupa svalkan, ser den otörst som de nu tror sig ha funnit. Något vitnar mot det klara. Något kommer vid och kommer längs efter det genomsynliga och glanska. Vita kroppar rör sig under isen, tumlar och snuddar och frostbleka ansikten kommer upp emot dem och sluter intill och vitnade frostnade munnar ropar stumt in mot det frusna.

Långt inuti isen bildas sprickor och bristningar, fasetter och kristallslipning. Luftfyllda hålrum som bryter ljuset. Mörka pärlor i det genomskinligt klara. Violetta skuggor som löper och skiftar och försvinner.

Och blåfrusna läppar pressas mot det kalla och andas en öppning.

Jag, ropar de. Jag, vi alla.

Floden bar istäcke under kanterna. Alla diken och bäckar och åar och älvar, alla vattendrag var nu frusna till botten. Snön låg sedan en tid tre fot djup och med en hårdnad och skärande skare. Trädens grenar sviktade under en tung vit skrud, vars make aldrig skådats.

Tidigt den morgonen började det åter snöa. Fästet var då jämnrått, tungt och tjocknat. Sakta och högtidligt började flingorna dala. Som ett fint vitt fjun lägrade de sig över jorden. Och av fjunet blev ett täcke. Och av täcket blev ett tjockt vadderat bolster. Och fram mot kvällningen, då det började att blåsa från nordväst och snöflingorna yrde kring och fyllde luften, då var redan fält och åkrar och vägar och diken och skogsbryn och hus och människor och kreatur ourskiljbara och ett och detsamma.

När yrvädret stillnat grep den djupa allvarliga hårda kölden tag och släppte inte. Allt djupare och djupare sjönk då kvicksilvret. Allt hårdare och hårdare knäppte och knakade det i knutar och stammar. Allt vitare och vitare tecknade sig bergens silhuett mot den hårt klara och vitnade skyn. Allt tätare och tätare steg frostdimman och vinterröken upp över landskapet.

Andningen sargade mig så hårt i bröstet.

Olycksbuden började att komma ifrån när och fjärran.

Ögonen fylldes av iskristaller och landskapets vita täcke växte till dess att det omslöt mig på alla sidor.

Här hade människor omkommit. Där kreatur.

Jag hade svårt att sätta stegen rätt i marken och det klingade och susade i mina öron.

Vinden hade med oerhörd styrka svept över slätterna och där inget hejdade dess framfart hade den piskat snön framför sig i sådana väldiga massor att människor och boskap som varit ute och ej hastigt funnit skydd, begravts just där de stått.

Jag störtade omkull och kände mig allt mattare och ville inget annat än att få sova och vila. Det var som om himmelen öppnade sig för mig och jag tyckte mig se änglar som dansade omkring mig i bländvita skrudar.

Någon fann de sittande med öppna ögon på en dikeskant.

Jag minns att jag då tänkte på den bild av Frälsaren vi återfunnit nedi gruvan. Där bröt vi en morgon fram den ur uråldriga berget. Silverglänsande vit stod den mot den mörka malmen och stod så orörd till dess att orten vattenfylldes och står väl ännu där nere om än osedd.

Luften fylls av små isstycken, ett gnistrande fint stoft som går in i lungorna utan att smälta.

En man med sitt huvud insvept i sjalar springer omkring och delar ut små papperslappar varpå de kan läsa: Tala icke! Andas icke djupt ner då I kommen att förgås!

Under den stränga och snörika vintern bodde jag i ett kalt och övergivet brädsckjul intill byns ödsliga och tomma utmarker. Jag hade givits tillträde till det av den bonde som jag hela hösten arbetat åt på de vidsträckta potatisfälten. När jag vaknade den morgonen stack endast skorstenspipan upp ur snön, så djupt hade dess täcke lagt sig. För att jag på något vis skulle sätta mig i förbindelse med yttervärlden fick jag gräva en lång tunnel. Allt var gott och väl och jag kunde krypa på knäna ut och in och utan allt för mycket omak ordna det jag skulle. Men veckan därefter uppstod en eldsvåda i mitt brädsckjul. Och då snön låg så tät packad och driven djupt in i alla springor fanns där inget luftdrag. Lågorna utbreddes sig därför så långsamt att jag själv hann rädda alla mina ägodelar ut i tunneln. Kölden utanför var då så stark att elden ej förmådde att smälta snömassan. Den täckte endast den i snön gapande och tomma öppning, där det nu nedbrunna skjulet hade stått, med ett kraftigt och tjockt islager. Efter eldsvådan så flyttade jag spisen och mitt bohag in i detta ispalats och bodde sedan där till dess att kylan tog mig.

Det enda jag hörde var som toner av den vackraste musik och jag såg stora isblommor slå ut på himlen ovanför mig. Ljuset föll i mäktiga kolonner ner mot marken och lupiner och eukalyptus växte runt dem och omkring dem och upp mot de öppna valven flög svalor i hundratal.

De vita kropparna rör sig och tumlar som omvända skuggor under den blanka och klara isen. Bleka ansikten kommer emot och skymtar och hålls fast och frusna och frostbrända läppar fortfar att andas upp mot det kalla. Andas öppningar och källor som av kylan snart sluts till, stängs och förseglas.

Och så väntar de en tid. Och gräset växer upp och vissnar och böjer sig ner mot ishålet och täcker det och skyler. Vinden rör dem inte. Och de frusnas röster når dem stundtals i de vilsna skärvor som bryts loss, löses upp och försvinner.

Så böjer sig pojken ner mot ytan. Ser in i mörka och bleka ögon. Läser på stela och stumma läppar.

Ja, säger han. Ja.

Och isen sköljer med ett rop som skallar mellan dalgångens åldriga väggar. Ett rop som drar allt blod från hans öron och slår de väntande med ett slag till marken och skjuter högt upp i luften, en väldig kolonn, och stegras och försvinner i en virvelstorm mot skyn.

Och med ens höjer sig dalgången och bergväggarna sluter sig samman och däliden blir en ravin, en rämna, en reva, en tunn och härfin spricka i marken som slätas ut och så försvinner framför deras fötter.

Pojken sätter sig i gruset och lägger händerna över sina ögon och sitter så orörlig en tid och ser sig sedan om och bort över den vida slätten som vidgas och löper runt omkring dem och faller i fjärran. Med ett finger drar han upp en väldig bergsrygg i gruset på marken och framför den formar han en slätt med handflatan och bakom den tvekar hans händer.

Bergsryggen reser sig över landskapet. Än skjuter den upp i väldiga, branta och taggiga höjder, än är den slät som vore den jämnad efter vinkelmått, än är den välvd till runda kullar, till kupoler, än bruten och söndersliten i djupa skrevor och svalg och rämnor. Och där höjer sig enstaka klippor och bergspetsar. Och där vilar sammanhopade bergskedjor. Och där vilar det låga slättlandet upplyft till bergslätter, från bergslätter till sluttningar och till väldiga pass vilka skär som skårar genom ryggen.

Mannen med kransen av torrt gräs runt sitt huvud ler och nickar och lägger sin hand på pojkens axel.

Det finns en värld tung som askträ, säger han, en värld så tung som pil eller som poppel. En värld har samma tyngd som ett välbränt tegel, en värld

väger som granat, en är nära så tung som krom, en fem gånger tyngre än vattnet, en annan sex gånger och en värld åtta gånger så tung som vattnet.

Pojken tar ur fickan fram ett papper och viker försiktigt upp det. I de slitna vecken är det smutsigt och sandigt och gulnat. Han håller upp papperet mot ljuset och talar med närmast orörliga läppar och det starka ljuset faller genom raderna, genom det skrivna och genom skörorna.

Mannen med kransen av torrt gräs runt sitt huvud lyssnar och mumlar och nickar.

Ja, säger han. Ja, så är det. Man tycker sig ständigt vara alldeles i bergens närhet och det händer att människor ger sig av och lämnar allt utan förvarning och en dag så är de bara borta. Och där de har suttit ligger pennstumpar och står odiskade urdruckna koppar och de återvänder aldrig. Och andra lämnar och ger sig ut på vandring för att söka hinna dit, men nödgas återvända.

Det slitna papperet grips av vinden och skingras längs sina vikningar och sprids ut och försvinner bort över den vida slätten.

Pojken reser sig upp och höjer handen till tecken. Ännu en tid skall han leda dem bortåt och över, bort mot detta andra om vilket han ännu drömer.

Så börjar luften att dallra. Så hör de ett ljud som liknar yxans hugg mot stocken eller knivens slag mot glaset och som ständigt stegas.

Så skälver luften omkring dem och skakas och packas samman och trycks upp mot deras kroppar.

Så rister jorden långt under dem och racklar och dånet i marken stiger och kommer emot dem.

Och de som står längst in och står närmast hör när deras trumhinnor spräcks öppna.

Klara osande strålkastare vilka är starkare än dagen.

De ser ljuset först där som det sveper, och fångar dem i sin kägla, och kastas åter från långa blänkande och grova spår som löper förbi dem i gruset.

Banvallen som växer.

Fyra väldiga lokomotiv vrålar frustande stångande förbi dem.

De väldiga hjulens samstämmiga slamrande slår runt omkring dem och förbi och över.

Det polerade gjutjärnet. Skimrande och oljiga pistonger väser.

Motorns matta stål.

Och vagnar utan slut. Stålbalksbeslagna och förseglade.
Tusentals ton gjutjärn och stål och fruset trä.
I vrål och dån och damm störtar förbi dem, födda längs långa monterings-
linjer, etthundra vagnar lastade med tusentals kubikmeter.

Och de ropar men i tomma rop mot det som vrålar, jämrar sig och larmar.

Så försvinner tåget i fjärran framom dem, men dess skälvning dröjer kvar,
ylande och dånande runt omkring dem.

Litteraturlister – skjønnlitterære utgivelser

Opplysninger om oversettelser er per 15. juni 2006

ØIVIND HÅNES

som vil deg isbre for isbre, 1991
venterommet der sporene viskes ut,

1992

Å lyse som kullstift, 1993

Amerikansk landbruk, 1994

Faste måltider, 1995

Sonsuzluk, 1997

Permafrost, 1998

En dag for paprika, 2002

Petroleum, 2004

Pirolene i Benidorm, 2005

Klangernas bok, 1998

Oceanen, 2005

LOTTA LOTASS

Kallkällan, 2000

Aerodynamiska tal, 2001

Band II – Från Gabbro till Löväng,
2002

Tredje flykthastigheten, 2004

skymning:gryning, 2005

Min röst skall nu komma från en
annan plats i rummet, 2006

GÖRAN SONNEVI

Utfört, 1961

Abstrakta dikter, 1963

ingrepp-modeller, 1965

och nu! 1967

Det gäller oss. Dikter 1959–1968,
1969

Det måste gå, 1970

Det oavslutade språket, 1972

Dikter 1959–1973, 1974

Det omøjlige, 1975

Språk; verktyg; eld, 1979

Dikter 1959–1972, rev. utg., 1981

Små klanger; en röst, 1981

Dikter utan ordning, 1983

Oavslutade dikter, 1987

Trådet, 1991

Framför ordens väggar, 1992

Mozarts Tredje Hjärna, 1996

THOMAS BOBERG

Americas. Rejseminder, 2003

Digte på vejen. Et udvalg, 2004

Invitation til at rejse. Rejseminder,
2004

Sølvtråden. Rejseminder, 2005

Livsstil. Digte, 2005

ASKO SAHLBERG

Pimeän ääni, 2000

Eksyneet, 2001

Höyhen, 2002

Hämärän jäljet, 2002

Tammilehto, 2004

Yhdyntä, 2005

Paluu pimeään, 2006

Tammilehto er utgitt på svensk på
Norstedts förlag våren 2006.

CLAUS BECK-NIELSEN

Vejlederne: to fortællinger, 1997

Horne Land: roman, 1999

Selvudslettelser: Kortprosastykker.

2002

Claus Bech-Nielsen (1963–2001):

en biografi, 2003

Selvmondsaktionen, 2005

Selvmondsaktionen er planlagt utgitt på svensk (Kabusa Böcker) og norsk (Forlaget Oktober).

EDVARD HOEM

Som grønne musikantar, 1969

Landet av honning og aske, 1970

Anna Lena, 1971

Kjærleikens ferjereiser, 1974

Gi meg de brennende hjerter

1. Melding frå Petrograd, 1978

Fjerne Berlin. Gi meg de brennande

hjerter 2, 1980

Du er blitt glad i dette landet, 1982

Prøvetid. Roman, 1984

Heimlandet Barndom, 1985

Ave Eva. Herregårdsroman, 1987

I Tom Bergmanns tid, 1991

Engelen din, Robinson, 1993

Tid for klage, tid for dans, 1996

Frøken Dreyers musikkskole, 2000

Kom fram, fyrste! 2004

Mors og fars historie, 2005

I tillegg har Edvard Hoem utgitt skuespill, essay og gjendiktninger til norsk av flere av William Shakespeares skuespill.

Mors og fars historie er planlagt utgitt på svensk (Forum bokförlag), tsjekkisk (Kalich Publishers) og tysk (Insel Verlag).

AUÐUR JÓNSDÓTTIR

Annað líf, 2000

Algjört frelsi, 2001

Fólkið í kjallaranum, 2004

Fólkið í kjallaranum er planlagt utgitt på dansk (Tiderne Skifter) og svensk (Kabusa Böcker).

KRISTÍN MARJA

BALDURSDÓTTIR

Mávahlátur, 1995

Hús úr húsi, 1997

Kular af degi, 1999

Kvöldljósin eru kveikt, 2001

Karitas án titils, 2004

Karitas án titils er utgitt på svensk på forlaget Bra Böcker våren 2006 og planlagt utgitt på dansk (Gyldendal) tysk (Krüger Verlag) og nederlandsk (Signature).

FREDRIK LÅNG

Ockupationen, 1978

När Thales myntade uttryck, 1982

Sabotaget, 1983

Sommaren med Sue, 1984

Det industrialiserade medvetandet, 1986

Återblick – Nu, 1986

Porträttet av direktör Rask, 1988

Bagges italienska resa, 1991

Kärlek utan nåd, 1992

I dessa tider, 1994

Den finska mannens sorg, 1996

För några stockars skull, 1998

Något som liknar en roman av

Fredrik Lång, 2000

Vägen, vandringen och livet, 2001

Den äktenskapliga komedin, 2002

Ryska kusinen, 2003

Mitt liv som Pythagoras, 2005

Mitt liv som Pythagoras er utgitt på finsk på forlaget Tammi i 2005.

JOVNNA-ÁNDE VEST
Čáhcegáddái nohká boazobálggis,
1988
Kapteinna ruvsu, 1991
Eallinbihtát, 1992
Árbbolaččat 1, 1997
Árbbolaččat 2, 2002
Árbbolaččat 3, 2005

Árbbolaččat III er planlagt utgitt på
svensk og finsk på forlaget Davvi
Girji høsten 2006.

JULIE EDEL HARDENBERG
Haluu! Hej! Hello! Atuakkiorfik,
2003
Den stille mangfoldighed, 2005

